

**L'HOME, L'ANIMAL QUE
S'ENTREBANCA DUES VEGADES
AMB LA MATEIXA PEDRA, O MÉS**

ÍNDEX

1. PRESENTACIÓ (pàgina 1)

2. INTRODUCCIÓ (pàgina 3)

2.1. Definició del concepte de revolució (pàgina 3)

2.2. Diferència entre revolució i revolta (pàgina 4)

2.3. Presentació de les dues revolucions (pàgina 5)

2.4. Característiques de l'Antic Règim (pàgina 6)

3. LA REVOLUCIÓ FRANCESA (pàgina 9)

3.1. Antecedents (pàgina 9)

3.1.1. La Il·lustració (pàgina 16)

3.1.2. Reunió dels Estats Generals (pàgina 19)

3.2. Presa de la Bastilla (pàgina 22)

3.3. Assemblea Constituent (1789-1791) (pàgina 24)

3.4. Assemblea legislativa (1791-1792) (pàgina 26)

3.4.1. Girondins, Jacobins i "Sans-Culottes" (pàgina 27)

3.4.1.1. Girondins (pàgina 27)

3.4.1.2. Jacobins (pàgina 28)

3.4.1.3. "Sans-Culottes" (pàgina 29)

3.5. La Convenció (pàgina 29)

3.5.1. La insurrecció del 10 d'agost del 1792 (pàgina 30)

3.5.2. La convenció girondina (1792-1793) (pàgina 30)

3.5.3. La convenció jacobina (1793-1794) (pàgina 32)

3.6. El Directori (1795-1799) (pàgina 34)

3.7. Napoleó Bonaparte (1799-1814) (pàgina 35)

3.8. Interpretació de la Revolució Francesa (pàgina 36)

4. LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL (pàgina 39)

4.1. Antecedents (pàgina 39)

4.1.1. Revolució demogràfica (pàgina 41)

4.1.2. Noves idees econòmiques (pàgina 42)

4.1.3. Revolució agrícola (pàgina 44)

4.1.4. Revolució tecnològica (pàgina 46)

4.2. Primera Industrialització (pàgina 47)

4.3. Nova estructura social (pàgina 49)

4.4. Segona Industrialització (del 1870 al 1914, aproximadament) (pàgina 51)

4.5. El Moviment Obrer (pàgina 54)

4.6. Interpretació de la Revolució Industrial (pàgina 58)

5. PARAL·LELISMES AMB L'ACTUALITAT (pàgina 59)

5.1. Paral·lelismes amb la Revolució Francesa (pàgina 60)

5.2. Paral·lelismes amb la Revolució Industrial (pàgina 67)

6. MOTIUS QUE, ACTUALMENT, IMPEDEIXEN LA POSSIBILITAT QUE ES DONI UNA REVOLUCIÓ (pàgina 71)

7. MOVIMENT DEL 15-M (pàgina 74)

8. CONCLUSIONS (pàgina 77)

9. BIBLIOGRAFIA (pàgina 79)

9.1. Revolució Francesa (pàgina 80)

9.2. Revolució Industrial (pàgina 80)

9.3. Actualitat (pàgina 81)

1. PRESENTACIÓ

Aquest treball pretén, a partir de l'anàlisi de dues de les revolucions que més impacte han tingut en la història de la humanitat, determinar si, actualment, es poden establir certs paral·lelismes tant amb la Revolució Francesa com amb la Revolució Industrial que ens permetin veure si avui en dia, considerant la situació actual, seria possible que s'esdevingués quelcom semblant al què va passar en aquelles dues revolucions, és a dir, intentar donar resposta a la pregunta: És possible que es doni una revolució actualment?

El motiu principal que ha motivat la realització d'aquest treball és el fet que avui en dia s'estigui vivint una crisi, sobretot econòmica però també política i social, que està generant un entorn tens, una certa agitació social i problemàtica que constitueixen una situació que no sigui aconsellable perllongar. Així doncs, davant la idea que s'aproxima un canvi, amb aquest treball pretenem veure si aquest podria ser una revolució o no. A més a més, se sent molt la idea que la història és cíclica, que la humanitat es mou per cicles, per tant, que les èpoques, o civilitzacions, arriben a un punt àlgid d'evolució per després ser destruïdes i tornar a començar de zero una època nova. A partir d'aquí, de la mateixa manera que la Revolució Francesa i la Revolució Industrial van suposar la fi de tota una època per començar-ne una de nova, podríem pensar que, actualment, ens trobem en la fi d'aquesta època que té com a origen, pràcticament, aquestes dues revolucions? Aquest treball, doncs, ha sortit, bàsicament, de la curiositat i preocupació per aquesta situació de crisi actual.

La metodologia emprada en aquest treball es basa en els següents passos: en primer lloc, la documentació bibliogràfica sobre la Revolució Francesa i la Revolució Industrial i, en segon lloc, l'anàlisi i interpretació d'aquestes dues revolucions. A partir d'aquí, s'han establert les comparacions entre els diferents aspectes, fenòmens que es van donar tant en una revolució com en l'altra i els que s'estan donant en l'actualitat, cosa per a la qual també ha calgut recerca bibliogràfica. Finalment, a partir d'aquestes

comparacions, s'han extret les conclusions. A partir d'aquest mètode, el cos del treball es pot dividir en tres parts: una primera destinada a l'anàlisi i interpretació de les revolucions, una segona part destinada a establir els paral·lelismes amb l'actualitat i, finalment, les conclusions. A més a més, cal comentar que el treball va acompanyat d'un annex, el qual conté informació complementària que ajuda a acabar de comprendre el contingut del treball.

Quant a les fonts emprades, dir que la recerca bibliogràfica s'ha realitzat, principalment, a partir d'internet, a excepció d'un llibre sobre la historiografia de la Revolució Francesa i una obra de la Il·lustració. Per acabar, comentar que les dificultats a l'hora de realitzar aquest treball s'han concentrat totes aquí, a la recerca bibliogràfica, ja que la falta de coneixements ha dificultat, moltes vegades, la comprensió de segons quines fonts i, alhora, la possibilitat d'aprofundir en segons quins aspectes. A més a més, a l'hora de documentar-se sobre les característiques actuals, la font que més informació aportava era la premsa i aquesta, pel fet de no interpretar la situació amb la perspectiva històrica suficient com per poder parlar d'una certa objectivitat, ha comportat alguna dificultat, ja que sobre un mateix tema, depenent del diari o de la persona que havia escrit l'article, la informació que s'aportava tenia una interpretació o una altra. Així doncs, a l'hora d'interpretar la situació actual s'ha fet més des de la sensació que la ciutadania té, del què la premsa comenta, que no pas des de l'objectivitat, ja que resulta molt difícil trobar algú coetani a aquesta crisi que sigui capaç d'explicar-la de forma imparcial.

Finalment, m'agradaria donar el més sincer agraïment, en primer lloc, a la tutora d'aquest treball, Pilar Pous Altafaja, per la seva paciència, dedicació i ajuda en el transcurs d'aquest. En segon lloc, però no menys important, a totes aquelles persones que m'han donat suport moral en aquells moments en què m'ha fet falta, de les quals m'agradaria destacar el paper de l'Alba Fernández Bonet i de la meva mare. A totes elles, moltes gràcies.

2. INTRODUCCIÓ

2.1. Definició del concepte de revolució

Revolució és un concepte que engloba molts significats diferents i de diferents àmbits. En el camp de l'astronomia, per exemple, fa referència a l'òrbita completa que realitza un cos celeste sobre un altre que roman fix; en el de la mecànica, la rotació d'un cos al voltant del seu eix. No obstant, el significat que ens interessa per a aquest treball és el significat socio-polític que es va consolidar a partir de la Revolució Francesa (1789 - 1814) i que s'ha mantingut fins l'actualitat: "*Canvi en profunditat, global i dràstic de les institucions polítiques i socials o de les estructures econòmiques d'una societat*" (definició del *Diccionari de l'institut d'Estudis Catalans*). Abans de la Revolució Francesa, però, el terme ja havia estat utilitzat per anomenar canvis bruscos i sobtats d'una situació concreta, però aquests es consideraven cíclics, ja que els concebien com un retorn a una manera de fer o pensar anterior a la qual es trobaven. Un exemple seria el Renaixement, al segle XV, o el fet que s'anomenés revolució a la *Glorious Revolution*, a Anglaterra, el 1688, procés polític a través del qual les classes altes angleses van aconseguir expulsar el rei Jaume II, que pertanyia a la dinastia escocesa dels Estuard, pels seus intents d'acabar amb el Protestantisme anglès i intentar tornar a l'Absolutisme més pur i catòlic. Aquí, el terme implica un retorn a l'ordre legal precedent, com Thomas Hobbes¹ quan va referir-se a la restauració dels Estuard en el 1660, després de la primera revolució anglesa (1640-1660). Així doncs, la concepció de revolució com un progrés cap a un futur nou va néixer amb la Revolució Francesa, la qual cosa suposa una certa contradicció tenint en compte l'origen etimològic de la paraula.

¹ Filòsof anglès del segle XVII. Considerat, per excelència, el teòric de l'Absolutisme polític.

Sigui quin sigui el significat que agafis de revolució, el seu origen es trobarà sempre en la mateixa paraula, el substantiu llatí *revolutio* (una volta), que alhora prové del verb *revolvere* (tornar a), és per això que entendre per revolució un canvi que suposa un trencament amb tot el que hi ha hagut fins al moment contradiu, en part, a la pròpia paraula

Un cop definida la paraula revolució, caldria clarificar que aquesta no té per què anar sempre acompanyada de violència. Com que avui en dia, a grans trets, entenem revolució com un canvi radical, brusc, aquest terme el podem aplicar a gairebé tots els àmbits possibles: polític, social, econòmic, científic, tecnològic, cultural... A més a més, classificar-les resulta una tasca difícil, ja que en la majoria dels casos, les revolucions han abraçat més d'un àmbit. Així doncs, un dels criteris que s'ha escollit a l'hora de realitzar la classificació d'aquestes és veure l'objectiu que tenien. A partir d'aquí, la historiografia, generalment, les ha classificat en polítiques, com ara la Revolució Francesa (1789-1814); econòmiques, com la Revolució Industrial (segona meitat del segle XVIII i tot el segle XIX) i socials, com la Revolució Russa, el primer intent en tota la història de la humanitat d'establir una societat socialista (1917).

2.2. Diferència entre revolució i revolta

A l'hora de determinar si un fet concret es pot considerar una revolució, primer, s'ha de descartar la idea que hagi pogut ser una revolta. Malgrat que la violència no sigui inherent a una revolució, en la majoria dels casos, a causa d'aquell sector de persones, sigui majoritari o minoritari, que sempre és reticent a un canvi, ja sigui perquè la situació actual els afavoreix o bé per la seva ideologia, normalment, es dona violència, una de les característiques principals d'una revolta, d'aquí, que es pugui confondre. Així doncs, cal diferenciar revolta i revolució. La diferència principal es troba en què la primera no té un objectiu definit i clar al qual arribar. Una revolta seria, principalment, una acció de rebuig contra quelcom en un moment i espai determinat. Seria com començar una cursa sense saber on es troba la meta d'aquesta. En canvi, la revolució implica un canvi cap a un objectiu que abans d'actuar ha estat pensat i decidit, per tant,

parlem d'una acció molt més organitzada i amb uns efectes molt més transcendents. Cal dir, però, que moltes vegades, una o un conjunt de revoltes, han acabat esdevenint una revolució o bé, que el que es pretenia que fos una revolució, s'ha acabat quedant en un parell de revoltes que no han aconseguit més que violència. De fet, per acabar de veure que una revolució no té per què ser cruenta, dir que dues de les revolucions que es considera que més han marcat la humanitat, no van ser-ho. Estem parlant de la Revolució Neolítica, la que va portar el pas del Nomadisme al Sedentarisme, cosa que va suposar l'inici de l'agricultura, i la Revolució Industrial, el pas cap a un sistema de producció nou i l'inici del Liberalisme econòmic que avui el coneixem amb el nom de Capitalisme.

2.3. Presentació de les dues revolucions

En aquest treball es mostraran dues de les revolucions més importants que s'han donat a Occident i les dues que, probablement, més han determinat l'estructura actual de la nostra societat. Per una banda, tenim la Revolució Francesa, que va ser el conjunt d'actes violents que es van donar entre els anys 1789 i 1814, a França, i que tenien com a objectiu principal aconseguir que la burgesia tingués poder polític i aconseguir sortir del sistema d'Antic Règim. Aquesta Revolució va tenir una gran repercussió arreu, de fet, va ser la detonant de totes les revolucions liberals del segle XIX. A més a més, és considerada com el paradigma de revolució burgesa i de revolució política, encara que també convulsionés l'economia, la societat i la cultura del país. Per altra banda, la Revolució Industrial, que es coneix com tot aquell seguit de transformacions tecnològiques, econòmiques, socials i culturals que van començar, a Anglaterra, durant la segona meitat del segle XVIII i es van escampar per tot Europa, Nord Amèrica i altres països d'altres continents, durant tot el segle XIX fins a principis del segle XX.

2.4. Característiques de l'Antic Règim

Abans d'aquestes dues revolucions, la situació que hi havia es pot definir només amb dues paraules: Antic Règim. Antic Règim és el nom que rep el conjunt de característiques socials, econòmiques, polítiques i culturals que es van donar a Europa des del segle XVI fins a finals del segle XVIII, en el cas de França o Gran Bretanya, ja que a altres països es van mantenir durant gran part del segle XIX o, fins i tot, en el cas de Rússia, fins a principis del XX.

La política es basava en la Monarquia, una Monarquia absoluta en què el rei tenia tots els poders: legislatiu, executiu, judicial... A més a més, aquest poder unipersonal no tenia res que el limités i es creia que venia donat per Déu, que, alhora, havia triat el monarca. Com que no hi havia limitació, l'arbitrarietat i el despotisme era completament normal, es feia el què el rei volia i com volia. A mitjans del segle XVIII, però, els reis ja no es preocupaven per la tasca de governar, es dedicaven a l'oci i delegaven, normalment, en el seu Primer Ministre. A França, per exemple, malgrat que comencés abans del seu regnat, no es va consolidar la Monarquia absoluta fins el rei Lluís XIV, el rei Sol, de la dinastia dels Borbons i avi de Lluís XVI. Lluís XIV és posat com el millor exemple possible de monarca absolutista i, també, com a exemple del Centralisme, base de l'estructura territorial a França des del control total dels Borbons. L'única oportunitat que tenien els altres estaments de la població de participar en la política de l'Estat era a través de les Corts Estamentals o Estats Generals. Aquí es reunien els tres grans estaments de la societat per aconsellar, opinar... servir al rei d'òrgan consultiu, ja que l'última paraula sempre la tenia el monarca.

Pel que fa a l'economia, dir que es basava, majoritàriament, en l'agricultura, per concretar, en l'agricultura de subsistències, aquella que es basa en produir allò just per alimentar la població sense produir excedent. Això no obstant, alimentar tota la població no es va donar sempre. Degut al gran augment demogràfic que es va produir a partir del segle XVIII, per causes naturals, arreu, la productivitat, tant a França com a

Anglaterra, en algun moment va ser insuficient per abastir tota la població. L'economia de l'Antic Règim, també implicava, gairebé sempre, alts impostos, que moltes vegades es pagaven en espècie. Per altra banda, hi havia unes tècniques agràries molt rudimentàries, tant, que encara es conservava l'arada romana, una de les causes per la qual la productivitat de les terres fos molt baixa, sobretot, si li sumem la possibilitat d'una mala collita, com ara la que va haver-hi el 1788 a França; o el fet que deixessin una part molt gran de la terra en guaret i durant molt temps, per tal que aquesta recuperés els seus nutrients. Encara que hàgim afirmat que l'economia era, fonamentalment, agrària, també es podia parlar, durant aquests segles, d'artesania, agrupada en gremis o en petits tallers, normalment, situats a les mateixes cases dels artesans, i d'un petit comerç exterior, en el cas de França, o gran, en el cas de Gran Bretanya, que no es basava en la llibertat econòmica, ja que l'economia anava controlada per la Monarquia. Tanmateix, va contribuir a enriquir la burgesia. Això sí, no hem d'oblidar que l'agricultura ocupava tres quartes parts de l'economia del país, per tant, parlem d'un sector molt petit quan ens referim al comerç o l'artesania.

Socialment, parlem d'una estructura de la societat jeràrquica i immòbil, on et trobaves dins d'una posició o altra en funció de l'estament en el qual havies nascut. Aquesta estructura social rep el nom de societat estamental. Un estament és un grup social amb base jurídica que conté unes característiques pròpies. Durant l'Antic Règim, es distingien dos grans estaments: el dels privilegiats, constituït pel clergat i la noblesa, i el dels no privilegiats, anomenat, també, Tercer Estat, grup molt heterogeni que, a grans trets, el formava la burgesia, els artesans, els camperols i els grups marginals. Pel que fa als privilegiats, com el seu nom indica, disposaven de certs privilegis, d'entre els quals destaca el de no pagar impostos; el de poder obtenir grans extensions de terra, municipis, que podien ser gestionats segons les seves pròpies lleis; en el cas del clergat, el delme, que es basava en emportar-se una desena part de la producció de la terra; el seu patrimoni era hereditari i ningú els el podia embargar; tenien unes lleis que els afavorien de cara a certs delictes, ja que el càstig més gran que podien rebre era la forca i, rarament, hi acabaven; ocupaven tots els alts càrrecs públics, ja fossin polítics, judicials o militars, etc.

Per contra, tenim la situació dels no privilegiats, que era ben bé el contrari. Tots estaven exposats al pagament d'impostos que, degut a la crisi econòmica que va sorgir tant a França com a Gran Bretanya, cada cop eren més alts; havien de treballar si volien viure i els privilegiats tenien el dret d'aplicar sobre ells aquelles lleis que volguessin, ja que, en l'Antic Règim, predomina l'arbitrarietat i la desigualtat. Tampoc podien accedir a càrrecs públics. En altres paraules, parlem de l'absència de llibertats individuals, de drets, d'igualtat davant la llei, ja que el Tercer Estat en tenia una de ben diferent a la dels privilegiats, tant, que un mateix delictes era castigat de manera diferent segons si es tractava d'un noble, a qui normalment no se li feia res, o d'un camperol, a qui es castigava amb duresa i molta violència. Sobre això, cal afegir que, a més a més del rei, els nobles, l'església o el mateix municipi creia tenir el dret d'aplicar la seva pròpia justícia en perjudici dels no privilegiats, que cada cop estaven més explotats i malvivien més. A més a més, no s'ha d'oblidar que els que sustentaven econòmicament tot el país eren els no privilegiats, ja que els privilegiats no pagaven impostos. Cert que eren, per exemple, en el cas de França, el 90% del total de la població, però d'aquest 90%, tres quartes parts el componien els camperols, que no només no tenien els mitjans suficients, per moltes vegades, mantenir-se a ells mateixos sinó que, a més a més, havien de contribuir a cobrir les despeses dels privilegiats. Així doncs, la que aportava més riquesa a l'Estat era, principalment, la burgesia, que cada cop estava més enriquida. Cal apuntar, també, que, dins dels quatre grans grups que es diferenciaven dins del Tercer Estat, hi havia, també, subgrups amb estils de vida, riqueses, tasques... diferents. Dins de la burgesia, per posar un exemple, es distingia entre burgesia de finances, burgesia del comerç, burgesia manufacturera, etc. Fins i tot, dins dels camperols es distingia entre servents, propietaris, camperols lliures...

Culturalment, el gran gruix de la població era analfabeta. A excepció de la burgesia i els privilegiats, que tenien riquesa suficient com per accedir a l'educació. La resta del Tercer Estat no la podia rebre i tampoc es veia important en aquell moment, ja que el Tercer Estat se'l veia com l'estament productor, els súbdits que treballen pel benestar del rei i els privilegiats. Per altra banda, cal dir que el paper de l'església era

clau, concretament el de l'església Catòlica, tant, que fins i tot el rei, el que en principi té tot el poder, estava limitat per aquesta. També, comentar que aquest analfabetisme es va aprofitar molts cops per controlar i manipular les classes més humils, les masses populars.

3. LA REVOLUCIÓ FRANCESA

3.1 Antecedents

Abans hem dit que la Revolució Francesa va ser el conjunt d'actes violents que es van donar entre els anys 1789 i 1814 a França amb l'objectiu d'aconseguir que la burgesia pugés al poder i acabar amb l'estructura immòbil de l'Antic Règim. No obstant, si volem entendre per què es va donar, primer, cal aprofundir més en els fets i veure què va passar, entre el 1789 i el 1814, que va provocar que avui en dia, aproximadament, dos segles més tard, encara se'n parli. Així doncs, primer, ens disposarem a explicar alguns dels factors que més van incitar que es donés aquesta revolució.

La burgesia, la part del Tercer Estat que havia aconseguit enriquir-se, era la que tenia realment tot el poder econòmic però no podia accedir a cap càrrec públic i veia que, malgrat ser la que sustentava econòmicament tot el país, no tenia cap mena de dret. Per això, va començar a reivindicar que tothom pagués impostos, perquè creia que el dèficit només se solucionaria mitjançant una reforma del sistema tributari, que s'oblidés la fiscalitat de l'Antic Règim i que se substituís per l'aplicació de pocs impostos i proporcionals a la riquesa de cadascú. També, que tots els homes fossin iguals davant la llei i que hi hagués llibertat econòmica pels seus negocis. Per contra, la noblesa, que es va anar arruïnant gradualment, va portar a terme, a finals del segle XVIII, tota una cursa per obtenir diners d'allà on fos, ja sigui invertint en els nous petits projectes d'indústria dels burgesos o apujant més els impostos als seus servents, en altres paraules, explotant-los més. Cal dir que, al principi, la burgesia no pensava en eliminar l'aristocràcia (o nobles), només anhelava canviar l'estructura per tal de poder tenir un paper polític amb el qual defensar els seus interessos. Va ser més tard, quan

va veure que l'aristocràcia no cedia, que va adonar-se que, si volien aconseguir allò que demanaven, ho haurien de fer per la força.

El país arrossegava una pèssima gestió per part de la monarquia, ja des del regnat de Lluís XIV (1643 - 1715). La monarquia estava molt desentesa del govern, deixaven, normalment, que fossin els seus ministres els que governessin, ja que ells estaven més dedicats a la vida d'oci, una vida plena de luxe, ostentosa (només cal veure, com a exemple, l'opulència del Palau de Versailles, fet construir per Lluís XIV); una vida despreocupada plena de comoditats i diversions en les quals no els importava, encara que el país comencés a acumular un gran dèficit, emprar una alta suma de diners. Planejaven balls, banquets, sopars de gala... Aquesta tendència va passar de Lluís XIV a Lluís XV (1715 - 1774), que va contribuir a endeutar més el país, en part, també, pel fracàs de la seva política exterior, com ara el fet d'involucrar França en la Guerra de Successió austríaca (1740-1748), cosa que va comportar la pèrdua de l'imperi colonial francès a l'Índia i al Canadà. I, finalment, de Lluís XV a Lluís XVI, que no només va seguir amb la vida cortesana, plena de luxe i comoditat, juntament amb la seva dona Maria Antonieta, sinó que ell mateix, en rebre el tron per part del seu avi Lluís XV, ja va afirmar que no estava preparat per ser rei. I tenia raó, ja que gaudia d'un caràcter afable i estava poc ficat en les seves responsabilitats com a rei, atès que va deixar-les en mans de terceres persones. Era malapte, extremadament indecís, tenia por als canvis i tenia molt poca confiança en ell mateix, combinació que ens deixa un home totalment negat per ser rei i una persona que era molt fàcil de convèncer i manipular. De fet, el mateix poble francès, com a crítica a la monarquia, deia que Lluís XVI era el ninot de Maria Antonieta, la persona que probablement més el va manipular i el va induir a actuar d'una manera determinada. Maria Antonieta, la seva dona, va ser impopular des d'un principi ja pel simple fet de ser estrangera (venia de la monarquia austríaca). A mesura, però, que anava passant el temps, s'anava tornant més i més impopular, ja que el seu estil de vida, a part d'extravagant i escandalós, era molt car, ple de luxe. Això, donat en una situació d'extrema crisi financera, econòmica i social, va anar incrementant el ressentiment cap a ella que, malgrat el pauperisme de la gran majoria de la població, continuava malgastant com si no passés res. De fet, les

crítiques van ser molt dures amb ella. La van acusar de promíscua, de manipuladora... en altres paraules, de ser el càncer de la nació. Fins i tot, van arribar a anomenar-la Madame Déficit, entre altres apelatius igual de crítics i satírics cap a la seva persona.

(Retrat de Maria Antonieta i Lluís XVI. Font extreta d'internet.²)

Pel que fa al Tercer Estat, o estament dels no privilegiats, a mesura que anava avançant la crisi, malgrat les seves diferències, els va anar unint, i cada cop més, l'odi comú cap a l'aristocràcia i la monarquia. Per una banda, la burgesia desitjava obtenir poder polític, no entenia com era possible que, sustentant tot el país econòmicament, no tingués cap mena de dret, el contrari, es veia explotada i ofegada a impostos, cosa que els va portar a creure que calia un canvi. A més a més, a França, encara es mantenia força l'estructura feudal, és a dir, aristòcrates, nobles, que posseïen terres i tenien servents, camperols, que les explotaven per ells a canvi de protecció. Aquests senyors feudals, però, no tenien gaire interès en fer que aquesta terra fos productiva, ja que disposaven de riquesa i comoditats, per tant, no requerien viure d'allò que conreessin. En canvi, els burgesos, que tenien interès en aconseguir més benefici encara, en obtenir primeres matèries pels seus negocis i ampliar el seu patrimoni, no podien adquirir moltes de les terres que volien perquè estaven en mans d'algun noble. Així doncs, principalment per aquest interès en ampliar les seves possibilitats econòmiques, per les idees de la Il·lustració, pel començament del Liberalisme econòmic i per veure que, com hem dit abans, davant d'una crisi tan gran com la que s'estava donant, ni la monarquia estava disposada a prendre les mesures que fossin

² Totes les fonts gràfiques d'aquest treball són extretes d'internet.

necessàries per sortir-ne ni els privilegiats, en general, acceptarien qualsevol canvi que suposés limitar els seus privilegis, la burgesia cada cop veia més l'estructura absolutista i feudal com un llast que s'haurien de treure de sobre si volien continuar creixent i aconseguir allò que volien.

Per altra banda, destaca el gran sector de població camperola que, per fer-nos una idea de la gran quantitat que n'hi havia, dir que al 1789, dels 25 milions d'habitants que hi havia a França, 20 milions els ocupava la població rural, camperols. A causa de les desigualtats que marcava l'estructura d'Antic Règim, la seva situació no es pot dir que hagués estat, en algun moment, òptima. La seva vida es basava, exclusivament, en treballar, treballar per sobreviure i obeir aquells que tenien per sobre. Tanmateix, la situació podia anar a pitjor, cosa que va anar passant gradualment, i amb més rapidesa, sobretot, des del principi del segle XVIII. Un dels motius pels quals la situació es va agreujar va ser, en primer lloc, l'augment demogràfic que es va donar, no només a França sinó a tot Europa, a principis del segle XVIII; si ja abans de l'any 1700 l'agricultura de subsistències no produïa allò suficient com per permetre que tota la població pogués estar alimentada, ara que havia crescut i que les tècniques agràries continuaven sent les mateixes, la producció havia passat a ser insuficient, hi havia molt poca oferta per a tota la demanda que ara havia crescut i que va produir que els preus dels productes pugessin. A aquest fenomen, cal sumar-li el fet que el poble estava obligat a pagar molts impostos i cada cop més elevats, ja que la mesura que anava prenent el govern per fer front al dèficit era apujar-los. S'havien de pagar impostos al rei, a l'església, al municipi, al senyor feudal aquells que en tenien... Un 30% dels tributs dels camperols anava destinat als nobles i un 10% a l'església (pel delme). La burgesia i els artesans encara podien fer front a aquests impostos, però als camperols només els quedava, aproximadament, un 60% del seu sou, res si tenim en compte que durant els anys 30 i 70 el preu dels cereals, un ingredient bàsic per a l'alimentació, va incrementar-se; que els salaris van baixar un 25% i que només entre els anys 1785 i 1789, el cost de la vida va apujar-se un 62%, a més a més de l'increment de l'atur. També, a tot això, se li ha d'afegir que algun any havia estat encara més precari a causa de males collites, com ara la del 1788, que és considerada la pitjor i l'any de més

malestar, pauperisme, fam... és a dir, l'any en què més difícil va resultar la supervivència pels camperols i els més pobres del Tercer Estat. Així doncs, durant el segle XVIII, els camperols es trobaven explotats, ja que treballaven moltes hores per cobrar un petit salari amb el qual, moltes vegades, no tenien per menjar. Estaven ofegats a impostos. Per molt que demanessin o volguessin un alleugeriment de les càrregues fiscals, no se'ls hi concedia. Així doncs, estaven ressentits amb els privilegiats, sobretot, amb la monarquia, en veure el seu estil de vida luxós i la despreocupació que el monarca mostrava cap a la seva situació de penúria mentre ell, i tota la seva Cort, vivia amb tots aquells capritxos que volia sense preocupar-se per gastar-s'hi molts diners, ja que el mantenia el Tercer Estat i, mentre ell fos el rei i ho desitgés, havia de continuar fent-ho.

Especialistes en matèria econòmica van proposar, en moltes ocasions, solucions per a la millora de la productivitat agrària però, com que això suposava limitar alguns drets dels privilegiats, els nobles es van negar a canviar res de l'estructura vigent.

Dins dels grups privilegiats cada cop hi havia més trencaments: la noblesa amb el clergat, el clergat amb la noblesa, la noblesa amb ella mateixa (hi havia diferents classes de noblesa), parlamentaris amb el rei... Això farà que amb l'esclat revolucionari del 1789, els privilegiats no puguin afrontar l'aixecament del Tercer Estat, que estava unit.

Gairebé tothom coincideix en posar, com a una de les causes de la Revolució Francesa, la participació de França en la Guerra d'Independència dels Estats Units entre el 1778 i el 1783. França va enviar tropes per donar suport a les colònies angleses que van voler independitzar-se d'Anglaterra. No obstant, si l'aristocràcia i el rei van decidir enviar tropes als Estats Units no va ser perquè sentissin realment els ideals que van portar els anglesos de les colònies voler la independència, cosa que hagués resultat molt incoherent, ja que defensaven el Constitucionalisme, sinó el desig de contribuir en el perjudici a Anglaterra, ja que les relacions entre els dos Estats eren

tenses i França va veure, en la Independència dels Estats Units, una oportunitat d'evitar que Anglaterra es fes més poderosa. Tanmateix, malgrat la victòria nord-americana, aquesta intervenció militar va suposar un fort cop a l'economia francesa, que ja passava per un mal moment. Es diu que, en total, es van destinar uns 105 milions de lliures a aquesta campanya. És per això que, també es diu que, aquesta intervenció militar va ser la causa per la qual l'economia francesa va acabar d'enfonsar-se; si sortir de la situació prèvia ja era difícil, amb aquest cost addicional ara semblava gairebé impossible.

A part de la crisi econòmica que va provocar la mala gestió de les terres, la poca productivitat d'aquestes, el malbaratament dels estaments privilegiats..., també es va donar una crisi financera, o crisi d'Hisenda. El dèficit, que van anar provocant diferents campanyes i accions de l'exèrcit francès; l'alt cost que suposava mantenir un estament privilegiat que no pagava impostos però que cada cop mantenia un estil de vida més car i ostentós, per tant, més difícil de mantenir; la crisi industrial que es va donar en la poca indústria que es començava a desenvolupar en mans dels burgesos; el poc benefici que aportava a l'Estat el fet de mantenir una estructura bàsicament feudal; l'alt cost que va suposar la participació de França en la Guerra d'Independència dels Estats Units... va anar creixent gradualment i, cada cop, es feia més difícil d'afrontar. Per consegüent, l'economia de l'Estat es podia definir com un gran dèficit crònic que es traduïa, segons el *Compte du Trésor* (Tresor públic), el 1788, en unes despeses que superaven un 20% els ingressos de l'Estat. Les mesures que es van prendre per intentar solucionar-ho no van fer més que complicar la situació, ja que els aristòcrates no van permetre una reforma fiscal profunda. Així doncs, aquestes mesures es van limitar als emprèstits (préstecs) i al creixement de la pressió fiscal, en altres paraules, l'augment dels impostos. El deute al 1789 era de 5.000 milions de lliures. França es trobava ben bé en bancarrota.

Cal mencionar també, que el Parlament, en aquella època, no era un òrgan legislatiu ni polític, només podia establir reglaments per l'execució dels edictes reials. No obstant això, sí que tenia la possibilitat de limitar el poder del rei, i és que les lleis

del monarca només podien ser executades si el Parlament les havia registrat abans. Això va servir a l'aristocràcia per defensar els seus interessos, cosa que va quedar reflectida amb la negativa que va mostrar davant totes les propostes que els ministres d'Hisenda suggerien per atenuar el dèficit. El primer ministre d'Hisenda, que es feia dir Controlador General de Finances, que va provar a aplicar mesures més reformistes, va ser Turgot, nomenat el 1774 per Lluís XVI. Aquest, com a mesura, va proposar la reducció de les despeses de l'Estat, que es basaven, pràcticament, en favors econòmics entre privilegiats i en la manutenció de la noblesa i el clergat. Amb la pressió de l'aristocràcia i de Maria Antonieta, Turgot va haver de demetre per deixar pas a Necker, que per atenuar la crispació del poble francès va intentar establir un Estat més transparent publicant el que es coneix com *Compte-rendu au Roi* (Rendició de Comptes al rei), el 1781, un extracte públic en què constaven totes les finances reials. Tanmateix, Necker, en veure que no podia fer res per salvar França, va renunciar al càrrec al poc temps i va ser substituït per Calonne, que, seguint la mateixa línia que els seus antecessors, va intentar treure França de la pèssima situació econòmica amb mesures com la supressió de les duanes interiors o l'establiment d'una *subvention territoriale* (impost sobre la propietat) a totes les propietats sense distinció, per tant, un impost que també recauria sobre els privilegiats. Aquestes mesures es van presentar a l'Assemblea de Notables³, el 22 de febrer del 1787. Els privilegiats es van indignar, van destituir Calonne i es van negar rotundament a acceptar-ho, esdevenint el que es coneix com la Revolta dels Privilegiats. La segona reunió de Notables es va donar el 1788 per pactar la convocatòria dels Estats Generals l'any següent. Així doncs, els parlamentaris (o noblesa de toga), no només van suposar una trava per sortir de la crisi econòmica del país sinó que, en si mateixos, també van ser culpables de generar dèficit, ja que no només parlem d'un sol Parlament central sinó que a cada província n'hi havia un amb els seus respectius parlamentaris, per tant, un gran nombre de funcionaris que, a més a més, no pagaven impostos.

³ Grup de nobles escollits pel rei. Aquesta Assemblea de Notables la van constituir, pràcticament, nobles arruinats econòmicament.

3.1.1 La Il·lustració

A partir del segle XVII, va començar a sorgir un corrent de pensament anomenat Il·lustració o Segle de les Llums, que exaltava la raó i el coneixement científic, adoptat a partir del recull de les idees que van propiciar la Revolució Científica (s. XVI i XVII) i la part racionalista provinent de la filosofia de René Descartes⁴. A partir d'aquí, els filòsofs de la Il·lustració van utilitzar aquests dos referents per aplicar-los a l'anàlisi, la revisió crítica de la concepció que es tenia del món, de l'home, de tots aquells conceptes que s'arrossegaven des de l'Edat Mitjana com ara la religió, el feudalisme, el poder diví del rei... Va suposar el qüestionament de tota la realitat. Com va dir el filòsof Immanuel Kant⁵ en el seu assaig, *Què és la Il·lustració?*, la Il·lustració és l'acte pel qual "l'home es desprèn de la seva immaduresa causada per ell mateix", establint, també, el seu lema: "Sapere aude", que vol dir "atreveix-te a saber". Amb això, el filòsof fa referència al fet que, amb la raó, l'ésser humà serà capaç de conèixer per ell mateix, deixant d'estar sotmès a aquells dogmes que eren imposats a l'Antic Règim i que el mantenien com en un estat de minoria d'edat, ja que s'aferrava a ells, encara que tingués la capacitat de sortir de la penombra i trobar la llum, el veritable coneixement que aporta la raó.

La Il·lustració, a part de defensar la raó i la utilització del mètode científic per fer una revisió crítica de tota la realitat, defensava altres idees com ara la llibertat, la igualtat, la fraternitat, que passarien a ser el lema de la Revolució Francesa: *liberté, égalité, fraternité*; també els drets i les obligacions que tenia la persona dins de la societat o la tolerància religiosa, entre altres. Tot un seguit d'idees que van ser recollides en una obra monumental, editada per Diderot⁶ i D'Alembert⁷, a la qual van anomenar *Enciclopèdia*, obra que recollia el pensament de tots els filòsofs que van

⁴ René Descartes fou un filòsof francès del segle XVII, conegut per haver posat les bases de la filosofia moderna i ser el màxim representant del Racionalisme, un corrent filosòfic.

⁵ Immanuel Kant, filòsof alemany (Königsberg) del segle XVIII i màxim representant del corrent filosòfic de l'Empiricoracionalisme.

⁶ Diderot, escriptor, filòsof i enciclopedista francès del segle XVIII.

⁷ D'Alembert, matemàtic, filòsof i enciclopedista francès del segle XVIII.

contribuir a desenvolupar aquest nou corrent intel·lectual, els enciclopedistes, dintre dels quals cal destacar el paper de tres que, probablement, van ser els que més van marcar el model d'Estat que perseguiria la burgesia un cop s'iniciés la Revolució Francesa: Montesquieu, Voltaire i Jean Jacques Rousseau.

(D'esquerra a dreta: Voltaire, Rousseau i Montesquieu. Font citada)

La idea que més va defensar Montesquieu⁸ va ser la de la divisió de poders, que queda reflectida a la seva obra fonamental, *L'esprit des loix* (L'esperit de les lleis), 1748. Montesquieu creia que, separant el poder legislatiu, executiu i judicial, l'Estat seria més just i no cauria en l'abús de poder. Així doncs, va establir que el rei hauria de mantenir el poder executiu, però que el legislatiu havia de recaure en una assemblea representativa del país (com el model anglès) i el judicial hauria de quedar completament separat del Parlament i del rei.

Pel que fa a Voltaire⁹, no va tenir idees ben bé originals seves sinó que va desenvolupar totes aquelles que sortien de la Il·lustració. La seva obra més important es considera que va ser *Le siècle de Louis XIV* (El segle de Lluís XIV), 1751, obra en què el tema principal era el progrés, reflexionar sobre ell a partir d'una anàlisi històrica on parla de política, religió i literatura, que el va permetre concloure que hi hauria un cert progrés. També, un cop va rebre l'obra de Rousseau, a part d'alguna crítica que en va fer, va acceptar la base i va afegir-hi que, abans d'establir un nou model d'Estat on

⁸ Montesquieu, cronista i pensador polític francès del segle XVIII. És un dels enciclopedistes.

⁹ Voltaire, historiador, escriptor, filòsof i advocat francès de la Il·lustració, per tant, del segle XVIII.

el poble tingués més responsabilitat política, calia fixar-se en l'alt grau d'analfabetisme que hi havia i centrar-se en l'educació, per tal que la població sigui capaç, per ella mateixa, d'afrontar aquelles responsabilitats que se li presentin.

Tot seguit, també cal parlar de Rousseau¹⁰, l'enciclopedista més radical, donat que va ser el que va presentar la idea més radical sobre el poder, la idea de sobirania nacional, que queda recollida en la seva obra més important, *Du Contrat Social*¹¹ (*El Contracte Social*), 1762. A grans trets, es pot definir la teoria de la sobirania nacional com un qüestionament sobre el concepte de poder que defensa la idea que l'Estat ha de sorgir d'un acord lliure entre els homes a través del qual aquests decideixin qui serà el seu governador. Segons aquesta teoria, tots els homes, des d'un principi iguals i lliures, renuncien per igual i simultàniament a la seva llibertat, ja que la voluntat general, de la tots, passa a ser el sobirà a qui tothom es sotmet. Amb aquest contracte, la societat té garantida la conservació i protecció dels seus membres.

Pel que fa al paper que aquest corrent intel·lectual va tenir, dir que va ser un paper molt important perquè va ser la base ideològica que va permetre canalitzar l'ira, el descontentament que hi havia amb l'Antic Règim. Va permetre elaborar, a partir de les seves idees, un nou model, prou sòlid com per poder substituir l'Absolutisme. La burgesia, que va ser la que va poder accedir a aquestes idees, ja que, pràcticament, també era l'única del Tercer Estat que es podia permetre pagar-se l'educació i, per tant, entendre i accedir a les obres dels enciclopedistes, va veure, en la Il·lustració, l'esperança d'aconseguir un nou model d'Estat més just, on ells tinguessin un paper més important i on es defensessin els drets fonamentals de l'ésser humà, la igualtat i la llibertat, a més a més dels seus interessos. Les idees de la Il·lustració van conduir el transcurs de la Revolució Francesa en tant que van passar a ser l'objectiu que es volia assolir. Per això, com que hi havia una fita a la qual es volia arribar, la Revolució Francesa va ser una vertadera revolució i no pas una simple revolta. A més a més,

¹⁰ Per veure la biografia de Rousseau, consultar l'annex.

¹¹ Resum de tota l'obra a l'annex.

moltes de les idees de la Il·lustració encara avui són la base de la nostra societat, ja que, de la Il·lustració, va sortir el Liberalisme, una ideologia que defensa la llibertat en tots els àmbits: polític (liberalisme polític, sufragi universal...), econòmic (liberalisme econòmic), religió, pensament... La Il·lustració no tant, però el Liberalisme, que comparteix idees amb la Il·lustració, encara és molt present avui en dia.

3.1.2 Reunió dels Estats Generals

Abans de començar, pròpiament, a parlar de la reunió dels Estats Generals, no s'han d'oblidar les circumstàncies en què es trobava França l'any 1789: molta fam, provocada, sobretot, per la mala collita del 1788; país pràcticament en bancarrota; odi cap als privilegiats; els parlamentaris i nobles enfadats amb el rei per haver permès que es proposés que els privilegiats paguessin impostos; agitació social amb mobilitzacions contra els greus problemes per subsistir als quals s'havien d'enfrontar els camperols, que cada cop més van passar ser captaires a les ciutats, ja que no tenien feina ni medis per sobreviure... En resum, la fam es va convertir en ira i aldarulls. A la ciutat regnava un clima de por, un descontentament generalitzat per part de tothom, de fet, es podria dir que els únics que estaven bé eren els de la Cort, perquè la resta de privilegiats també van notar, d'una manera o altra, la crisi econòmica, social i política en què França es trobava submergida. A més a més, al llarg dels anys, a França s'havia anat publicant tot un seguit d'articles, caricatures, quaderns de queixes dirigits al rei en què constaven les queixes del poble, cartes, pamflets... que pretenien, per una banda queixar-se de la mala situació que es vivia, a més a més de fer saber a la gent les injustícies i crítiques i, de l'altra, manifestar les idees revolucionàries que havien anat sortint de la Il·lustració i que reivindicaven un canvi. Un bon exemple d'aquestes publicacions seria el pamflet del polític Sieyès que defineix què és el Tercer Estat: *Qu'est-ce que le tiers état?*

“El pla d'aquest escrit és força simple. Tres coses hem de preguntar-nos:

1a. Què és el Tercer Estat? Tot.

2a. Què ha estat fins ara en l'ordre polític? Res.

3a. Què demana? Arribar a ser alguna cosa en dit ordre.

Ja es veurà si les respostes són correctes. Examinarem a continuació els mitjans que s'han intentat i els que s'han de portar a terme perquè el Tercer Estat arribi a ser, efectivament, alguna cosa. Així doncs, direm:

4a. El que els ministres han intentat i els mateixos privilegiats proposen al seu favor.

5a. El que s'hauria degut de fer.

6a. El que falta per fer al Tercer Estat per ocupar el lloc que deuria.

Qui gosaria dir que el poble no conté en ell mateix tot el que es necessita per formar una nació completa? Si es fes desaparèixer l'ordre privilegiat, la nació no seria menys, sinó més. I què és el Tercer Estat? Tot, però un tot lliure i florent [...].

Què és una nació? Un cos d'associats que viu sota una llei comuna i representat per la mateixa legislatura.

No és evident que la noblesa té privilegis, dispenses, fins i tot drets separats dels del gran cos de ciutadans? Per això mateix se surt de la llei comuna i per això els seus drets civils fan que constitueixi un poble a part dins de la gran nació [...]. Té els seus propis representants, que en cap cas no tenen la missió de defensar els pobles. El cos dels seus diputats es reuneix a part. Però encara que es reunís a la mateixa sala amb els diputats dels simples ciutadans, no és menys veritat que la seva representació és diferent per essència i separada. És aliena a la nació per principi, perquè la missió que té encomanada no emana del poble, i també per l'objectiu que persegueix, perquè defensa l'interès particular i no el general.

El Tercer Estat comprèn tot el que pertany a la nació i tot el que no és el Tercer Estat no es pot considerar representant de la nació. Què és el Tercer Estat? Tot.¹²

Segons aquest pamflet, el Tercer Estat ho és tot, però aquest tot es troba lligat i oprimat per la noblesa, li falta llibertat. Pel que fa a la noblesa, Sieyès diu que és aliena a la nació, té lleis i privilegis propis, es mou per interessos particulars no té cap interès en la nació. I, finalment, ressaltar que diu que l'únic que el Tercer Estat anhela és entrar dins de l'ordre polític per ser quelcom.

Així doncs, dins d'aquesta situació, el rei que, o bé acceptava la bancarrota o bé proposava reformes, es va veure obligat a convocar els Estats Generals, un òrgan consultiu que no es reunia a França des del 1614, per tal de debatre sobre la necessitat d'establir reformes econòmiques al país. Abans de reunir-se, el 5 de maig del 1789,

¹² Aquest pamflet escrit per Sièyes es va publicar el febrer del 1789.

però, el Tercer Estat, que era el més nombrós, va reclamar el vot per diputat i no per estament, tal i com s'havia fet sempre, perquè amb el vot per estament sabia que tenia les de perdre, ja que els altres dos estaments que es reunien, el de la noblesa i el clergat, tenien interessos comuns i, a l'hora de votar, seria sempre un dos contra un. En canvi, el vot per diputat, tenint en compte que el Tercer Estat comptava amb uns 600 diputats, la gran majoria burgesos i més dels que tenien la noblesa i el clergat junts, tindrien alguna possibilitat. Tanmateix, el rei es va negar a concedir-ho de la mateixa manera que es va negar a concedir que es redactés una constitució.

El dia de la reunió, en una sala del palau de Versailles, va haver-hi un gran xoc d'interessos: els de la burgesia per una banda, els de la noblesa i el clergat per una altra. Resultat, no es va arribar enlloc. No obstant, el Tercer Estat no estava disposat a allargar més aquesta situació, van considerar que davant la situació caòtica que es vivia, el Tercer Estat era allò més representatiu de la nació i que com a tal, tenia dret a agafar les rendes d'aquesta per portar-la pel bon camí. Així doncs, autoproclamant-se Assemblée Nacional, continuen quedant per separat sense els altres estaments per pensar allò que poden fer per enderrocar l'estructura social, política i econòmica de França, és a dir, l'Antic Règim. Veuen que els privilegiats els estan intentant silenciar, que estan entorpidint els seus objectius i que intenten dissoldre'ls. Un exemple d'això seria que el rei els tanca la sala on s'estaven reunint obligant l'Assemblée Nacional a traslladar-se a un altre edifici que servia per jugar a un joc semblant al nostre frontó actual, *Jeu de Paume*, el 20 de juny del 1789. Un cop allà, decideixen fer el Jurament de *Jeu de Paume*, a través del qual l'Assemblée Nacional passava a ser l'Assemblée Constituent en tant que s'havia posat com a objectiu escriure una constitució per al poble francès: *“Jurem no separar-nos mai, i de reunir-nos allà on les circumstàncies ho demanin, fins que la Constitució del regne sigui establerta i sigui consolidada sobre fonaments sòlids.”*¹³

¹³ Jurament del Joc de pilota, Emmanuel Joseph Sieyès

Va ser un acte de rebel·lia contra el govern vigent i l'inici de la Revolució tenint en compte que va ser aquí on els diputats del Tercer Estat, per tant, els representants de la nació, es van aixecar contra el rei, els parlamentaris, senyors feudals, alt clergat... I no només els diputats del Tercer Estat van participar en aquest fet sinó que, als carrers, a les ciutats, al camp... les masses populars estaven a l'espera de veure què passava, donaven suport, ja que les noves idees liberals, il·lustrades, no només donaven esperança a la burgesia sinó que eren esperançadores per a tot el poble.

(Jacques-Louis David, El jurament de Jeu de Paume. Font citada)

3.2 Presa de la Bastilla

El rei no podia ni volia de cap manera permetre que l'Assemblea Constituent tirés endavant el seu objectiu d'establir a França una monarquia constitucional parlamentària. Això suposaria una clara amenaça a l'estructura que el permetia tenir el poder absolut i portar una vida plena de comoditats, per tant, va preparar una forta repressió que consistia en mobilitzar les tropes de l'exèrcit entorn de París amb l'ordre d'ocupar la capital. Aquest fet va acabar d'enfadar la gent, que s'anava manifestant, protestant, saquejant armeries per tal d'obtenir armes... el poble francès s'estava armant contra la negativa del rei a l'hora d'acceptar allò que s'havia proposat l'Assemblea Constituent i contra la intenció que tenia Lluís XVI d'utilitzar la força per evitar-ho. La burgesia va buscar una guàrdia que fos aliena a l'exèrcit i va crear la

milícia burgesa. Es van anar creant barricades i trinxeres fins que el dia 14 de juliol del 1789 es va aconseguir l'armament general dels parisencs i el vertader inici de la Revolució Francesa, que va començar amb una jornada violenta de la qual en va sortir victoriós el poble francès, ja que el rei va retirar les tropes i molts nobles van veure que el millor seria marxar, per tant, molts van exiliar-se. Les masses populars, guiades pels burgesos, els que sota el nom d'Assemblea Constituent des d'un principi van agafar les rendes de la Revolució, ja que eren ells els que tenien els objectius clars, una meta a la qual arribar, es van dirigir a la Bastilla, una fortalesa als afores de la ciutat, per alliberar els presoners que havien estat tancats per tenir una mentalitat liberal, en altres paraules, per ser una amenaça per l'estatu quo que els privilegiats volien mantenir. També pretenien aconseguir de la Bastilla la pólvora que els permetria enfrontar-se contra les tropes del rei, guanyar i protagonitzar un dels majors símbols de la llibertat que hi ha hagut mai. Malgrat que la Revolució durés uns quants anys més, és el 14 de juliol del 1789 l'any reconegut com el triomf d'aquesta. De fet, va suposar l'inici cap a una nova era de llibertat que deixaria enrere l'Antic Règim, que s'havia mantingut des del segle XVI. Aquest gran aixecament, a la ciutat de París, ràpidament es va estendre arreu de França. Al camp, per exemple, es van cremar cases, castells de senyors feudals i els papers que els atorgaven els privilegis. La Bastilla, la fortalesa, s'havia convertit en el símbol del despotisme reial, donat que era allà on havien fet callar aquelles persones que reclamaven la sobirania nacional.

(La llibertat guiant el poble. Obra del pintor francès Delacroix. És un dels quadres més representatius de la Revolució Francesa. Font citada)

3.3 Assemblea Constituent (1789-1791)

Després de la Presa de la Bastilla, a tot l'Estat francès hi va haver una situació força descontrolada, sobretot pel que fa a les zones rurals, que s'havien aixecat contra els senyors feudals. La burgesia tenia interès en controlar aquests aixecaments, ja que posseïen terres i tenien por que els camperols també les poguessin atacar. Així doncs, el 4 d'agost del 1789, mitjançant un decret, es suprimeix el feudalisme calmant tots aquells camperols que s'havien aixecat contra aquest.

Com el seu nom indica, l'Assemblea Constituent tenia com a objectiu escriure una Constitució, i així ho va fer, però abans, van veure que l'ésser humà té uns drets fonamentals i inalienables. Així doncs, el 26 d'agost del 1789, influenciats per les idees il·lustrades i les que constaven en la Declaració d'Independència dels Estats Units (1776), van escriure la Declaració dels Drets de L'Home i del Ciutadà¹⁴, que proclamava, principalment, la llibertat i igualtat de tots els homes (Article 1), que la sobirania emana de la nació (Article 3), que la llei és l'expressió de la voluntat general (Article 6), la propietat com a dret inviolable (Article 17), cosa que reflecteix l'interès burgès dins d'aquest nou ordre que començava. Reconeix, també, les llibertats individuals, la igualtat davant dels impostos (Article 13), llibertat de premsa, etc. Aquesta Declaració va servir de preàmbul a la Constitució del 1791¹⁵, firmada el 3 de setembre, sent aquesta la primera constitució del poble francès, que establia que França havia de ser una monarquia constitucional. Amb aquesta constitució es va reorganitzar el territori, es va modificar la justícia, el sistema fiscal, de forma que quedés igual per a tots els ciutadans... Els punts més importants d'aquesta constitució serien: la separació de poders, deixant el poder del rei limitat per la Constitució i una Assemblea escollida per la nació; la descentralització, dividint el territori en 83 departaments (Títol II, Article 1r); es va unificar el codi de lleis per a tot el territori i van

¹⁴ *Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà* completa a l'annex

¹⁵ Fragment de la Constitució del 1791 a l'annex.

determinar aquells que tindrien drets polítics, tot aquell que fos major de 21 anys i pagués una renda determinada. Els que quedaven fora d'aquests criteris no podien votar, cosa que va generar descontentament per part de les masses populars més pobres. A més a més, cal dir que a aquesta Constitució l'acompanyava una desamortització dels béns de l'església que tenia com a objectiu millorar la situació econòmica, obligar els capellans a jurar la Constitució, no tots ho van fer, i dissoldre les ordres religioses, indignant al Papa Pio VI, que va condemnar aquesta constitució. Aquesta desamortització es va anomenar Constitució civil del clergat. La Constitució del 91 va aconseguir que, per primera vegada, la llei fos igual per a tothom, però la diferència econòmica que hi havia entre uns o altres mantenien la situació de desigualtat, així doncs, les masses populars continuaven descontentes i impacients perquè les millores arribessin el més ràpid possible. A més a més, no es va aconseguir el sufragi universal, ja que només podien votar els propietaris. Tanmateix, suposa un gran pas endavant, perquè és aquí on s'acaba amb la Monarquia absoluta.

Un cop escrita la Constitució, volien convèncer el rei i els aristòcrates d'establir un sistema constitucional, agafant com a referent el model anglès, que tenia uns parlamentaris més liberals i de ment molt més oberta que els francesos. Tant un com els altres es van negar, així que la majoria de burgesos revolucionaris van veure que si volien aconseguir el que desitjaven, s'havien d'oblidar de l'intent de conciliació amb el rei i recórrer directament a les masses populars per pressionar i anar directament a una República. Aquest va ser un dels motius pels quals, dins dels diputats del Tercer Estat, de l'Assemblea Nacional, van començar a sortir ideologies diferents amb idees sobre com seria el nou Estat francès. A l'hora de planejar la Revolució, la rebel·lió contra el rei, la idea d'enderrocar l'Antic Règim, va unir tothom per aconseguir un objectiu comú. No obstant, quan els burgesos van aconseguir pujar al poder i van haver de decidir quin seria el nou model d'Estat, van començar a evidenciar-se les diferències i discrepàncies entre ells, cosa que va propiciar l'aparició de grups polítics.

El rei, juntament amb els exiliats, que cada cop n'eren més, havien anat demanant ajuda als països exteriors, com ara Anglaterra i la Confederació Germànica, que van agafar por d'aquesta revolució en tant que aquesta podria expandir-se a altres Estats. Tanmateix, a molts sectors de la població d'altres països els entusiasmen les idees de la Revolució, per tant, les de la Il·lustració. Els Estats europeus, que se sentien amenaçats, es van preparar per enviar tropes si feia falta i evitar que la revolució s'escampés més. Un exemple seria la Declaració de Pillnitz (actualment Alemanya), que va acordar intervenir, juntament amb Prússia, a França, sempre i quan les altres potències europees intervenguessin. Així doncs, en aquest context de por i incertesa, tal i com ho havien fet ja molts nobles i capellans o bisbes que s'havien negat a jurar la Constitució, el rei Lluís XVI, juntament amb la seva família, el 20 de juny del 1791, havia intentat fugir, sense que ningú els descobrís, de la ciutat de París. El pla que havien muntat no els va sortir bé i els van descobrir a Varennes. Tot seguit, els van obligar a tornar a París, cosa que va enfadar moltíssim la població i va provocar que proliferessin les mobilitzacions que reivindicaven l'abdicació del rei i la instauració d'una República.

3.4 Assemblea legislativa (1791-1792)

La crisi econòmica continuava, camperols i ciutadans humils cada cop estaven més impacients, ja que no percebien cap millora. Les potències europees pressionaven amb declarar la guerra als revolucionaris, motiu pel qual aquests van reforçar les fronteres. L'intent de fugida a Varennes va fer que el sentiment nacionalista creixés i cada cop es comencés a veure el rei com el màxim enemic del poble. Tanmateix, l'Assemblea Constituent va absoldre el rei i el 14 de setembre del 1791 se'l va pressionar perquè firmés la constitució, cosa que va fer però només de forma aparent. Al rei no li importava trair i enganyar el poble si això suposava protegir-se i fer temps mentre les potències europees l'ajudaven a retornar-lo a la posició que tenia abans, si més no, aquesta era la seva esperança. Els diputats de l'Assemblea Constituent van passar a ser l'Assemblea Legislativa i, com que el rei havia jurat fidelitat a la Constitució,

establint d'aquesta manera una monarquia constitucional, molts dels burgesos polítics van donar per finalitzada la Revolució. L'Assemblea va tenir temps a expropiar tots els béns dels privilegiats exiliats, a deportar els clergues que no van acceptar la constitució i poc més, ja que la divisió dels burgesos polítics en diferents i múltiples tendències i la pressió de les masses populars en veure que amb aquest nou model tampoc tenien un paper important dins la nació, van evitar que la Revolució s'estabilitzés i finalitzés. També, perquè no s'aconseguia sortir de la crisi econòmica, en part, per les males collites que l'havien empitjorat. A més a més, s'havia iniciat l'amenaça exterior per la crida de Lluís XVI als monarques absolutistes d'Europa. Així doncs, amb aquesta situació de descontrol i descontentament, l'Assemblea Legislativa es dissol per establir una nova Assemblea.

3.4.1 Girondins, Jacobins i “Sans-Culottes”

Tal i com hem mencionat abans, un cop els burgesos van aconseguir pujar al poder, es van evidenciar els diferents matisos que hi havia dins de la seva idea de sobirania nacional, liberalisme polític i liberalisme econòmic. Això va provocar discrepàncies i crítiques entre ells així que dins de l'Assemblea es van agrupar en una espècie de partits polítics anomenats clubs. N'hi va haver molts, però cal destacar com a importants els Girondins, els Jacobins i els *Sans-Culottes* (sense calçons).

3.4.1.1 Girondins

Representaven l'alta burgesia, la comercial i la industrial. Era una ideologia moderada que tendia a buscar un acord amb la monarquia i la noblesa limitant el poder reial. Reclamen el liberalisme econòmic en tant que no volien limitacions en matèria econòmica. Volien mantenir per sobre de tot la preponderància de la riquesa i la propietat, que era un dret natural, i que aquesta condicionés qui podia votar i qui no, ja que no confiaven gens en les classes més humils, hi desconfiaven, no els veien capaços de tenir responsabilitats polítiques. El màxim representant seria Brissot. Actualment, diríem que els Girondins eren la dreta actual.

(Jacques Pierre Brissot, polític francès i màxim representant dels girondins. Font citada)

3.4.1.2 Jacobins

Representaven la burgesia mitjana i les classes populars, aquelles més humils, com ara artesans, comerciants, consumidors... Era un sector molt radical dur i extremista, que estava molt ben organitzat. Reclamava la República amb el sufragi universal, sense restriccions per la riquesa. Creien que les masses populars eren les que vertaderament patien la guerra, la fam, l'atur i els baixos salaris que, de fet, és veritat, ja que l'alta burgesia disposava de molta riquesa que, a més a més, amb la revolució, va anar en augment. Creien, també, que calien grans solucions donada la crítica situació què hi havia a França. Pretenien anteposar l'interès públic al privat, ja que estaven disposats a limitar la propietat i les llibertats individuals per atenuar més les desigualtats que hi continuaven havent, que ara no venien de l'estructura d'Antic Règim sinó de la riquesa de cadascú. El jacobins volien portar les masses populars pel camí de la igualtat i la voluntat general. Actualment, diríem que els Jacobins són l'esquerra.

(Màxims representants dels jacobins. El més important d'ells, i més fidel a la seva ideologia, és Robespierre. Font citada)

3.4.1.3 “Sans-Culottes”

El nom els ve de la vestimenta que es portava en aquella època. Els nobles i burgesos vestien amb *culotte*, calça curta i mitges, mentre que les classes més humils, camperols i artesans, vestien amb pantalons llargs. D'aquí que el nom signifiqui, literalment, “sense calçons”. Així doncs, malgrat no representar ben bé un club, sinó tot un sector de ciutadans de les classes més baixes, els sans-culottes van tenir un paper molt significatiu en tant que, per exemple, van protagonitzar molts aixecaments, van constituir la base de l'exèrcit francès que es va destinar a lluitar contra les potències europees al costat de la Guàrdia Nacional i van tenir un paper polític molt important durant la Convenció Jacobina, ja que jacobins i sans-culottes compartien l'esperit extremista, revolucionari i radical.

(Vestimenta i imatge típica d'un sans-culotte. Font citada)

3.5 La Convenció

El rei havia seguit conspirant per tornar a obtenir tot el seu poder. La França revolucionària havia d'afrontar-se a una contrarevolució interna, encapçalada per aquells partidaris del règim anterior que rebutjaven la Revolució, i una contrarevolució externa, encapçalada pels exiliats i monarquies absolutistes d'Europa que pressionaven per acabar amb Revolució creant coalicions antirevolucionàries. A més a més, s'havia entrat en guerra amb Àustria, el 20 d'abril del 1792. Calia protegir la Revolució i a l'Assemblea hi havia opinions oposades sobre com fer-ho. Per una banda,

els Girondins veien important entrar en guerra amb l'exterior, ja que veien que, si sortien a fora, aconseguirien escampar la Revolució arreu d'Europa, provocant que altres països també iniciessin el seu pas cap al Liberalisme. Per altra banda, els Jacobins pensaven que la guerra seria una ruïna, creien que la situació de França era massa crítica com per posar-se a pensar en provocar una Revolució a altres zones. Consideraven que primer calia portar a bon port la Revolució Francesa i que després ja es preocuparien per escampar les idees o no. Robespierre, líder jacobí, malauradament, tenia raó, la guerra amb l'exterior va suposar un gran problema per França. No obstant això, els Girondins van aconseguir convèncer la majoria de l'Assemblea per entrar en guerra amb Àustria i Prússia el 20 d'abril del 1792.

3.5.1 La insurrecció del 10 d'agost del 1792

El poble francès es va aixecar contra la monarquia per haver descobert que aquesta havia pactat amb l'enemic, ja que Maria Antonieta havia demanat als sobirans d'Europa que llancessin una amenaça per espantar els revolucionaris. Aquesta amenaça va ser el manifest del duc de Brunswick, que amenaçava amb destruir la ciutat de París si s'exercia violència contra Lluís XVI. Això va enfadar molt la pàtria, fent que les masses populars assaltessin el Palau Reial demanant, juntament amb la Comuna de París, el govern municipal de la capital, i els Jacobins, que estaven al capdavant d'aquesta insurrecció, la deposició del rei. L'Assemblea, davant la pressió i la reivindicació d'una Convenció que fos triada per sufragi universal (en aquella època masculí) es va disposar a preparar les eleccions. Mentrestant, aquell mateix 10 d'agost, el rei va caure presoner dels parisencs, juntament amb Maria Antonieta.

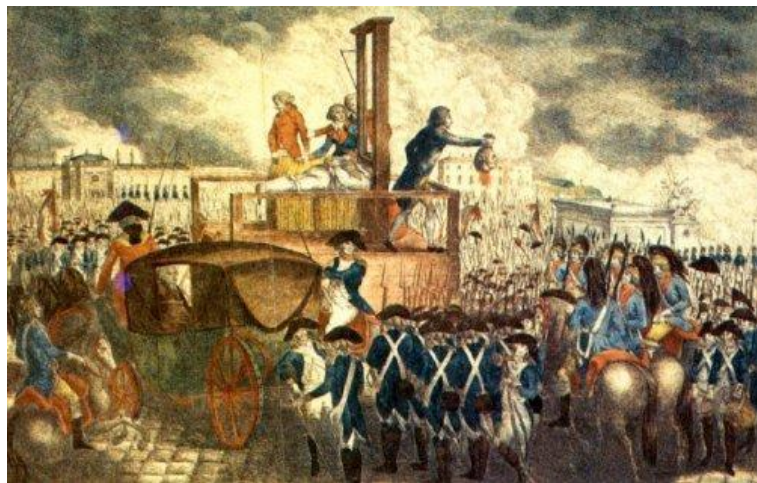
3.5.2 La convenció girondina (1792-1793)

Al començament de la Convenció va haver-hi un clar predomini dels Girondins, que es van consolidar al poder el mes de setembre del 1792 i que van durar fins al juny del 1793. Havien tret el rei del poder executiu, en tant que havia estat empresonat per ser enemic del poble francès i de la revolució. De fet, quan hi havia desplegada la

Constitució del 1791 i ell, com a monarca constitucional, tenia el poder executiu, tampoc li van deixar exercir-lo, cosa que van criticar a l'Assemblea, ja que era una acció anticonstitucional. Així doncs, amb el rei empresonat, van abolir la monarquia i van establir una República, la primera, el 21 de setembre. Els Girondins van haver de fer front a la mateixa situació de perill que anava creixent gradualment a mesura que l'amenaça d'invasió exterior, per part de les potències estrangeres, creixia. No obstant això, encara que es va llençar a la guerra contra coalicions antirevolucionàries exteriors amb les quals va aconseguir annexionar-se a alguns territoris i obtenir millores, també va haver-hi derrotes, com per exemple amb Anglaterra, les Províncies Unides (actuals Països Baixos) o Espanya. A més a més, una guerra suposa un cost molt elevat, al qual se li havia de sumar el descontentament del poble, sobretot per la seva política econòmica i per la crisi econòmica, que continuava, si més no per a les classes més humils. També va enfadar molt a la població els reclutaments forçats de ciutadans per lluitar a les guerres. Així com, també, un fet que va contribuir a dificultar encara més el transcurs de la Revolució, va ser la rebel·lió contrarevolucionària, constituïda per camperols, que es va donar a la zona de la Vendée, el març del 1793, a causa d'haver estat incitats i manipulats per grups monàrquics i clericals, que havien aprofitat la mala situació dels camperols per convèncer-los sobre la necessitat d'anar en contra de la revolució.

Per altra banda, de la Convenció girondina, també cal destacar que va estar marcada durant el poc temps que va durar per les queixes, discrepàncies, lluites, amb els jacobins; que dins d'aquest club no hi havia una unitat de pensament i que entre el novembre del 1792 i el gener del 1793 es va decidir processar el rei. Al principi els Girondins no ho veien del tot clar perquè, si mataven el rei, el conflicte amb Europa empitjoraria, però després de descobrir tots els pactes que aquest havia portat a terme amb l'enemic per conspirar contra la revolució, contra la llibertat pública, la pressió de la gran majoria va portar al fet que se'l jutgés, se l'acusés i, el 21 de gener del 1793, se l'executés amb la guillotina, a París, com un home ordinari, simbolitzant, d'aquesta manera, per una banda la igualtat entre els homes i, per l'altra, la pèrdua de por i de respecte cap a la monarquia.

L'execució del rei va generar una reacció immediata a Europa, els altres sobirans van quedar escandalitzats i van creure que calia acabar amb la revolució d'una vegada. Així doncs, la pressió exterior de França va créixer mentre els Girondins cada cop eren més criticats, cosa que van aprofitar els Jacobins per derrocar els Girondins i assolir el poder el juny del 1793, començant, així, la Convenció jacobina.

(Quadre que representa l'execució pública de Lluís XVI. Font citada)

3.5.3 La convenció jacobina (1793-1794)

Els Jacobins creien que calien mesures més radicals per portar bé la revolució, així que, un cop en el poder, van començar a desplegar les seves idees d'entre les quals hi havia la d'escriure una nova constitució, la Constitució del 1793¹⁶, de tarannà democràtic, republicà, radical, que proclamava el sufragi universal i defensava, més que la del 91, els interessos de les classes més humils, proclamava el dret al treball... Tanmateix, aquesta constitució la van deixar paralitzada, ja que van acordar desplegar-la un cop s'hagués aconseguit la pau. Mentrestant, es va crear el Comité de Salut Pública, l'òrgan de poder que tenia com a objectiu principal dirigir la Revolució. Aquest comitè, liderat per Robespierre¹⁷, un dels líders més importants de la Revolució

¹⁶ Fragment de la Constitució del 1793 a l'annex.

¹⁷ Maximilien Robespierre, advocat, escriptor, orador i polític francès fidel als seus ideals i a les idees de la Revolució Francesa. Això, juntament, amb el seu rigor, va provocar que li donessin el sobrenom de l'Incorruptible. Va ser líder de França durant la Convenció jacobina, ja que tenia una gran capacitat oratòria i facilitat de lideratge.

Francesa, va portar a terme tot un seguit de mesures que van provocar que avui en dia parlem de la Convenció jacobina com el Règim del Terror. Això es deu al fet que, davant la situació caòtica en què es trobava França, els Jacobins van optar per aplicar decisions molt radicals com ara la llei de sospitosos, que dictaminava executar o castigar tot aquell que fos sospitós de ser antirevolucionari; la persecució i execució de molts girondins i moderats, considerant-los enemics de la Revolució; l'execució de Maria Antonieta... Van haver-hi uns 30.000 morts en mans del govern jacobí, la majoria d'ells a la guillotina. D'aquí que es digui govern del Terror, la gent estava atemorida. No obstant, aquest temor els va permetre controlar més els aixecaments contrarevolucionaris, ja que van ser extremadament repressius contra ells.

Econòmicament, com que se sentien més propers a les classes populars, creien que calia un control i intervenció del govern en matèria econòmica. Així doncs, van establir la llei del Maximum, que marcava un màxim en els preus dels productes, cosa que no va contribuir gaire a sortir de la crisi econòmica. També, repartir els béns dels emigrats entre els camperols. De la mateixa manera, també van vendre en lots individuals les terres comunals¹⁸. En general, tenien la intenció de reduir la misèria de les classes populars, encara que les formes no fossin les més adients. De fet, a penes es va aconseguir cap millora.

Políticament, van establir una dictadura revolucionària governada pel Comitè de Salut Pública, van separar completament l'Estat de l'església, tant, que, fins i tot, van establir un calendari republicà desvinculat al religiós que establia el 22 de setembre del 1792 com l'any I. I per fer front a les guerres amb l'exterior, van establir la llei en massa, és a dir, van obligar tothom a participar en el servei militar.

El mes de Termidor (que equivaldria al nostre juliol), concretament, el 28 de juliol del 1794, un grup de moderats va portar a terme un Cop d'Estat i van acabar amb el Règim del Terror dels Jacobins. Robespierre, el líder, rep un tir a la mandíbula i és

¹⁸ Les terres comunals eren extensions de terreny que no pertanyien a ningú en concret sinó que eren d'ús públic. Normalment les proporcionava l'església o el municipi. Com que no estaven destinades a l'explotació agrícola, sinó per allò que la gent volgués, la productivitat d'aquestes terres era molt baixa.

executat a la guillotina, com també ho van ser altres Jacobins. A partir d'aquest moment, començava un nou govern a França, el Directori, dirigit per burgesos moderats. Aquests consideraven que els Jacobins havien perdut el seny i havien perdut de vista l'objectiu inicial de la Revolució, que era establir un govern més democràtic, no una dictadura. Per això, van portar a terme el cop d'Estat.

3.6 El Directori (1795-1799)

Aquest govern el van formar burgesos moderats que buscaven establir una República i estabilitzar la revolució. Per fer-ho, el primer que van fer va ser perseguir i castigar els Jacobins i els Sans-culottes, tasca en què va ajudar l'exèrcit, que també es va encarregar de reprimir i controlar els aixecaments populars. En segon lloc, també van escriure de nou una constitució, la Constitució del 1795, una que, com la del 91, donava prioritat a aquells que posseïen propietats. Era moderada però, a diferència de la del 91, aquesta establia que l'Estat seria una República liberal. Com les altres dues constitucions, però, aquesta també tenia com a preàmbul la *Declaració dels Drets de l'home i el ciutadà*, demostrant això la importància d'aquests drets, considerats fonamentals, independentment de si la ideologia era moderada o més radical. Aquest període va aconseguir una certa pau gràcies a victòries militars a l'exterior, moltes comandades per Napoleó, i per l'ajuda de l'exèrcit a l'hora de controlar les masses populars, que, veient-se igual que al principi, continuaven organitzant mobilitzacions. Tanmateix, el Directori va anar agafant cada cop un caire més autoritari, ja que veien que era l'única via a través de la qual aconseguirien l'estabilitat social. De fet, l'exèrcit va acabar, pràcticament, al capdavant del poder. També, es van donar diferents casos de corrupció i d'inestabilitat política que van portar a diferents intents de Cop d'Estat, el més important dels quals, i que va triomfar, el de Brumari, cop d'Estat portat a terme per Napoleó Bonaparte el 9 de novembre del 1799.

3.7 Napoleó Bonaparte (1799-1814)

Napoleó Bonaparte havia estat un militar de la Revolució Francesa que, per la seva gran habilitat estratègica, havia anat pujant de rang fins a ser general. Aquest, juntament amb uns altres militars, el 1799, va portar a terme el Cop d'Estat de Brumari¹⁹ per pujar al poder i establir un Consolat, sent ell un dels tres cònsols. No obstant, l'ambició de Napoleó anava més enllà i, eliminant el Consolat, es va autoproclamar emperador. A partir d'aquí, França seria un imperi on tots els poders recaurien en la mateixa persona, Napoleó Bonaparte. Aparentment, pot semblar un retorn a l'Absolutisme, però no, ja que Napoleó Bonaparte era fill de la Revolució Francesa, sentia i creia en totes les idees de la Il·lustració. Així doncs, malgrat que ell tingués tot el poder, la seva forma de governar es basava en les idees liberals. A partir d'aquí, la seva política expansionista i la seva habilitat militar van fer que, en poc temps, gairebé tot Europa fos seva, del seu Imperi, escampant, així, les idees de la Revolució Francesa i provocant, més tard, el que coneixem com les revolucions liberals del segle XIX. Napoleó va ser frenat per les potències europees absolutistes quan, afeblit per la campanya fracassada de Rússia, el van atacar i el van aconseguir derrotar. Després, l'any 1815, el van deportar a l'illa de Santa Helena, on va passar els seus últims anys de vida. Amb Napoleó, es considera que s'acaba la Revolució Francesa i que s'estableix un equilibri social, econòmic i polític després de deu anys plens de violència, mobilitzacions, canvis de govern...

¹⁹ Brumari és el segon més del calendari republicà francès. Correspondria a la tardor, concretament, al novembre.

(Retrat de l'emperador Napoleó Bonaparte dirigint l'exèrcit. Font citada.)

3.8 Interpretació de la Revolució Francesa

Així doncs, com a resum i interpretació de la Revolució Francesa, podríem començar dient que aquesta va ser resultat de tot un seguit de factors. En primer lloc, hem de tenir en compte que hi havia una estructura basada en la desigualtat i en la voluntat d'una persona controlant la resta, l'Antic Règim. Dins d'aquesta estructura, des de l'Edat Mitjana s'havia anat generant un grup social dins del Tercer Estat que, al llarg del temps, va anar enriquint-se a partir d'una activitat econòmica que sortia del feudalisme i l'agricultura de subsistències. Els anys previs a la Revolució, la burgesia era la que sostenia econòmicament tot l'Estat, es veia explotada i ofegada a impostos, veient com els privilegiats es beneficiaven d'aquests, malgastant i portant al país a una situació cada cop més difícil de portar. Així com, a més precarietat econòmica més difícil era mantenir la petita indústria que sorgia i el comerç dels burgesos, per tant, pèrdua de guanys mentre els impostos s'anaven apujant. Això va suposar un atac als interessos dels burgesos, que cada cop volien més riquesa i cada cop desitjaven més obtenir allò que els faltava, poder polític.

Pel que fa al sector més pobre del Tercer Estat, camperols i grups marginals, dir que progressivament els havia anat sent més difícil l'existència, ja que els preus, de la

mateixa manera que ho havia estat fent el dèficit, anaven augmentant mentre els seus salaris cada cop eren més baixos i la producció d'aliments, insuficient per alimentar tota la població, per tant, la fam, el pauperisme i malviure estaven a l'ordre del dia. A més a més, mentre lluitaven dia a dia per sobreviure, veien com la monarquia, aquella que juntament amb els dogmes religiosos els havia convençut que era allà per vetllar per ells i que havia estat designada per voluntat divina, malbaratava grans quantitats diners en capritxos, en portar una vida luxosa, en banquets, balls... i no mostraven ni un mínim interès pels seus súbdits, per tant, el Tercer Estat se sentia abandonat pel seu governador i, els més pobres, malgrat ser analfabets i no haver pogut rebre educació, eren suficientment intel·ligents com per veure que a la monarquia no li importava com vivien si ella podia viure bé. Així doncs, el poble cada cop estava més i més enfadat, decebut, impacient i hi havia una desconfiança cada cop més gran sobre la possible solució de la crisi. A tot això, cal afegir-hi el fet que, des del segle XVII, s'havia anat consolidant un corrent intel·lectual que mostrava una alternativa a allò que el Tercer Estat vivia i no li agradava, tota una serie d'idees que mostraven de forma idíl·lica un nou model, una nova possibilitat en què hi hauria llibertat, igualtat, justícia... Així doncs, això va fer que els burgesos comencessin a reunir-se per, a partir de la monarquia i els privilegiats, començar a donar forma al model d'Estat que volien. Quan aquest va ser presentat als parlamentaris i al rei, i va ser rebutjat de forma rotunda, els burgesos van veure clar que si volien aquest nou model ideal, l'havien d'aconseguir per la força. Les masses populars, que malgrat no tenir accés, la majoria, a les idees il·lustrades, estaven informades sobre la intenció de la burgesia d'acabar amb l'Antic Règim, els recolzaven perquè per a ells també suposava la possibilitat d'aconseguir unes condicions de vida millors.

Així doncs, ja que les masses populars no tenien res a perdre perquè no disposaven de res, no van tenir cap problema a l'hora de llançar-se a una revolució. Cal dir que, malgrat que les rendes les portessin els burgesos, sense el suport de les masses populars no haguessin aconseguit res, ja que parlem de la gran majoria de la població lluitant unida contra aquells que volien frenar o boicotejar la revolució; les masses populars no tenien bons recursos per lluitar, però eren molt superiors en

nombre i, el més important, estaven units, per tant, tal i com diu la frase feta: la unió fa la força. Aquesta unió també va ser molt important pel que fa als burgesos polítics, els que volien posar en marxa la revolució i, de fet, la van posar. Al principi els unia un mateix objectiu, enderrocar l'Antic Règim i establir un govern liberal. Això els va donar força i els va permetre organitzar-se millor. No obstant, un cop enderrocat el rei i tenint ells les rendes de l'Estat i de la Revolució, els matisos que tenia cadascú dins de la seva ideologia liberal van fer que es separessin i que ja no només lluitessin per salvar la revolució sinó que ara també lluitaven entre ells. Això explica que en un període de 8 anys hi hagués quatre governs diferents i tres constitucions, per tant, tres organitzacions, diferents entre elles, de l'estat. A més a més, també cal dir que, perquè la revolució es pogués portar a terme, els va ser favorable el fet d'aprofitar que l'estament privilegiat estava molt debilitat, no hi havia unió entre ells, molts estaven pràcticament en bancarrota i l'únic que els hi quedava eren els seus títols nobiliaris...

La Revolució Francesa ha simbolitzat des del seu començament la llibertat, no només perquè es va iniciar el camí cap a un sistema liberal més democràtic sinó perquè, també, es sortia d'una estructura econòmica, social, cultural i política molt repressiva i autoritària per passar a una estructura social classista basada en la igualtat entre els tots els homes i una jerarquia social mòbil en funció de la riquesa de cadascú; els antics privilegiats ara eren ciutadans, com tota la resta. Un dels motius que va permetre que es donés la revolució també va ser la pèrdua de la por i el respecte que generava la figura del rei o tota la institució eclesiàstica. Amb la por, no s'haguessin atrevit a aixecar-se. A més a més, va suposar, també, un canvi de valors: dels dogmes religiosos i els valors que aquests aportaven, es va passar a un Estat més laic que tenia com a base de valors, els valors ètics que els enciclopedistes havien recuperat i que els burgesos van adoptar. No obstant això, cal dir que, a la pràctica, la Revolució Francesa es va trobar molt lluny de l'idealisme il·lustrat, ja que aquesta va anar generant una situació molt insostenible provocada per la lluita de partit polítics, les guerres amb l'exterior, amb l'interior, dificultat per sortir de la crisi econòmica, sobreposar els interessos de la classe burgesa als de tots els ciutadans en moltes ocasions... De fet, al llarg de la revolució, les classes populars a penes van notar

milliores, sí hi havia hagut alguna millora dins de cada govern, però aquestes millores eren ínfimes en comparació a la gran crisi econòmica que hi havia. Així doncs, es va donar una situació insostenible que, pràcticament, només Napoleó va equilibrar.

Encara més, cal dir que, aquesta Revolució no es va iniciar per amor a l'art, hi havia un clar interès per part de la burgesia de tenir el control de l'Estat, les masses populars majoritàriament només van servir d'eina per aconseguir-ho. Els únics burgesos que van mostrar un clar interès pel benestar de les masses populars van ser els jacobins. Així doncs, seguint la interpretació marxista de la Revolució, es podria dir que aquesta només va ser l'escenari d'una lluita de classes entre els privilegiats de l'Antic Règim i la burgesia, a la qual, temporalment, se li van unir els camperols i els obrers per aconseguir ser la classe dominant. Per aquest motiu, la Revolució Francesa també es coneix com el paradigma de Revolució burgesa.

4. LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL

De la mateixa manera que la Revolució Francesa es va iniciar per la crisi de l'Antic Règim, aquell moment donat en què mantenir-lo era insostenible, a Anglaterra, la Revolució Industrial va començar pel mateix motiu. Es va iniciar a la segona meitat del segle XVIII i, resultant una revolució llarga i duradera (al contrari que la francesa), es va anar aplicant al llarg del segle XIX i principis del XX, ja que no es va donar igual i alhora a tots els països. Es diu que la Revolució Industrial va ser la més radical que hi va haver des de la Neolítica.

4.1 Antecedents

Si haguéssim de posar per sobre de totes una de les característiques principals que va permetre que a Anglaterra s'iniciés, a mitjans del segle XVIII, la Revolució Industrial, segurament, posaríem, en primer lloc, el sistema polític que hi havia, el Parlamentarisme, el fet de tenir una monarquia parlamentària constitucional, fet que a Anglaterra va començar molt abans que a França, a partir del 1640, amb la Primera Guerra Civil.

L'any 1640, Anglaterra es trobava en una situació d'Antic Règim, tal i com s'hi trobava França: el poder absolut el tenia el rei i les Corts Estamentals (o Estats Generals) només eren un òrgan consultiu. Hi havia una mala situació econòmica i el grup d'opositors a la monarquia absoluta, principalment del Tercer Estat, van atribuir la culpa al rei, motiu pel qual van començar a reclamar un sistema parlamentari en què el parlament, que creien que seria convenient que pogués prendre decisions, ja que representava la majoria del poble, tindria un paper més important. Com que això suposava que el rei perdés poder, es va negar, així que els parlamentaris, en veure que no aconseguien allò que volien, van unir forces amb tots aquells que tenien interès en sortir de l'Absolutisme, burgesos, per gairebé els mateixos interessos que els de la burgesia francesa, i grups més humils per veure si amb aquest nou sistema s'aconseguiria sortir del despotisme reial i de la crisi econòmica. Oliver Cromwell²⁰, un opositor de la monarquia, va liderar la resta d'opositors i, gràcies als abundants recursos econòmics de la burgesia, es va poder organitzar un exèrcit per iniciar una guerra civil (1642 - 1645) entre defensors de l'Absolutisme, els privilegiats, i defensors d'un sistema Parlamentari, gairebé tot el Tercer Estat però tenint-hi més interès la burgesia. Van guanyar els defensors del parlamentarisme i van destronar el rei Carles I per aconseguir el seu objectiu, que no va ser ràpid d'assolir, perquè van guanyar la primera guerra civil, però després n'hi van haver més fins que van poder establir de forma definitiva un sistema parlamentari. Així doncs, el fet d'haver aconseguit que el Parlament pogués fer i aprovar lleis i hagués aconseguit limitar el poder del rei a través d'una Monarquia Parlamentària, va afavorir que es comencessin a donar tot un seguit de reformes al país que tenien com a objectiu millorar la productivitat de les terres, no només per poder abastir tota la població sinó també per augmentar els beneficis, perquè no s'ha d'oblidar que el grup social que predominava dins dels opositors a l'Absolutisme, o eren burgesos impregnats de les idees liberals que començaven a sortir, o bé gent, com els *gentry*, que provenien d'estaments privilegiats però que tenien interès en què les seves terres tinguessin una major productivitat.

²⁰ Oliver Cromwell, líder polític i militar anglès del segle XVII. Defensor de la República.

4.1.1 Revolució demogràfica

A partir del 1700, de forma natural, la població d'arreu, no només d'Europa, va començar a créixer per causes naturals. Es creu que va ser degut a un canvi climàtic que va propiciar unes temperatures més agradables. A aquesta bonança climàtica va ajudar el fet que disminuïssin els brots de Pesta bubònica, a causa d'una millora en la higiene provocada, entre altres coses, pel paper important que va donar la Il·lustració a la medicina. L'augment de l'excedent agrari, provocat per les reformes que el Parlament anglès va portar a terme al camp, permetent així poder alimentar a més població; l'augment de la varietat de productes conreats, aportant una dieta més rica i variada, millorant la salut, provocant a l'hora que la mortalitat disminueixi gradualment mentre la natalitat és manté igual i l'esperança de vida augmenta... en resum, poc a poc, les condicions de vida, sobretot, i de forma més ràpida, la dels anglesos, van anar millorant gradualment, de manera que, si al 1700 hi havia, aproximadament, uns 5 milions d'habitants, al 1800 n'hi havien 10, és a dir, la població s'havia duplicat.

1850	1800	1750	
20.800.000 hab.	10.500.000 hab.	7.400.000 hab.	Gran Bretanya
35.800.000 hab.	27.300.000 hab.	21.000.000 hab.	França
4.300.000 hab.	3.100.000 hab.	2.200.000 hab.	Bèlgica
24.400.000 hab.	17.200.000 hab.	16.000.000 hab.	Itàlia
15.700.000 hab.	10.500.000 hab.	8.200.000 hab.	Espanya
68.500.000 hab.	35.500.000 hab.	28.000.000 hab.	Rússia

(Creixement de la població europea del 1750 al 1850)

Aquest augment demogràfic va comportar conseqüències bones, com ara que la pressió d'haver d'alimentar a més població requerís reformes al camp per augmentar la seva productivitat, cosa que va suposar l'inici de la Revolució Industrial; que hi hagués més consumidors, per tant més compradors i beneficis, i més mà d'obra que destinar a la nova indústria que anava sorgint. Tanmateix, també va generar el dubte davant la idea de poder seguir alimentant tota la població si aquesta continuava creixent tant: hi haurà recursos suficients per a tothom? Aquest plantejament el va fer Thomas Malthus²¹, que va afirmar que la capacitat d'augmentar la població era molt més alta que la de la terra de produir aliments. Així doncs, va proposar reduir la natalitat voluntàriament per evitar que una crisi malthusiana, una fase de gran mortalitat, hagi d'equilibrar els recursos amb la població. La gent va rebutjar aquesta idea, motiu pel qual la població va continuar creixent.

“Afirmo que la capacitat de creixement de la població és infinitament més gran que la capacitat que té la terra de produir aliments per a l'home. La població, si no troba obstacles, augmentarà en progressió geomètrica. Els aliments, en canvi, només augmenten en progressió aritmètica. Amb les nocions més elementals de nombres n'hi ha prou per poder apreciar la immensa diferència a favor de la primera d'aquestes forces.”²²

4.1.2 Noves idees econòmiques

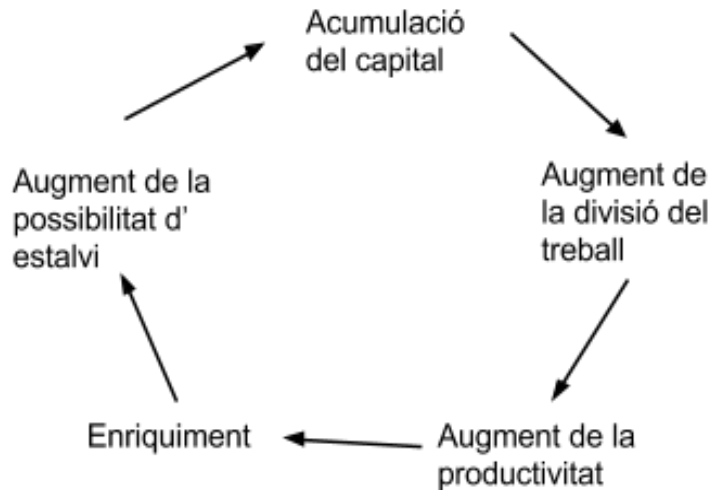
La Il·lustració havia permès l'aparició del Liberalisme, i aquest era aplicable a tots els àmbits, entre els quals hi ha l'econòmic. Així doncs, a Anglaterra, un cop s'havia abolit l'estructura feudal i l'absolutisme dels reis que posava traves a la llibertat, els pensadors van començar a desenvolupar el seu enginy per assolir el benefici individual a través del lliure mercat o, en altres paraules, del Liberalisme econòmic.

²¹ Thomas Malthus, clergue anglicà i erudit britànic que va tenir molta influència en la política demogràfica del país.

²² Fragment de l'obra de Thomas Malthus, *Assaig sobre el principi de població* (1798)

Els primers en aplicar-lo van ser els anglesos i, principalment, gràcies a Adam Smith, un economista que havia conegut els ideòlegs del liberalisme francès i que va elaborar tota una teoria econòmica que li va atorgar el paper de ser el pare del Liberalisme econòmic i del Capitalisme. Aquesta teoria defensa, principalment, que l'Estat no ha d'intervenir en matèria econòmica, aquest ha de supervisar com l'economia es regeix pels seus propis mecanismes; el mercat en llibertat podria determinar ell mateix els preus i distribuir els recursos com si es tractés, utilitzant paraules del propi Smith, *“d’una mà invisible que guia eficientment les persones a prendre les seves pròpies decisions”*. Com a mecanismes del mercat, destaca el paper de l’oferta i la demanda, probablement una de les lleis econòmiques més importants que ajuda a determinar la quantitat de producció que cal, els preus dels productes i la competència. La competència provocaria que els competidors lluitessin per intentar elaborar el millor producte al millor preu perquè el consumidor el compri en comptes dels altres, quedant al mercat aquell producte que es consideri més òptim.

Pel que fa a la divisió del treball, Smith defensava que el treballador, l’obrer, no havia de realitzar tot el procés productiu sinó només especialitzar-se en una part, cosa per la qual no necessitaria aprenentatge i aniria més ràpid, de manera que es podria augmentar la velocitat a l’hora d’elaborar el producte i, per tant, també la productivitat, provocant, alhora, un augment de l’enriquiment, perquè hi hauria més venda. Aquest augment de l’enriquiment permetria als industrials estalviar i aquest estalvi acumular capital. Si se’n volia més, només calia augmentar la divisió del treball.

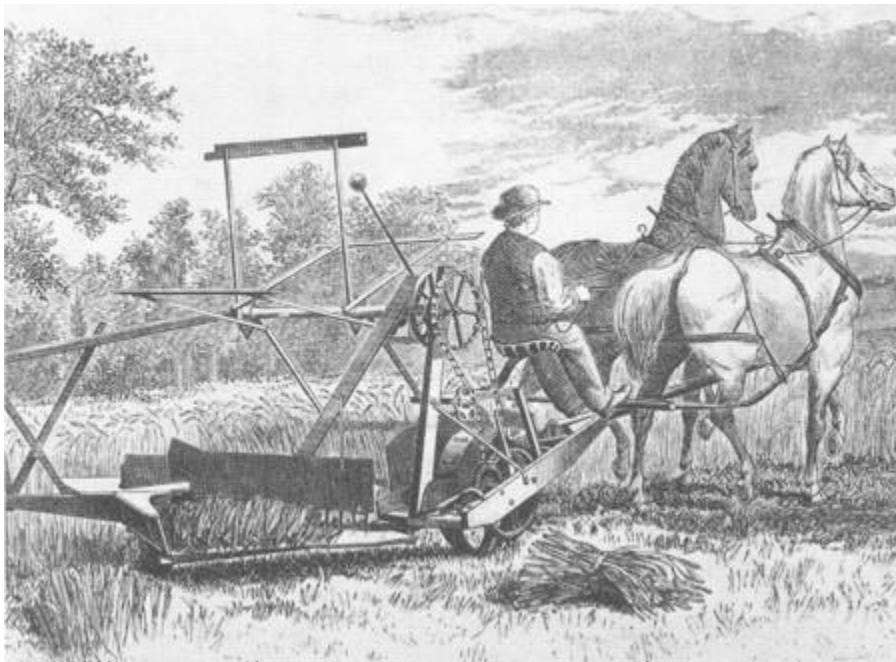
(És una cadena que té com a objectiu l'augment de capital per poder engrandir l'empresa amb l'objectiu d'augmentar el benefici. Aquest esquema resumeix molt bé les idees d'Adam Smith.)

4.1.3 Revolució agrícola

El creixement de la població havia provocat que la demanda d'aliments també creixés i, com que la terra encara no era gaire productiva, l'oferta era inferior a la demanda, motiu pel qual els preus van pujar. Els propietaris, en aquesta situació, per una banda interessats en augmentar el seu benefici i, per l'altra, la necessitat de l'Estat d'introduir reformes que permetessin produir suficient com per abastir tota la població, van començar a reclamar i portar a terme tota una sèrie de canvis, dels quals se'n podrien destacar, com a principals, la privatització del sòl, amb la llei d'Encerclaments (*Enclosure Act*), llei a través de la qual les terres comunals es posaven en venda per tal d'augmentar la quantitat de terres productives del país; les tècniques de conreu, passant de l'arcaic sistema de guaret, que es basava en deixar el 50% de la terra sense conrear perquè aquesta recuperés els seus nutrients durant 20-25 anys mentre només era apte pel conreu l'altre 50%, al sistema de tres fulles, que era més productiu en tant que la rotació era anual i que es deixava només un terç de la terra en guaret. Finalment, del sistema de tres fulles es passa al sistema Norfolk, que ajuda a obtenir un conreu més intensiu, ja que el sistema de rotació era quadriennal i s'alternaven diferents tipus de conreu que absorbien diferents quantitats de nutrients, com ara naps,

civada, farratge i blat. Es conreava el 100% de la terra i, a més a més, permetia destinar una part d'aliments herbacis pel bestiar, la qual cosa va contribuir a l'augment d'aquest que, alhora, en haver-hi més oferta, va permetre que, a més bon preu, més gent pogués accedir a la carn, no només els rics.

També cal destacar que, paulatinament, s'havia anat introduint la mecanització al camp aplicant-hi màquines com ara la sembradora (1730), la segadora (1830), la substitució de l'arada romana per l'arada Rotherdam, que removia la terra amb més facilitat per la seva forma triangular, o la batedora (1831), abaratint, d'aquesta manera, la producció i, per tant, també el preu del producte.

(Dibuix de la segadora, una de les màquines que van participar en la mecanització del camp durant la Industrialització. Es va crear el 1830. Font citada)

Cal comentar que la Revolució agrària va ser la base de tota la Revolució Industrial. Els anglesos van obtenir el benefici econòmic que van utilitzar per invertir en indústria, maquinària... de l'excedent que havia sortit de l'augment de la productivitat del camp, aconseguit després d'haver realitzat aquestes reformes. També és del camp i del fet que amb la mecanització en aquest no es necessités tanta gent treballant les

terres, que obtenen l'excedent de mà d'obra que, no tenint feina al camp, va haver d'anar a treballar a les ciutats, a les fàbriques.

4.1.4 Revolució tecnològica

El paper important que la Il·lustració va donar a la ciència i l'interès que els propietaris tenien en millorar la productivitat del camp i augmentar els seus beneficis va provocar que comencés a sortir gent que investigava per tal de trobar un invent que ho permetés. Gràcies a aquesta inquietud, es van construir màquines gràcies a les quals es va poder tirar endavant el procés de mecanització del treball. L'invent més importat que va permetre el pas definitiu cap a la Industrialització va ser la màquina de vapor, perfeccionada per James Watt el 1769. Aquesta màquina funciona a partir de la força que genera el vapor obtingut de la crema d'algun combustible, que en aquella època predominava el carbó, mineral que abundava a Anglaterra i que era de molt bona qualitat, cosa que va afavorir la mecanització. A vegades també s'utilitzava fusta. L'energia tèrmica obtinguda del vapor d'aigua serveix per realitzar un treball mecànic que es va aplicar a molts camps, com el de la navegació, les bombes d'extracció d'aigua a les mines, a la navegació (1807), a la màquina de filar (1785), a la locomotora d'Stephenson (1814), que va permetre accelerar el comerç i ampliar el mercat, al camp... La mecanització, produïda gràcies al funcionament de la màquina de vapor, va permetre augmentar la productivitat, disminuint, així, els costos de producció i, per extensió, el dels productes. També, va permetre disminuir el treball basat en la força muscular del treballador per passar a un treball més mecànic que produïa més força, la qual no venia íntegrament de la força humana o animal, sinó d'una màquina.

(Màquina de vapor de James Watt. Font citada)

4.2 Primera Industrialització

Aquests canvis que es van començar a produir a Anglaterra a principis del segle XVIII, sobretot durant la segona meitat d'aquest, van provocar la Revolució Industrial. Aquesta primera fase de la Revolució es caracteritza, principalment, per haver fet el pas definitiu de l'estructura econòmica d'Antic Règim a un nou sistema econòmic, totalment contrari, i que es basa en el capital com a element de producció i generador de riquesa sense la intervenció de l'Estat.

Es va canviar el sistema de producció totalment, passant d'un sistema de producció artesanal, en què l'artesà, normalment des de casa seva, elaborava el producte amb la seva força muscular i intervenint en tot el procés productiu (*domestic system*), a un nou procés industrial, el sistema fabril (*factory system*), que consistia en concentrar tots els treballadors encarregats de la producció del producte en una fàbrica, tenint allà la màquinaria, les primeres matèries, eines... que fessin falta.

Al sistema fabril se li va aplicar la idea d'Adam Smith de la divisió del treball, per tant, cada treballador només realitzava una part del procés de producció del producte, augmentant així l'eficiència, ja que el treballador no havia d'aprendre a elaborar el producte sinó a realitzar una petita tasca dins de la producció d'aquest. Així doncs, l'aprenentatge era molt més ràpid. També és important el fet que, en no haver d'aprendre l'ofici, com es feia abans, la mà d'obra que es necessitarà ara ja no serà qualificada, per tant, no cobrarà tants diners i els industrials podran estalviar-se diners pel que fa a la contractació de mà d'obra. A més a més, les màquines permetien fer la feina més ràpid i estalviar força al treballador, motiu pel qual les dones i els nens van començar a treballar.

El sistema fabril va permetre augmentar la quantitat del producte. Com que hi ha més quantitat baixen els preus, i amb preus baixos augmenta la demanda, cosa que permet augmentar el benefici. Amb la competitivitat entre diferents fàbriques, a l'interès de produir més quantitat se li afegeix el d'aportar qualitat, per tal de fer el millor producte sense haver d'apujar molt els preus perquè la gent no el deixés de consumir. D'aquesta manera, a Anglaterra, va començar la producció en cadena.

Aquest sistema fabril es va anar aplicant a diferents sectors. Entre els primers hi ha el sector tèxtil, gràcies a la millora en el procés a partir de diferents màquines com ara la màquina de filar de Hargreaves (spinning jenny), que permetia filar 100 fils alhora, o el teler mecànic de Cartwright. També pel fet de tenir bon cotó i el coneixement de les tècniques índies, que eren molt valorades. A part del sector tèxtil, la industrialització també es va aplicar a la indústria siderúrgica, ja que Anglaterra disposava de jaciments de ferro dels quals van extreure i tractar el ferro que serviria per elaborar la resta de màquines que permetrien consolidar la mecanització, el sistema industrial.

Aviat, Anglaterra, malgrat que alguns països haguessin començat poc després que ella a introduir alguns canvis, com ara França, Estats Units i Bèlgica, va

contemplar un creixement econòmic molt gran, més gran que el de qualsevol altre país, ja que tot aquell excedent resultant de l'augment de la productivitat la va portar a buscar ampliar el seu mercat fora de les fronteres de Gran Bretanya. Ampliar el mercat va comportar que en poc temps passés a ser el país líder del comerç mundial. Els seus productes tenien una bona qualitat a un preu molt baix en comparació amb els altres productes de països que encara es trobaven en una situació d'Antic Règim.

4.3 Nova estructura social

Sortir de l'Antic Règim també va suposar sortir de l'estructura estamental que hi havia. D'una estructura social que repartia la població del país en estaments en funció de si la persona havia nascut d'una família privilegiada o no privilegiada i que d'aquest estament ja no en podia sortir, per tant, d'una estructura immòbil que, alhora, es basa en la desigualtat des del moment en què algú neix, ja que per moltes oportunitats que tingui la persona, capacitats, sort... si ha nascut no privilegiat, sempre serà no privilegiat. A mesura que l'Absolutisme es va substituint per monarquies parlamentàries constitucionals, com en el cas d'Anglaterra, o Repúbliques, és a dir, quan la burgesia comença a obtenir poder polític, es defensa el model d'una societat de classes, on pertànyer a una classe depèn de la propietat i riquesa que té una persona i no del naixement. En una societat classista hi ha mobilitat social, és possible pujar o baixar de classe, hi ha una sola llei única i igual per a tothom, tothom paga impostos proporcionals a la seva riquesa i, en teoria, tothom té les mateixes oportunitats.

A la societat de classes es distingia, molt a grans trets, perquè depenent del moment i del lloc n'hi havia més o menys, entre dues grans classes socials. Per una banda, hi ha la burgesia, que són els empresaris, els banquers, els grans propietaris agrícoles, en definitiva, les grans fortunes. Posseeixen el control de l'economia i de la política. De fet, en molts casos aquests estan emparentats amb l'abolida noblesa privilegiada, ja que s'ha donat una espècie de fusió entre aquests dos grups. També s'hi poden incloure advocats, notaris, metges amb alts ingressos... A més a més, també

inclouria aquells que no es trobaven en una classe alta com els que hem acabat de mencionar sinó en una classe mitjana: petits propietaris rurals, enginyers, tècnics, comerciants... poden accedir a l'educació i a una qualificació professional alta, ja que disposen d'uns ingressos força alts. La burgesia en general, portava una vida acomodada, ostentosa i plena de luxe, en altres paraules, la burgesia ara portava aquell estil de vida que van criticar als privilegiats durant l'Absolutisme.

Per altra banda, com a classe baixa, apareix l'obrer industrial, o proletariat, anomenat així perquè l'únic que tenia era la seva "prole", la seva descendència, que aproximadament als 5 anys ja es posava a treballar. Els proletaris constitueixen la classe treballadora de les fàbriques, són homes, dones i, fins i tot, nens que venen la seva mà d'obra a canvi d'un salari. Pel que fa a la seva situació al llarg del segle XIX, dir que és molt precària i difícil. Les seves jornades laborals ronden entre les 12 i les 15 hores diàries, no hi ha contemplacions amb el treball infantil, els salaris, com que són mà d'obra no qualificada, són molt baixos, moltes vegades no els arribava ni per alimentar tota la família. No tenen cobertura sanitària, atur o jubilació i els habitatges, si és que se'ls pot anomenar així, es concentraven en barris especials pels proletaris que no tenien aquells serveis bàsics que garanteixen un estil de vida digne, com ara clavegueram, cases amb estructures sòlides, aigua corrent... A més a més, durant la jornada laboral, les condicions de treball eren molt precàries, fent que molts es posessin malalts o fins i tot morissin, cosa que no importava gaire als patrons de les fàbriques, ja que amb la mecanització del camp s'havia obtingut un gran excedent de mà d'obra que va anar a viure a les ciutats per veure si trobava feina a les creixents indústries. Tanmateix, els llocs de treball que hi havia disponibles eren molt inferiors al nombre de població en edat de treballar. Per això, si els patrons havien d'acomodar, baixar sous o treure quelcom als proletaris, no els suposava cap problema, ja que de seguida trobaven gent que, per un salari ínfim amb el qual alimentar-se, se sotmetrien a treballar sota condicions infrahumanes. Pels proletaris, la vida consistia, simplement, en mantenir-se vius. Ni accés a l'educació ni a una sanitat pública. Per això, dir que en la societat de classes hi havia igualtat d'oportunitats no és completament cert. Per posar un exemple de les pitjors condicions en què els proletaris es trobaven, aquí hi ha un

dels molts testimonis que van patir-les:

"Me llamo Betty Harris. Me casé a los 23 Años y después de casada empecé a trabajar en la mina. No sé leer ni escribir. Trabajo para A. Knowles. Arrastro vagonetas de carbón y trabajo desde las seis de la mañana hasta las seis de la tarde. Tenemos una pausa de una hora a mediodía para comer. Como comida se nos da pan con mantequilla pero nada de beber. Tengo dos hijos, pero son muy jóvenes para trabajar.

Alrededor de la cintura tengo puesto un cinturón y una cadena que pasa entre mis piernas y avanzo con pies y manos. Me voy agarrando a una cuerda pues la galería es muy pendiente y cuando no hay cuerda nos agarramos a todo lo que podemos. En los pozos en que trabajo hay seis mujeres y media docena de niños y niñas; es un trabajo muy duro. El pozo es muy húmedo y el agua nos cubre los zapatos e incluso a veces nos llega hasta las rodillas. Del techo se desprende también agua, de manera que tengo el vestido siempre mojado (...).¹²³

4.4 Segona Industrialització (del 1870 al 1914, aproximadament)

A aquestes altures, la majoria de països europeus, mitjançant les revolucions liberals del segle XIX, ja havien iniciat un procés, més o menys ràpid (depenent del país) cap a la Industrialització, agafant com a model el líder, Gran Bretanya. Com a resultat, al mercat mundial hi havia més competidors, per tant, va sorgir la necessitat de continuar augmentant el benefici. Així doncs, a partir, més o menys, de l'any 1870, es comencen a donar tota una sèrie de canvis importants que van acabar de consolidar el Capitalisme Industrial. Van ser tants i tan importants aquests canvis que es parla d'una segona Industrialització. Les reformes es van donar tant a nivell tecnològic, com científic, al sistema productiu o a la mateixa estructura de les empreses. Començant per aquestes últimes, no totes les empreses van poder adaptar les innovacions que van sorgir fruit d'aquesta segona Industrialització, així doncs, per tal de no sortir de la competència, moltes van optar per agrupar-se creant, així, una unitat fabril més gran i

²³ E. Royston Pike "Human documents of the industrial revolution", Londres 1966

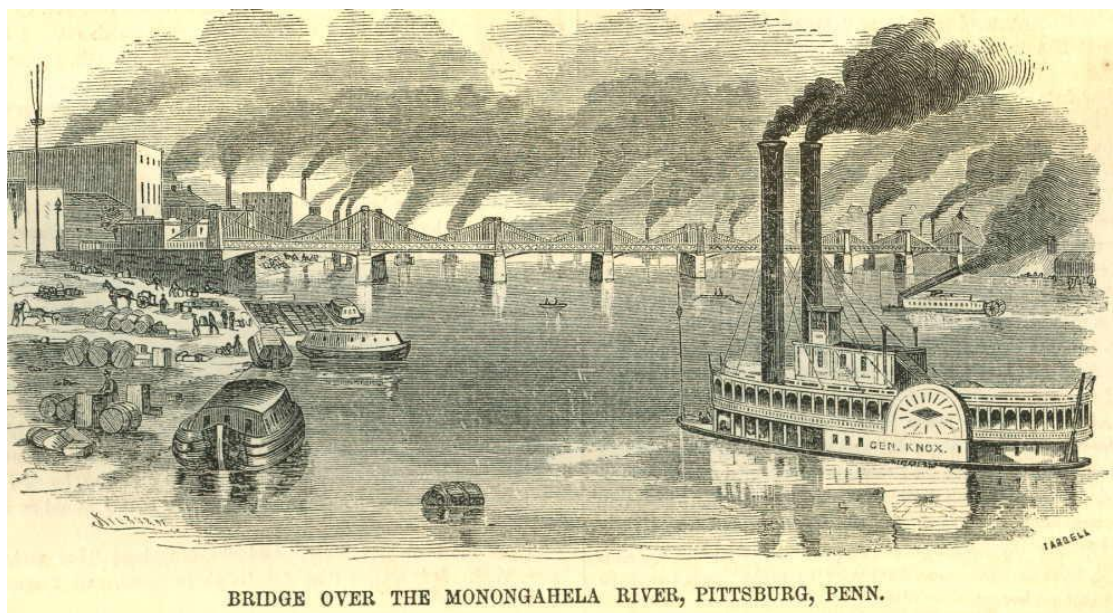
potent. Per fer-ho, moltes indústries van dividir el seu capital en accions, que la gent podia comprar passant a ser un soci de l'empresa en tant que posseïa i aportava una part del capital d'aquesta. Va ser així com van sorgir les Societats Anònimes, que no pretenien res més que ampliar el capital per poder-lo invertir amb l'objectiu d'augmentar el benefici. A partir d'aquí, van sorgir diferents tipus de concentracions industrials, com per exemple les verticals, que era la unió d'empreses que fabricaven, no el mateix, sinó productes que es trobaven dins del mateix procés productiu; les concentracions horitzontals, que era la unió d'empreses que fabricaven el mateix; el holding, una entitat financera que tenia la majoria d'accions de diferents empreses i que, per tant, les controlava; el trust, una sola empresa resultant de la unió de diverses empreses que havien perdut la seva identitat per obtenir-ne una de sola nova; el cartel, que no era una concentració industrial sinó una trobada periòdica entre diferents empresaris que pactaven el preu dels productes per tal d'evitar que la lliure competitivitat acabés amb ells; el monopoli, que tampoc era una concentració industrial sinó el control total de la producció d'un producte determinat que es trobava en mans d'una sola persona, etc...

Pel que fa a les reformes que es van portar a terme quant al procés productiu, dir que va ser, principalment, fruit de les innovacions tecnològiques, científiques, per les noves fonts d'energia emprades i pels nous estudis destinats a ajudar a augmentar la productivitat, dels quals cal destacar la teoria de Frederick Taylor, el Taylorisme. El Taylorisme era una nova forma d'organitzar el treball i l'inici de la producció en sèrie. Taylor va veure que, durant la producció, els treballadors havien de realitzar gestos, moviments innecessaris que eren temps morts, i que contribuïen a alentir el procés productiu. Així doncs, Taylor va proposar eliminar aquests temps morts proporcionant a l'abast del treballador totes les peces i eines que necessitava, fent-les moure per una cinta transportadora que anava a una velocitat proporcional al temps que l'obrer trigava en realitzar la seva part del procés productiu, això sí, estant ell quiet. Amb aquesta tècnica es va aconseguir incrementar molt la productivitat. El sector industrial que va començar a utilitzar-lo va ser l'automobilístic, concretament, l'empresa Ford de cotxes, als Estats Units.

Les empreses, conscienciades que invertir en recerca científica i tecnològica implicava també un augment del benefici en tant que hi havia la possibilitat d'obtenir nous invents que aplicar a la producció per tal d'augmentar-la, van començar a invertir en investigacions, amb un interès al darrere, cosa que va provocar una onada de nous descobriments i invents com ara l'electricitat aplicada a la làmpada incandescent de Thomas Edison (1879), el descobriment dels efectes de la radioactivitat de Madame Curie (1895), el descobriment de les causes d'algunes malalties, com ara la sífilis, la pesta, la diftèria..., el telègraf de Samuel Morse (1837), teories psicològiques noves com ara la Psicoanàlisi de Sigmund Freud, etc. Aquests nous descobriments també anaven destinats a buscar una forma de millorar la producció agrícola, així que amb l'aparició d'adobs químics aquesta es va aconseguir incrementar fent que encara es necessités menys mà d'obra al camp i aquesta es veïés obligada a anar a les ciutats a buscar feina, a les indústries (èxode rural).

Aquests nous descobriments, malgrat la situació precària dels proletaris, va contribuir a una millora generalitzada de les condicions de vida, tenint un paper molt important el descobriment de la penicil·lina per Fleming. La població va créixer encara més, de la mateixa manera que també ho va fer l'esperança de vida. La mortalitat anava disminuint gràcies als nous descobriments dins del camp de la medicina. La qualitat de vida, en general, havia millorat, en part, també, pel gran creixement que va patir l'economia.

Finalment, cal destacar també que va ser en la segona Industrialització que va aparèixer l'ús aplicat a les indústries de dues fonts d'energia noves, el petroli i l'electricitat. Quan es va aconseguir acumular l'electricitat gràcies a la Dinamo, es va començar a utilitzar en àmbits com la il·luminació pública, el transport i en invents i aparells nous. En canvi, el petroli, que va costar molt aconseguir explotar-lo, sobretot per l'alt cost que suposava fer-ho, de seguida, en veure que era més eficient que el carbó, i que el carbó era un recurs finit, no van trigar a substituir-lo pel petroli.

BRIDGE OVER THE MONONGAHELA RIVER, PITTSBURG, PENN.

(La Industrialització va canviar per complet el paisatge de les ciutats. Aquestes eren ara els centres importants del Estats. El paisatge de les ciutats el constituïa, bàsicament, les fàbriques. Font citada.)

4.5 El Moviment Obrer

Des de la primera Industrialització, la situació del proletari s'havia anat fent més difícil. Els països van experimentar un creixement econòmic enorme, però aquest el van gaudir els burgesos. Els proletaris depenien dels salaris que aquests últims els pagaven per sobreviure, que no eren gaire alts donat que era mà d'obra no qualificada i, per tant, allò que tenien per oferir només era la força del seu treball. També, sobretot, perquè des dels governs no s'havien molestat a buscar lleis, quelcom que regulés les condicions de treball, els salaris, les hores, les ajudes, com ara la jubilació, baixes per embaràs, mesures perquè els fills dels proletaris poguessin accedir a l'educació en comptes de treballar a les fàbriques... No s'havien preocupat per res d'això i és que, els que es trobaven en el govern eren, majoritàriament, els burgesos, que només tenien interès en augmentar la seva riquesa i en defensar els seus interessos. Si hi havia una crisi econòmica, els primers que la patien eren els proletaris, primer, perquè estant econòmicament equilibrat el país ja tenien dificultats per sobreviure i, en segon lloc, perquè una de les primeres coses que feien els patrons de les fàbriques davant d'una crisi econòmica, tenint en compte que no hi havia cap mena de regulació o contracte,

era rebaixar, encara més, els salaris, sent moltes vegades insuficients per afrontar el cost de la vida, que tendia a pujar a mesura que el país s'enriquia. Resultat: tota una classe social, nombrosa, que treballava en unes condicions nefastes i vivia en unes pitjors, malgrat, teòricament, estar en una societat lliure i basada en la igualtat, lluitava dia a dia per sortir endavant. Mentrestant, veia com la burgesia vivia còmodament, luxosament, gràcies al treball dels proletaris, que no veien cap més recompensa que un salari ínfim. Com que la solució no semblava que anés a sortir dels governs, els proletaris van començar a reaccionar, a mobilitzar-se, per aconseguir un nivell de vida més digne, escapar de l'explotació Capitalista per part dels burgesos. A partir d'aquí, van sorgir diferents reaccions de les quals cal destacar el Socialisme utòpic, el Sindicalisme, el Socialisme de Karl Marx i l'Anarquisme.

Posant com a base el pensament socialista, que va néixer a França, el qual reivindicava que el proletari es mereixia i havia de tenir un paper més important dins de la societat i que l'Estat havia d'ajudar a aconseguir-lo, van sorgir diferents matisos dins d'aquest, com ara el Socialisme Utòpic, anomenat així perquè les seves aspiracions eren força utòpiques i moltes d'elles no es van ni començar a posar en marxa. Els socialistes utòpics creien que el fi màxim de la persona era la felicitat i que, entre tots, ens havíem d'ajudar per tal d'assolir-la. Se centraven en elaborar teories que busquessin el benestar de l'obrer. Com a representants d'aquesta idea tenim Saint Simon²⁴, que creia que aquells que havien de governar eren els que vertaderament coneixien la realitat, per tant, la classe productora (empresaris i proletaris); Fourier²⁵, dissenyant unes comunitats, falansteris, en què els obrers conviuriem harmoniosament i tindrien tot allò que necessitariem, deixant de ser una càrrega per a ells el treball; Owen, conegut per haver estat el pare del Cooperativisme, on cada treballador era copropietari, per tant, tenia una part dels beneficis de l'empresa sent això una motivació

²⁴ Saint Simon, filòsof i teòric social francès (1760 - 1825)

²⁵ Charles Fourier, socialista francès molt crític amb l'economia i capitalisme de la seva època, el segle XXI.

per a ell, i Pierre-Joseph Proudhon²⁶, considerat precursor de l'Anarquisme, creia que la societat era una estafa, ja que havia beneficiat només uns pocs, per a ell la felicitat arribaria quan s'abolís l'Estat i l'home es guiés pel seu propi principi de raó.

Pel que fa al Sindicalisme, dir que aquest va sorgir a Anglaterra entorn els anys 30 del segle XIX. Aquest defensava la presència d'una associació obrera, i pels obrers, que fes denúncia pública de la situació d'aquest. Aquestes associacions serien els sindicats, formats pels representants dels obrers que els ajudarien a organitzar-se per protestar. Seria l'intermediari entre l'empresari i el treballador. Al principi, van sorgir de forma clandestina, ja que era una associació il·legal, però un cop es van legalitzar, van començar a agafar força. Tanmateix, va costar molt, ja que allò que dóna força a un sindicat és el nombre d'afiliats que té i, en ser, al principi, il·legals, la gent tenia por a afiliar-s'hi. A més a més, el sindicat suposava una solució lenta perquè consistia en negociar, els proletaris volien solucions ràpides que els traïessin d'aquelles nefastes condicions el més ràpid possible. Els primers sindicats van néixer a Anglaterra sota el nom de Trade Unions (unions d'ofici).

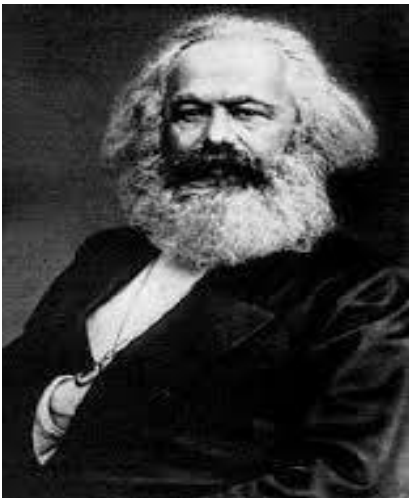
El Socialisme científic, o de Karl Marx i Friedrich Engels²⁷, va recollir les idees dels socialistes utòpics i va proposar una nova solució. Karl Marx²⁸, a través d'un exhaustiu estudi de la situació real de l'obrer i d'un estudi històric que li va servir per conèixer el perquè de la situació del proletari, conclou, que la història ha avançat seguint una mateixa estructura: es parteix d'una situació concreta, tesi, i a aquesta li apareix la seva situació oposada, antítesi. A través de l'oposició dialèctica, de la tensió entre les dues situacions s'obté una tercera situació, que serà la final i rebrà el nom de síntesi. Posant un exemple, l'Estat feudal seria la tesi, a aquesta tesi li apareixeria la

²⁶ Pierre-Joseph Proudhon, filòsof polític i revolucionari francès considerat, juntament amb Bakunin, un dels pares de l'Anarquisme.

²⁷ Friedrich Engels, filòsof, teòric polític i sociòleg que va ser molt amic de Karl Marx i que va treballar juntament amb ell per elaborar la teoria marxista.

²⁸ Karl Marx, filòsof, sociòleg i periodista alemany d'origen jueu, del segle XIX. És conegut per ser el pare del Comunisme, model creat per ell mateix.

seva antítesi, la burgesia, que a través de la lluita de classes, surt victoriosa i estableix una societat capitalista, la síntesi. A partir d'aquí, Marx afirma que l'obrer és el que ha de protagonitzar el canvi que el farà alliberar-se de l'explotació a través de la lluita de classes, la dictadura del proletariat, situació en què, de forma violenta, el proletariat derrocarà l'hegemonia de la burgesia per establir un govern socialista, establir el Comunisme. Un cop establert el Comunisme, s'eliminarà la propietat privada, perquè per Marx era la base de la desigualtat, i, mitjançant pactes entre els homes, els mitjans de producció es repartirien. Marx va intentar posar en pràctica el seu projecte, el 1864, fins al 1874, a través de l'Associació Internacional de Treballadors (AIT). En aquesta pretenia crear consciència de classe proletària perquè els proletaris d'arreu s'unissin i iniciessin el camí cap a la Dictadura del proletariat. Malgrat que les idees agradessin, l'únic que va aconseguir Marx va ser crear consciència de classe. Les millores les va obtenir la segona AIT (1889). Estant ja mort Marx, els que van seguir la seva ideologia van decidir crear la segona amb la qual es va aconseguir que a l'obrer se li valorés la qualificació, una millora en l'educació dels nens, l'aparició de partits polítics amb ideologia socialista, estatuts que reguessin les condicions dels treballadors, reduir la jornada laboral... Aquestes millores no s'apliquen a tots els països, però representen un canvi important. La segona AIT va acabar el 1914, amb l'inici de la Primera Guerra Mundial.

(Fotografia de Karl Marx. Font citada.)

Finalment, una altra de les ideologies que més van marcar el moviment obrer va ser l'Anarquisme, el pare del qual es considera que és Bakunin. L'Anarquisme entén que es pot abolir l'Estat, que la gent pot conviure a través dels acords que facin entre ells mateixos. Per abolir l'Estat, l'Anarquisme legitima les accions violentes, el terrorisme... A la segona meitat del segle XIX, els atacs per part d'anarquistes proliferen molt perquè veien aquesta ideologia com la que aportava solucions més ràpides i radicals, cosa que generava atractiu, sobretot, als proletaris més pobres, que estaven desesperats per tal de poder viure mínimament bé.

4.6 Interpretació de la Revolució Industrial

La Revolució Industrial va ser el resultat del canvi radical que la burgesia va representar un cop va aconseguir enderrocar l'Absolutisme i pujar al poder. Gràcies als filòsofs de la Il·lustració, els burgesos havien aconseguit planejar tot un nou model que contenia tots els seus interessos polítics, econòmics, socials... La pressió que la mala situació econòmica exercia va fer que es busqués, alhora, un model amb el qual sortir de l'agricultura de subsistències, produint excedent i venent-lo per, alhora, guanyar més diners. Per aplicar aquests canvis no només era necessari canviar els sistemes de conreu sinó que van haver de buscar noves eines, màquines que ho permetessin, d'entre les quals hi havia la màquina de vapor. Gràcies a això, es va permetre invertir en indústria, passant a ser aquesta la base del país i canviant-ho tot: la ciutat va tenir un paper més important que el camp, va aparèixer la figura del proletari, o obrer, es va aconseguir sortir de l'arcaic sistema de producció que arrossegàvem des de l'antiguitat i els països van contemplar un creixement econòmic, avenç científic i tecnològic, mai vist fins el moment.

Pel que fa a la figura del proletariat, dir que aquest va sortir d'allò que abans se'n deien camperols o masses populars. De la mateixa manera que amb la Revolució Francesa hem dit que al cap i a la fi només va ser una eina de la burgesia per poder pujar al poder, amb la Revolució Industrial podríem dir el mateix, ja que un cop

consolidada la Industrialització, l'explotació que abans venia dels monarques ara venia de la burgesia i les desigualtats que abans venien condicionades pel naixement de la persona, ara venien de la riquesa, per tant, les classes humils, tant en una com l'altra, van continuar igual o, fins i tot, podríem dir que pitjor, perquè, independentment dels alts impostos, els camperols treballaven la terra sabent que almenys una petita part d'allò que conrearien seria per a ells i podrien alimentar-se. Amb els salaris, no tenien la seguretat de poder obtenir aliments, treballant més hores, en unes condicions més dures i de forma més exhaustiva. El treball artesà era un treball dur, però més tranquil i relaxat. D'aquí, que al segle XIX comencés el Moviment obrer.

Si haguéssim de respondre la pregunta: Per què va començar a Anglaterra?, hauríem de respondre que és a causa del fet que aquest país reunís les condicions idònies per a la Revolució Industrial: tenia un creixement progressiu del comerç gràcies als enclavaments comercials que tenia a llocs com l'Índia o Egipte dels quals, alhora, obtenia primeres matèries; un bon i abundant carbó, mineral que va permetre posar en marxa totes les primeres màquines que van permetre la Industrialització i un govern de mentalitat liberal, defensor de les idees de la burgesia.

5. PARAL·LELISMES AMB L'ACTUALITAT

Han passat uns dos segles des del començament d'aquestes dues Revolucions i, avui en dia, pot semblar que allò que va passar, tant en una com l'altra, ja no es pugui tornar a donar. De fet, tant la Revolució Francesa com la Industrial han determinat la nostra situació econòmica, política i social actual en tant que, per una banda, aquí a Occident la majoria de governs són democràtics i neoliberals, agafant com a base moltes de les idees del liberalisme clàssic del segle XIX i, per l'altra, que la Globalització no deixa de ser la culminació de la Revolució Industrial, ja que, a grans trets, la Globalització és el fenomen a través del qual, des del segle XX, els diferents estats del món han entrat en un estat d'interdependència en tant que s'ha fet del món un únic mercat capitalista. Tanmateix, després d'haver vist què va propiciar aquestes dues revolucions i què va

passar durant el transcurs d'aquestes, hem pogut veure diferents aspectes que avui, ja sigui igual, amb un altre nom o en una situació diferent, dóna la sensació que es repeteixen i que cal considerar-los, perquè si en el seu moment van ser causa d'una revolució o de revoltes, per què no podrien ser-ho ara?

El primer paral·lelisme que es pot establir i que serveix tant per una revolució com per l'altra, és que si de les dues partim d'una crisi econòmica, política social, actualment, es partiria del mateix perquè, des del 2007, Espanya, i tot Occident en general, va entrar en crisi econòmica, una crisi econòmica que a mesura que es va allargant, va afectant altres àmbits com el polític, social i cultural.

5.1. Paral·lelismes amb la Revolució Francesa

1. El què va provocar que França entrés en crisi econòmica a causa del dèficit, que a mesura que passava el temps anava augmentant, va ser una mala gestió del govern que ja venia d'enrere, no directament de Lluís XVI. Aquí a Espanya, va passar el mateix. La crisi econòmica no va començar el 2007 sobtadament, sinó que, anteriorment, ja s'havien pres mesures que, a la llarga, suposarien un problema. Per posar algun exemple, podríem parlar dels orígens de la gran crisi immobiliària que hi ha, a Espanya, des del 2007. Aquests es troben en la Llei del Sòl del 1998 i la Reforma laboral del 2002. La primera va permetre facilitar l'accés a l'habitatge a través de l'augment de l'oferta i la consegüent baixada dels preus després d'haver privatitzat el mercat del sòl, convertint-lo en un negoci atractiu pels inversors, que van ser els causants de l'augment de l'oferta. La segona pretenia fomentar que els empresaris contractessin més treballadors, per tal de reduir l'atur, traient alguns drets laborals. Així doncs, amb un atur baix i uns habitatges barats, la gent es va llençar a comprar, cosa que va provocar l'efecte contrari que es volia, ja que en pujar la demanda de pisos puja el preu d'aquests i, per tant, també el preu del sòl. La bombolla immobiliària ja s'havia

escampat, Espanya havia construït al 2005 més que França, Itàlia i Alemanya juntes i, mentre el preu de l'habitatge creixia fruit de l'especulació, els salaris de la gent es van mantenir iguals. Tanmateix, van continuar comprant habitatges perquè les entitats bancàries van reduir les exigències a l'hora de concedir crèdits, cosa que va generar a la població una falsa sensació de benestar que els va portar a consumir més. A mesura que les famílies anaven generant deute, les entitats bancàries també, ja que no rebien aquells diners prestats. Aquest deute creixent va empitjorar quan, als Estats Units, el 2008, es va desencadenar una crisi que va provocar un efecte dominó als bancs, caixes, empreses i famílies. Així doncs, ens trobem amb una mala gestió que ve d'enrere, en aquest cas, primer d'Aznar i després de Zapatero.

2. França, malgrat tenir moltes dificultats per sortir del dèficit, va seguir mantenint molts funcionaris, cosa que suposava que gran part dels ingressos de l'Estat anessin destinats a pagar el salari d'aquests. Això, avui en dia també passa i és una de les preguntes que, d'ençà que ha començat la crisi, s'ha recuperat: Cal que l'Estat mantingui tants funcionaris trobant-se en una situació econòmica tan delicada?

3. A l'Absolutisme, de forma legal, s'acceptava que hi hagués diferents lleis depenent de l'estament al qual es dirigissin i, clarament, les lleis afavorien els més rics. Actualment, malgrat que la llei és una i igual per a tothom, s'han donat diferents casos, últimament, amb els quals ens ha donat la sensació que, sí, teòricament sí, però portada a la pràctica no sempre. Un exemple seria la diferència que hi ha entre el procés aplicat a un ciutadà de classe mitjana o baixa que ha robat un banc, una botiga, una persona... i entre l'aplicat, per exemple, a Iñaki Undargarín, duc de Palma de Mallorca, que es va saber el 2011 que havia desviat diners públics (milions d'euros) pel seu benefici. El ciutadà, el més probable és que no trigui gaire a anar a presó, sigui el temps que sigui; en canvi, Undargarín, a hores d'ara, encara no hi ha anat. Pel que fa a la idea que afirma que les lleis afavoreixen als més rics, actualment, és difícil de constatar, però si més no, segons una enquesta realitzada el 2011 pel Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), gairebé la meitat de la població espanyola creu

que sí. A més a més, la Llei de Taxes judicials²⁹ que va sortir del govern central l'any 2012, deia que tots els espanyols haurien de pagar per recórrer a l'Administració de Justícia, això, sabent que ens trobem en crisi i que no tothom es podrà permetre pagar aquestes taxes.

4. També hi ha, com a la França pre-revolucionària, abundants i escandalosos casos de corrupció per part, sobretot, de la classe política. Es poden posar molts casos com a exemple, com ara el Cas Nóos, el Cas Bárcenas, el Cas Millet, Cas Gürtel, Cas Malaya... I sortint del marc espanyol, el Regne Unit, Alemanya, França, Itàlia, Grècia, Portugal... també tenen casos de corrupció, per part d'importants càrrecs polítics o empresarials.

5. A part d'estar en crisi i sentir com la classe política ha estat robant diners públics, esdevenint això una de les causes principals de l'alt dèficit que hi ha avui, el poble espanyol, de la mateixa manera que ho feia el poble francès del segle XVIII, ha de veure com aquells que estan al poder, ja sigui del govern, de grans institucions o empreses, mantenen una vida luxosa, còmode que, en part, és finançada per la classe treballadora. Un exemple seria la vida que manté la monarquia espanyola i els diferents escàndols que se n'han derivat, com la caça d'elefants del rei, estant ja el país en crisi, i l'ingrés extra que va suposar després, ja que, fent-ho, Joan Carles es va trencar el maluc. A més a més, també hi ha sopars luxosos, viatges en primera classe, festes... que han anat a compte dels diners de l'Estat, diners que han sortit dels impostos dels treballadors.

6. Com a França o, fins i tot com a Gran Bretanya en plena Revolució Industrial, l'índex d'atur, actualment, és molt alt, aproximadament del 26%, donat que amb la crisi econòmica, les empreses, cada cop més, o han hagut de tancar per no poder fer front a les despeses o bé han recorregut a fer una reducció de personal, provocant, alhora,

²⁹ Aquesta llei va ser publicada al *Boletín Oficial del Estado* el 21 de novembre del 2012.

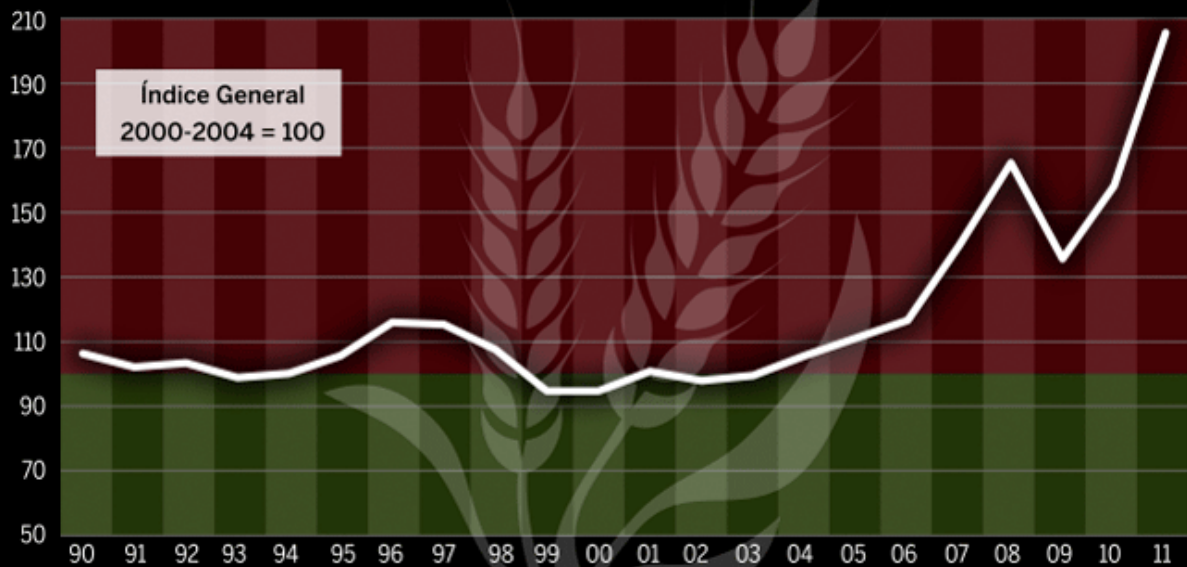
que aquells que han mantingut la feina ara estiguin més explotats, perquè la feina que abans feien 20, ara la fan 10. A més a més, aquest mateix atur, pels que han perdut la feina, comporta perdre poder adquisitiu, cosa que tant en una societat capitalista com en la societat francesa dels segle XVIII suposa, alhora, perdre qualitat de vida.

7. En aquell moment, França tenia justificació, ja que el monarca tenia el poder absolut i podia realitzar allò que volia sense haver de demanar a ningú. Tanmateix, malgrat el temps que fa que s'ha abolit l'Absolutisme, encara, actualment, el govern gasta diners o participa en actes que el poble o no coneix o no vol. Potser l'exemple més clar seria el fet que Aznar prengués la decisió d'entrar a la guerra d'Irak l'any 2003, malgrat que, arreu de l'Estat espanyol, s'haguessin donat manifestacions i mobilitzacions multitudinàries reivindicant que no ho volia, cosa que en un sistema democràtic no té justificació.

8. La crisi econòmica ha anat empitjorant d'ençà que va començar, a Espanya i, gairebé, a tot arreu on va començar. Amb aquesta, han anat empitjorant, gradualment, les condicions dels treballadors, dels empresaris... fins i tot les classes més altes han notat la crisi, no tant com la classe mitjana, o la classe baixa, que ha anat creixent. Per fer front a aquest gran dèficit, els governs, no només l'espanyol, està recorrent a una mesura que ja es va prendre a la Revolució francesa, apujar els impostos, com per exemple l'IVA; apujar-los a una població que ha d'afrontar un augment dels preus, com ara el del petroli -fonamental en aquesta societat- o dels aliments.

La crisis alimentaria vuelve con mayor dureza

Evolución del precio internacional de los alimentos.

Fuente: Organización de las Naciones Unidas para la Agricultura y Alimentación. El índice recoge precios internacionales de 55 productos alimenticios, ponderados según su peso en el comercio mundial. Índice deflactado.

(Gràfica de la FAO sobre la pujada de preus dels aliments. Font citada)

Mentrestant, la majoria dels seus salaris es mantenen congelats, o bé s'han abaixat. Les classes més benestants, la classe alta, ho nota, però la classe mitjana i la baixa cada cop es troben més pressionades, sobretot l'última. A més a més, de la mateixa manera que els últims ministres d'Hisenda de la França prerevolucionària proposaven que els privilegiats paguessin impostos per tal de poder sortir de la crisi, actualment, farà qüestió d'uns dos anys, a Europa, es va proposar un impost d'emergència -es pretenia que només fos fins que es sortís de la crisi- sobre les rendes altes, que no pretenia que els més rics paguessin impostos, ja que la llei ja els ho imposava, sinó que haguessin de pagar-ne una quantitat més alta. Aquí, la semblança, o possible comparació, es trobaria en què en els dos casos es proposa que aquells que disposin de més patrimoni, riquesa, contribueixin a sortir de la crisi.

9. Es veu com la classe política, aquella que entenem que ha d'estar al servei del poble i no al revés, malgasta diners públics pel seu propi benefici a través de la corrupció i de suborns, en altres paraules, que no aconsegueix treure'ns de la crisi sinó que contribueix a augmentar el malestar. A més a més, estan retallant en sectors que va costar molt que fossin considerats fonamentals per a tothom, com ara l'educació i la sanitat, acabant, a poc a poc, amb el benestar social pel qual s'havia lluitat tant durant el segle XIX i XX. Així com també, cada cop més persones estan perdent allò bàsic que es considera fonamental per viure, tant, que la Declaració dels Drets humans ho defensa, de la mateixa manera que també ho fa la Constitució espanyola³⁰, que defensa, com per exemple, el dret al treball, a un sou digne per cobrir les necessitats bàsiques (Article 35), el dret a un habitatge digne (Article 47), etc. No obstant això, aquí a l'Estat espanyol, i en altres llocs d'Europa que estan en crisi, avui en dia, no tothom gaudeix d'aquests drets. Així doncs, estem parlant d'un sector de població que es va empobrint i va entrant en un estil de vida cada cop més precari. Resultat: un poble cada cop més descontent, impacient, que se sent estafat pel govern quan aquest hauria de vetllar pel benestar de la població i de l'Estat. A més a més, dins d'aquest descontentament respecte a la classe política, malgrat que el seu paper dins de l'Estat sigui totalment diferent del de la França prerevolucionària, actualment, també es pot parlar d'un gran desencant cap a la monarquia espanyola. De fet, es tracta de la mateixa dinastia, els Borbons.

10. Aquest descontentament ha comportat reaccions de queixa per part de la població de l'Estat espanyol, i d'altres punts d'Occident, que es podrien comparar amb les múltiples mobilitzacions que es van donar com a senyal de protesta abans, i durant, de la Revolució Francesa. Posar un exemple és fàcil, ja que, gairebé diàriament, i a tot arreu, hi ha manifestacions, mobilitzacions contra algun aspecte determinat, ja sigui contra els desnonaments, impulsades pel moviment espanyol, *Stop Desahucios*; contra les retallades en educació, sanitat; contra l'augment d'impostos i l'atur; contra la pèrdua de drets laborals, impulsades pels sindicats... A més a més, de la mateixa manera que

³⁰ Per veure els dos articles que es mencionaran d'aquesta constitució, consultar l'annex.

la crítica als privilegiats a través de la premsa, assajos, caricatures, pamflets... estava a l'ordre del dia a la França prerevolucionària, actualment, també és una eina fonamental que té la ciutadania d'expressar el seu desgrat per la situació que està vivint. Es mantenen les caricatures, les crítiques en premsa, en televisió, a través de programes de debat o bé des d'un àmbit més humorístic i satíric, parodiant, com ara el programa de TV3, Polònia; la literatura, la música, l'art, en general, s'ha convertit, també, en una eina de protesta i crítica social.

11. Tal i com ho va fer Necker a través de l'extracte *Compte-rendu au Roi* (rendició de comptes al rei), que feia públiques les finances reials, el govern espanyol, a mesura que ha anat creixent la desconfiança del poble cap a la classe política i la monarquia, molts dels polítics, sobretot els dels partits més importants, han decidit fer públiques les seves declaracions de la renda perquè la ciutadania pugui veure quins són els seus ingressos. Amb aquest acte de transparència, pretenen recuperar la confiança de la ciutadania que, després de tants desenganys produïts, sobretot, pels múltiples casos de corrupció, n'han perdut molta. La casa reial va fer el mateix des del 2011, en part, perquè s'havia destapat el Cas Nóos, sent el protagonista d'aquest el duc de Palma, Iñaki Undargarín.

12. Un cop la burgesia va aconseguir pujar al poder, aquesta es va dividir en una espècie de partits polítics (clubs) en funció de la seva ideologia. A partir d'aquest moment, més que no pas mirar aquell model d'Estat que seria més òptim per a França, van buscar aquell model d'Estat que més defensés els seus interessos. Això va comportar moltes ànsies per aconseguir ser el partit predominant en el Parlament, per tal de poder governar com ells volien i creien que era millor. D'aquí, la gran rivalitat entre els Girondins i els Jacobins. Avui en dia passa quelcom semblant, els partits polítics, d'idees diferents entre ells, es preocupen més d'implantar la seva ideologia a tot l'Estat que no pas buscar allò més pràctic, més beneficiós per a aquest. Com a exemple actual podríem parlar, aquí a l'Estat espanyol, del canvi de reforma educativa que s'ha aplicat cada cop que el govern ha canviat. Si abans es parlava de Girondins i

Jacobins, actualment, es pot parlar de PP (Partit Popular) i PSOE (Partit Socialista Obrer Espanyol).

13. Una crisi, sigui del tipus que sigui, normalment s'estén a tots els altres àmbits: polític, econòmic, social, cultural, tecnològic... Un tipus de crisi que apareix quan la situació d'un territori no és bona, pel motiu que sigui, és la crisi de valors. A mesura que la situació, a França, s'anava complicant, la societat francesa va començar a qüestionar-se què estava malament, què passava, qüestionant-se tots aquells valors que, en un moment donat, semblava que anaven bé però que ara l'havia portat a entrar en una situació que no li agradava. Per això, molts valors, predominant, en aquell moment, els religiosos, concretament, els catòlics, van ser abandonats per aferrar-se a nous valors que havien sorgit, fonamentalment, de la Il·lustració, que mostrava uns nous valors no tan religiosos, sinó ètics. Això sí, no tothom els va substituir per aquests nous ni tothom va abandonar els preceptes catòlics, però si més no, una gran majoria se'ls va qüestionar. Actualment, com que s'està en crisi, una crisi que es va allargant, també s'està en crisi pel que fa als valors. La societat s'ha anat tornant cada cop més laica de manera que, deixant la fe, sobretot la cristiana, també s'han deixat els valors que aquesta aportava, per tant, un referent a l'hora de determinar què està bé i què no. Els que han buscat un substitut, l'han trobat, o bé en l'ètica, o bé en altres cultures i altres religions, predominant el gust per les cultures i religions orientals. Avui en dia, aquí i a moltes zones d'Occident, està proliferant el nombre de gent que practica formes de meditació orientals, com el yoga, taitxí, txi-kung... o que, directament, s'ha passat al Budisme.

5.2 Paral·lelismes amb la Revolució Industrial

1. L'alt índex d'atur que hi va haver a Gran Bretanya, provocat pel fet que hi hagués molta més població que llocs de treball a les indústries, entre altres coses, va comportar que els treballadors no es poguessin queixar de les condicions en què es trobaven. Bé, sí es podien queixar, però no era recomanable donat que, en haver-hi

tant atur, l'oferta de treballadors era molt gran i el patró de la fàbrica, o l'empresari, podia acomiadar perfectament a aquell obrer que s'hagués queixat, revoltat o simplement que no li caigués bé, ja que tenia la seguretat de poder trobar un altre treballador que els substituís, fàcilment. El proletari, que no volia perdre el treball, ja que era d'aquest d'on obtenia el salari, la font d'ingressos que el permetria subsistir, se sotmetia a unes condicions molt dures perquè o era això, o no tenir feina. Avui en dia Espanya, i altres països europeus, presenta un índex d'atur molt alt, aproximadament, com hem dit abans, aquest any, és del 26%. Això provoca, entre altres coses, una situació semblant a la dels proletaris de Gran Bretanya durant la Industrialització: hi ha molta oferta de treballadors; els drets laborals s'han reduït, primer per estalviar i, segon, per fer més atractiva la contractació i, com que s'ha de mantenir al màxim la productivitat, ara la feina que abans feien vint, la fan deu persones, motiu pel qual, aquestes deu, es troben molt més explotades que abans, cobrant el mateix o menys, fent més feina i, malgrat tenir el dret de queixar-se, no els hi és recomanable fer-ho, perquè com el proletari del segle XIX, és això o quedar-se sense feina.

2. Un dels motius que va contribuir a impulsar, propiciar, la Revolució Industrial va ser que, a causa de l'augment de població, necessitaven aconseguir augmentar la productivitat de les terres, en part, per aconseguir suficients recursos com per abastir tota la població. Des d'aquell moment, el creixement de la població ha tendit a l'alça de manera que, avui en dia, es parla d'un estat mundial de superpoblació, en tant que som uns 7.000 milions d'habitants i, de moment, no hi ha indicis que afirmin que, a curt termini, la població mundial deixarà de créixer. Amb aquesta situació, doncs, s'ha recuperat la pregunta que Thomas Malthus ja va plantejar abans de la Revolució Industrial: si la població continua creixent a aquest ritme, hi haurà recursos suficients com per abastir tota la població? Perquè cal mencionar que, davant d'una població mundial que continua creixent, ens trobem amb què molts dels recursos de la Terra són finits, entre els quals es troba el sòl, que, actualment, només un 22% del total d'aquest és apte per ser conreat amb les tècniques actuals. El sòl és fonamental per l'agricultura, font bàsica d'alimentació de tota la població. Per aquest motiu, cada cop es van buscant noves formes de fer front a aquesta situació, de ser capaços de proveir

suficients recursos per a les generacions actuals sense evitar que les posteriors puguin fer-ho, en altres paraules, ser sostenibles.

3. Durant la Revolució Industrial, l'estructura de classes es dividia, bàsicament, en burgesia, amb els seus subgrups, i en proletariat. No obstant, en realitat parlàvem de la classe rica i de la classe pobre. A mesura que es va anar aconseguint un benestar social, equilibrar més la societat, pel que fa a les condicions de cada classe, va anar apareixent una classe social que es trobava entre els rics (classe alta) i els pobres (classe baixa), la classe mitjana, que tenia accés a un benestar social i a unes condicions de vida favorables sense ser rica, una classe social molt nombrosa. Actualment, amb la crisi econòmica, la classe mitjana, a poc a poc, va desapareixent, ja que es va repartint entre la classe alta, aquells que aconsegueixen enriquir-se malgrat la crisi, i entre la classe baixa, aquells més afectats per la crisi que han anat perdent qualitat de vida a mesura que aquesta va empitjorant. Així doncs, si la cosa continua a aquest ritme, ens tornariem a trobar amb una estructura social, si no igual, molt semblant a la que hi havia a principis de la Industrialització: rics i pobres, que depenen del salari per subsistir dia a dia, si és que en tenen.

4. Abans que comencés la segona Industrialització (1870), van veure que el carbó era un recurs finit i que, consumint-lo al ritme que anaven, s'acabaria. Va ser per això que van començar a buscar la forma d'invertir en noves fonts d'energia, que en aquell temps van ser el petroli i l'electricitat. Fa qüestió d'uns anys que s'ha tornat a prendre consciència que els recursos energètics que hem estat utilitzant no són il·limitats, sinó que es poden esgotar. Per això, de la mateixa que al segle XIX es va buscar la forma d'adoptar el petroli i l'electricitat com a font d'energia, avui en dia, cada cop més, s'està buscant ampliar l'ús d'energies renovables que, per una banda, són inesgotables si es gestionen bé i, per l'altra, que no contaminen tant, ja que una de les conseqüències de la Revolució Industrial és que la terra es va començar a explotar d'una forma molt exhaustiva amb el fi d'obtenir més beneficis sense preocupar-se per les conseqüències que això tindria sobre aquesta, conseqüències que avui en dia comencen a preocupar, i

molt. Així doncs, estaríem parlant d'un canvi.

5. Del 1873 al 1903, el bisbe de Roma va ser Lleó XIII, Vincenzo Gioacchino Pecci, un Papa jesuïta que, davant la situació que es vivia en aquell moment, en ple moviment obrer i segona Industrialització, veient les precàries condicions en què es trobaven els proletaris, la crisi de valors que hi havia, ja que molta gent, sobretot obrers, havien perdut la fe, el 1891, va promulgar una encíclica, un document que s'adreçava a tots els fidels, a través del qual va presentar tot un seguit de directrius, de principis morals que creia que s'havien de recuperar, crítiques, tant al Capitalisme com al Socialisme marxista i que, en general, tenien l'objectiu d'aconseguir que es respectés la dignitat de tots els homes o, en altres paraules, de recobrar el seny i veure que hi havia certs drets humans, fonamentals, que s'estaven trepitjant quan l'Estat tenia el deure de mantenir-los i garantir que es complissin. Aquesta encíclica, doncs, rebia el nom de *Rerum Novarum* (De les coses noves), esdevenint una part important de la Doctrina Social de l'església, en tant que els aspectes que tracta, al llarg dels seus 42 punts, són purament socials, com ara la denúncia que fa de l'empobriment del proletariat; del fet d'haver posat el màxim benefici econòmic per sobre de qualsevol valor moral, quan l'Estat hauria de posar per sobre de tot el bé comú; tractar els obrers com una mercaderia més: “*És inhumà abusar dels homes, com si fossin coses, per treure profit d'ells*”; reconèixer els drets de les dones i els nens; criticar l'actitud dels patrons respecte als seus treballadors: “*entre els més importants dels deures dels patrons hi ha el de donar allò just a cada treballador*” (punt 32); criticar, també, el mal repartiment de la riquesa que hi havia i l'opressió d'una classe cap a una altra: “*un nombre summament reduït d'opulents i adinerats ha imposat poc menys que el pes de l'esclavitud a una multitud infinita de proletaris*” (punt 1), etc. El contingut d'aquesta encíclica va resultar molt innovador, fins i tot revolucionari, dins del Vaticà que, fins al moment, s'havia mantingut més proper als privilegiats, durant l'Antic Règim, o a les classes benestants com ara la burgesia.

Així doncs, un cop vista l'actitud de Lleó XIII davant la conjuntura en què es trobava, podríem comparar-la amb la de l'actual bisbe de Roma, que també és jesuïta, Francesc I, nomenat Papa aquest mateix any 2013. Francesc I, com Lleó XIII, també pretén des de l'església contribuir a millorar, a reivindicar un canvi en la situació actual que el món està vivint, davant d'una crisi de valors, ajudar a què la gent no perdi la fe i canviar el camí que l'església estava seguint fins el moment, és a dir, innovar. A més a més, tant un com l'altre critiquen el Capitalisme; Francesc I, a la seva primera exhortació apostòlica *“Evangelii Gaudium”* (l'Alegria de l'Evangelí), va criticar i es va queixar d'aspectes que ja havia criticat Lleó XIII. Les queixes, evidentment, no són idèntiques ni la solució que proposen és la mateixa, ja que la situació d'un moment a l'altre ha canviat, però, en essència, es queixen del mateix, cosa que es pot comprovar llegint algunes de les idees que va promulgar a través d'aquesta exhortació, com ara: *“Cómo el mandamiento de “no matar” pone un límite claro para asegurar el valor de la vida humana, hoy tenemos que decir no a una economía de la exclusión y la desigualdad”*; *“Vivimos en la idolatría del dinero”*; es queixa del fet que *“no sea noticia que muera de frío un anciano en la calle y que sí lo sea una caída de dos puntos en la bolsa”* i que aquest sistema *“considera al ser humano en sí mismo como un bien de consumo, que se puede usar y luego tirar”*; també demana *“una reforma financiera que no ignore la ética”* i prega al Senyor *“que nos regale más políticos a quienes les duela de verdad la vida de los pobres”*. En resum, podríem dir que tant l'un com l'altre pretenia o preté canviar aquesta jerarquia que imposa el Capitalisme en què l'ésser humà es troba al servei del diner quan, segons ells, hauria de ser al revés.

6. MOTIUS QUE, ACTUALMENT, IMPEDEIXEN LA POSSIBILITAT QUE ES DONI UNA REVOLUCIÓ

Malgrat que a l'apartat anterior hàgim vist que es poden establir certs paral·lelismes entre fets que es van donar abans i durant aquestes dues revolucions i la situació actual, hi ha, alhora, diferències que potser, més que fer-nos pensar que sí, que hi pot

haver una revolució, ens farien pensar que no. En primer lloc, malgrat la gran falta de confiança que hi ha cap a la classe política i les crítiques creixents que culpen el sistema econòmic vigent, el Capitalisme, i els seus principis de ser els culpables de la crisi actual, si tenim en compte les altres alternatives que hi ha a aquest, ens trobaríem que la més elaborada després del Capitalisme és el Comunisme. Tanmateix, l'experiència ens ha fet veure el Comunisme, o aquelles ideologies derivades de les idees de Karl Marx, més com una dictadura que no pas com un sistema en què es defensi la igualtat i hi hagi unes condicions de vida òptimes per a tota la població, ja que a la Xina, a l'antiga URSS, a Corea del Nord, Cuba... el model organitzatiu de l'estat que s'ha seguit, o s'està seguint, es basa en l'autoritat i el control, per part d'un sol partit, de tot sense permetre els ciutadans oposar-s'hi. Així doncs, considerant que el Capitalisme és el sistema que ens ha permès tenir governs democràtics i la protecció de la propietat privada com a dret fonamental, aquest continua sent la millor alternativa que tenim pel que fa als règims polítics i econòmics.

A més a més, vivim en un món globalitzat que ha agafat el Capitalisme com a model, per tant, a la mínima que sorgís, en un lloc determinat, una alternativa millor o completament diferent a aquest sistema econòmic, tots aquells que estan interessats, arreu del món, en mantenir el Capitalisme, que actualment són molts, correrien a reprimir-lo perquè per a ells, un canvi radical suposaria una amenaça pels seus interessos. No obstant això, ara no disposem ni d'aquesta alternativa millor ni de la majoria necessària que caldria per poder derrocar el Capitalisme, en el cas que es volgués.

Tot seguit, també cal dir que l'estructura social de classes actual, en ser mòbil i dinàmica, dificultaria el descontentament de tota una classe cap a una altra, ja que existeix l'esperança que aquells que avui en dia es troben a la classe baixa podrien, algun dia, acabar a la classe alta. Aquest és, a més a més, un dels atractius del Capitalisme. Una rebel·lió com la que es va donar entre no privilegiats i privilegiats seria molt difícil, ja que allà sí que no hi havia possibilitat de moviment o canvi social,

l'única forma d'aspirar als privilegis era derrocant l'estructura social, cosa que avui no caldria perquè tenim una societat de classes.

Per altra banda, és cert que la nostra qualitat de vida, d'ençà que va començar la crisi, ha empitjorat, però aquesta qualitat de vida continua sent molt millor, i amb diferència, de la que hi havia abans de les dues revolucions. Les organitzacions solidàries, com ara les ONG, aporten ajudes a aquells que estan pitjor, cosa que abans no es donava; l'ONU, de la mateixa manera que ho havien fet els polítics que van escriure la Constitució del 91 a França, va reconèixer el 1948 que hi havia uns drets humans universals que calia defensar (*Declaració Universal dels Drets Humans*), i aquests, almenys aquí a Europa, s'estan respectant pràcticament tots, encara que amb la crisi a algunes persones se li hagi privat algun. Amb això, ens referim a que el nivell de benestar que s'ha generat aquí a Occident, principalment des del segle XX, mai en la història havia estat tan alt, mai un gruix tan gran de la ciutadania, la que es coneix com classe mitjana, havia pogut accedir a una sanitat i educació públiques de qualitat, a uns salaris tan alts que els permeti invertir diners en productes luxosos si ho desitgen, accedir a alts graus de llibertat... Per això, arriscar-ho tot per portar endavant una Revolució, un canvi radical, seria massa precipitat perquè encara que sembli que s'està perdent benestar, per posar un exemple, les condicions dels més pobres d'ara i les dels més pobres en la Revolució Francesa o Industrial, no tenen, a penes, punt de comparació. Així doncs, un pobre d'avui en dia, malgrat ser pobre, amb una revolució tindria quelcom que perdre. En canvi, un pobre de la Revolució Francesa o Industrial estava molt més desesperat, no tenia por a arriscar-ho tot llançant-se a una revolució perquè no tenia res.

A més a més, els diferents governs, han desenvolupat tota una sèrie d'estratègies i eines a través de les quals, quan la població està molt esvalotada i enfadada, aconsegueixen que es tranquil·litzi. Un exemple seria el de donar petites concessions temporals com ara abaixar algun impost durant un temps mentre la població es calma, aportar alguna ajuda social a algun sector necessitat, tirar del

sentiment nacionalista per fer que la població deixi de pensar en la crisi econòmica encara que sigui durant un partit de futbol, una carrera de fórmula 1, una campanya perquè al país es realitzin uns Jocs Olímpics (Madrid 2020), un procés independentista, com el de Catalunya... Hi ha pensadors, com ara Herbert Marcuse³¹, que directament denunciaven que les noves societats, la dels sistemes democràtics, mostren una aparent llibertat, ja que darrere d'aquesta s'amaguen subtils formes de control i repressió de la societat: “¿Se puede realmente diferenciar entre los medios de comunicación de masas como instrumentos de información y diversión, y como medios de manipulación y adoctrinamiento?”. Així doncs, segons Marcuse, una revolució no seria possible perquè el mateix sistema ja s'encarrega de manipular-nos perquè no ens aixequem.

Tot i que hem presentat tota una sèrie d'arguments pels quals un acte revolucionari es veuria poc probable avui en dia, la crisi continua i el descontentament també, de fet, va en augment. Per això, l'anhel de canviar les coses, provinent, sobretot, d'aquells que estan perdent més qualitat de vida, continua i això podria ser un indicatiu que s'acosta un canvi, que aquesta situació no es vol perllongar. Un exemple d'aquest indicatiu d'un canvi, d'un possible acte revolucionari, podria ser el Moviment dels Indignats, el 15-M, que va sorgir aquí a l'Estat espanyol, el 2011.

7. MOVIMENT DEL 15-M

El Moviment dels Indignats, o 15-M, va aparèixer el 15 de maig del 2011 (d'aquí el nom) a Madrid, fruit d'una manifestació multitudinària convocada per diversos col·lectius que estaven descontents per la situació que hi havia i la gestió que s'estava fent de la crisi. Quan va acabar la manifestació, molta gent va optar per acampar a la Puerta del Sol de Madrid, lloc clau de la manifestació. Aquesta acampada es va allargar fins al 12 de juny, que van decidir desallotjar voluntàriament la plaça sota el lema: “*No nos vamos, nos expandimos*”.

³¹ Herbert Marcuse, sociòleg alemany d'ideologia neomarxista del segle XX i gran representant de l'Escola de Frankfurt.

Durant aquests 28 dies que van estar acampant com a senyal de protesta i de reivindicació d'un canvi, els participants es van organitzar en assemblees per establir, debatre, posar-se d'acord sobre cap a on es volia portar aquest moviment. El 15-M és un grup molt heterogeni, ja que el componen aturats, joves que no veuen un futur per a ells, empleats mal remunerats... Aquests es van autoanomenar indignats perquè van manifestar que estaven farts de reformes antisocials, dels alts índexs d'atur, dels bancs com a culpables dels alts preus en l'habitatge, provocant i permetent que molta gent se'n quedi sense, de lleis que limiten la nostra llibertat en benefici dels més poderosos i rics, d'una falsa democràcia... Van acusar els poders polític i econòmic de la precària situació que els havia aportat la crisi i van exigir un canvi de rumb. A més a més, els indignats es van declarar antisindicalistes i pacifistes.

Aviat, el moviment es va escampar arreu de l'Estat espanyol, ja que bona part de la població va recolzar-lo. Es van portar a terme acampades a altres ciutats i es van donar molts gestos de suport. De fet, el moviment 15-M, nascut a Espanya, va causar gran enrenou arreu del món, cosa que va permetre que gent d'altres països sentissin simpatia cap a aquest moviment, cap a les idees que van proposar.

Un cop organitzat el moviment, l'Assemblea, recollint totes les idees que havien sortit fruit del debat entre els indignats, va disposar-se a escriure un manifest que recollia quin havia de ser el canvi³².

El moviment 15-M, des del 12 de juny del 2011, no és que hagi desaparegut, sinó que ha anat organitzant-se més, agafant més adeptes, ja sigui dins de l'Estat espanyol o fora, organitzant protestes, creant grups solidaris, aportant ajudes... Actualment es podria dir que el moviment dels indignats es troba present en tota aquella manifestació, mobilització i queixa contra la situació actual, a més a més, d'haver-se unit a altres col·lectius que en temps de crisi dediquen part dels seus

³² Manifest dels indignats a l'annex

esforços a ajudar aquells més necessitats.

Així doncs, com a resposta a la situació actual de crisi, el moviment del 15-M ha evidenciat que una gran part de la població està insatisfeta i ho continuarà estant a no ser que hi hagi un canvi, que no és tant radical com el que es reclamava a la Revolució Francesa, però que no deixa de ser un canvi. És un moviment pacifista, així que en un principi, buscarien aplicar aquests canvis a partir de la negociació i el diàleg amb la classe política, per tal de convèncer-la. Però, especulant una mica, si el govern no aplica aquests canvis que reclamen, es neguen a concedir res, la crisi continua, hi ha cada cop més gent que es troba desesperada i angoixada per haver de tirar dia a dia endavant amb un salari molt baix... Aquesta gent, veient les idees dels indignats com la sortida a la seva situació precària i veient que amb manifestacions no n'hi ha prou, podria ser que, un altre grup que no fos el 15-M, perquè aquest s'ha declarat pacifista, agafant les seves idees, decidís instaurar-les per la força derrocant tot el govern per posar-ne un de nou que sí que estigués disposat a aplicar els canvis sorgits del 15-M. En aquest cas hipotètic sí que podríem parlar d'un canvi sobtat, un canvi de govern acompanyat de la implantació d'una nova forma de fer, per tant, d'un acte revolucionari. De fet, no seria tan radical com la Revolució Francesa, però, en essència, seria molt semblant al què va passar a França ara fa uns dos segles.

(Un dels molts lemes que es van poder escoltar i veure durant l'acampada dels indignats a Madrid. Font citada)

(Imatge de la manifestació dels indignats el 15 de maig del 2011 a la Puerta del Sol, Madrid. Font citada.)

8. CONCLUSIONS

Tal i com s'ha exposat a la presentació, l'objectiu d'aquest treball és, bàsicament, intentar donar resposta a la pregunta: És possible que hi hagi una revolució actualment? Així doncs, després d'aquesta anàlisi de la Revolució Francesa i la Revolució Industrial, juntament, amb els seus respectius paral·lelismes entre la situació actual, hem pogut arribar a una sèrie de conclusions.

En primer lloc, afirmar que sí que s'han pogut establir paral·lelismes, per tant, sí que hi ha alguns aspectes, algunes característiques que es repeteixen, que les podríem anomenar constants. Tant en la Revolució Francesa com en la Industrial, aquestes van ser fonamentals per fer el pas cap al canvi i que, com a constants, actualment, també podrien ser-ho. Aquestes constants serien, principalment la pèrdua dels drets fonamentals de l'ésser humà, desigualtats socials, crisi econòmica, incompetència o mala gestió per part del govern i unes idees noves, una alternativa que serveixi de meta, d'objectiu pel canvi. Així doncs, havent vist que algunes d'aquestes constants es donen o s'estan començant a donar durant aquesta crisi, podríem concloure que hi ha la probabilitat que es doni una revolució. Tanmateix, també hem

exposat uns quants arguments a partir dels quals podríem concloure que seria difícil, o no pot ser, que es doni una revolució, ja que és cert que amb la crisi econòmica, la classe baixa i mitjana està perdent qualitat de vida i que, dins de la classe baixa, hi ha cada cop més gent que ja no pot disposar ni d'allò bàsic per viure. No obstant això, de moment, encara hi ha un gran gruix de la ciutadania que no és que estigui perdent allò vital, necessari per viure, sinó que està perdent benestar, per això, ara seria precipitat i erroni dir que tota la població es troba desesperada. Podríem dir que aquesta es troba enfadada, indignada, però no suficientment desesperada com per arriscar tot el que té amb una revolució, perquè els camperols de la Revolució Francesa no tenien res a perdre, però els treballadors d'avui en dia sí, perquè malgrat la crisi, encara podem parlar d'un cert benestar social. Així doncs, mentre no hi hagi una desesperació molt gran i una majoria de la població que la pateixi, serà poc probable que la ciutadania s'arrisqui a tirar endavant un canvi radical.

A més a més, un canvi d'aquestes dimensions, com el de la Revolució Francesa o Industrial seria difícil perquè no tenim una alternativa completament diferent i millor a la que hi ha ara, el Capitalisme i la Democràcia. Això sí, abans hem parlat d'unes idees, les del Moviment 15-M, que si s'apliquessin sí que suposarien un canvi, però no un trencament tan radical com el de la Revolució Francesa, ja que aquest només demana unes modificacions, uns canvis dins de l'ordre que ja hi ha establert. Per comparar-ho, si es donés aquest canvi, passaria quelcom semblant al Moviment obrer. Aquest també tenia unes idees que proposaven uns canvis però aquests no suposaven sortir del sistema capitalista industrial. És cert que amb el Moviment obrer, sobretot amb la segona AIT, es van aconseguir millores pels proletaris i una innovació força substancial pel que fa a les condicions en el treball, però si no es parla de Revolució obrera és perquè no va suposar un canvi dràstic.

A més a més, una de les mostres que tenim que la ciutadania no està disposada a arriscar-se a portar a terme un canvi dràstic, una revolució, és el mateix Moviment del 15-M, ja que és un moviment pacifista, no busca l'enfrontament violent i

directe contra allò de què s'està queixant sinó intentar-ho canviar a través del diàleg, de la negociació sense llançar-se a fer quelcom que el pugui perjudicar, més que no pas portar-lo a aconseguir allò que reclama. Per tant, la violència que es va donar a França, actualment, no es donaria, atès que, avui en dia, preferim buscar vies més pacífiques.

Finalment, doncs, per acabar donant una resposta a la pregunta inicial: És possible que es doni una revolució actualment? Per una banda podríem dir que sí, que és possible, però que si s'ha de donar, tenint en compte que la situació no és tant crítica com la que hi havia a finals de l'Antic Règim, ens trobem tot just en el principi; la situació ha d'empitjorar molt més per tal que la ciutadania opti per canviar-ho tot de cop. Si s'ha de donar alguna cosa a curt termini, podríem, veient les intencions de diàleg, les idees noves que s'estan proposant, no per canviar el sistema sinó per modificar-lo, afirmar que hi haurà un canvi, un canvi destinat a sortir d'aquesta crisi i estabilitzar de nou l'economia, la política i la societat. Tanmateix, aquesta pregunta no es pot respondre de forma objectiva i exacte, només el temps ens la respondrà, perquè potser ara la situació no és tan crítica com per iniciar una revolució però, considerant la teoria cíclica de la història: i si ens trobem en el principi de la destrucció d'una època, significant això que la situació, malgrat els canvis que es puguin aplicar, anirà empitjorant fins que no es presenti un model completament diferent, a partir del qual iniciar una nova era?

9. BIBLIOGRAFIA

- <http://www.encyclopedia.cat/enciclop%C3%A8dies/gran-enciclop%C3%A8dia-catalana/EC-GEC-0235661.xml?s.q=revoluci%C3%B3#.UcshLDuSJEc>
- <http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Revolution.html>
- <http://www.elalmanaque.com/julio/14-7-eti.htm>
- <http://lacomunidad.elpais.com/tiemposdecambio/2008/2/16/evolucion-y-revolucion-origenes-y-significado>
- <http://lacomunidad.elpais.com/tiemposdecambio/2011/1/18/revoluciones-doquier>

9.1 Revolució Francesa

- SOBOUL, Albert (1975): *La Revolución Francesa*, ed. Tecnos, Madrid, 1975, 466 pàgines.
- <http://www.campodemarte.com/stag/revolucion-francesa.html>
- http://educativa.catedu.es/44700165/aula/archivos/repositorio//1250/1278/html/2_2_fases_de_la_revolucin_el_estallido_17891791.html
- <http://www.portalplanetasedna.com.ar/francesa.htm>
- <http://www.youtube.com/watch?v=K61qczNcFr0> (documental del Canal Historia)
- http://www.nationalgeographic.com.es/articulo/historia/secciones/7776/julio_1789_toma_bastilla.html
- <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/07/14/sieyes-que-es-el-tercer-estat/>
- <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/categoria/historia/6-historia-contemporania/6-1-historia-del-mon-contemporani/02-la-revolucio-francesa/>

9.2 Revolució Industrial

- <http://www.buxaweb.com/historia/temes/contemp/revolucioindustrial.htm>
- <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/categoria/historia/6-historia-contemporania/6-1-historia-del-mon-contemporani/01-el-naixement-del-mon-industrial/>
- <http://www.profesorenlinea.cl/universalhistoria/RevolucionIndustrial.htm>
- http://www.xtec.cat/~cgonza2/PRIMER%20BACHILLERAT/T2%20epoca%20revoluciones/1%20revolucio_industrial.html#revindustrial
- <http://www.youtube.com/watch?v=C0IMfTRzUAo> (breu documental)

9.3 Actualitat

- <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2012-14301>
- <http://www.democraciarealya.es/>
- <http://www.ine.es/>
- http://economia.elpais.com/economia/2013/12/09/actualidad/1386623003_791833.html
- http://elpais.com/diario/2003/02/16/espana/1045350001_850215.html
- http://elpais.com/tag/corrupcion_politica/a/
- http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_sp.html
- http://www.elconfidencial.com/mundo/2013-11-26/el-papa-francisco-denuncia-que-el-sistema-economico-actual-mata_59177/
- <http://www.movimiento15m.org/>
- http://es.wikipedia.org/wiki/Movimiento_15-M

ANNEX

(L'HOME, L'ANIMAL QUE S'ENTREBANCA DUES VEGADES AMB LA MATEIXA PEDRA, O MÉS)

ÍNDIX

- 1. Sentit de les imatges de la portada** (pàgina 1)
- 2. Biografia de Jean Jacques Rousseau** (pàgina 2)
- 3. Resum del *Contracte Social*, de Jean Jacques Rousseau** (pàgina 3)
- 4. Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà (26 d'agost del 1789)** (pàgina 8)
- 5. Fragment de la Constitució francesa del 1791 (3 de setembre)** (pàgina 11)
- 6. Fragment de la Constitució del 1793 (24 de juny)** (pàgina 14)
- 7. Articles 35 i 45 de l'actual Constitució espanyola** (pàgina 17)
- 8. Manifest dels indignats** (pàgina 18)
- 9. Bibliografia** (pàgina 20)

1. Sentit de les imatges de la portada

A l'hora d'escollir les imatges que hi hauria a la portada d'aquest treball, hem tingut la intenció de buscar-ne tres que fossin representatives del tema que tracta. Així doncs, en primer lloc, comentar que s'han escollit tres caricatures perquè tant a la França revolucionària, com a Anglaterra durant la Industrialització o en l'actualitat, la caricatura és una eina fonamental per fer crítica d'allò que no agrada a una part de la ciutadania sobre la situació que viu. A partir d'aquí, com que en aquest treball una de les coses que es vol demostrar és que, malgrat hagin passat uns dos segles entre les dues revolucions analitzades i la crisi actual, hi ha factors que s'estan repetint, amb un aspecte diferent, evidentment, però que, en essència, la problemàtica és o comença a ser la mateixa, ens hem disposat a posar aquestes tres imatges. A la primera caricatura, representativa de la Revolució Francesa, es veu un camperol, o algú que pertany als grups humils del Tercer Estat, aguantant tot el pes del què sembla un noble i algú que pertany al clergat, per la creu que porta al coll. Aquesta, voldria dir que era el Tercer Estat el que havia de sustentar tot l'estament privilegiat, el que vivia amb un pes a sobre al llarg de la seva vida, un llast que el deixava cansat i sense forces: els privilegiats. Mentrestant, aquests últims viuen còmodament, sense cap preocupació i sense la necessitat de realitzar cap esforç, aspecte que a la caricatura es mostra perquè per esforç no fan ni el de mantenir-se drets i caminar.

Pel que fa a la segona imatge, la del patró o empresari abraçant la indústria i els treballadors, tindria un sentit diferent al de la primera caricatura, no obstant això, continua representant una jerarquia social en què, en tractar-se de la Revolució Industrial, aquest cop, el que es troba a dalt de tot, controlant-ho tot, és el burgès, l'empresari industrial. És significativa la posició del burgès, ja que vindria a representar que no només la fàbrica és seva sinó que els treballadors, els obrers, que queden a dins dels braços de l'industrial, també. Així doncs, tornem a parlar d'una part de la societat sotmesa a una altra que té el poder, la burgesia. Aquí, també podríem dir que

els obrers sustenten la burgesia en tant que és gràcies al seu treball que els altres s'enriqueixen.

La tercera imatge, que és representativa de la situació actual, per tant, de la crisi, tornaria a tenir el mateix sentit que el de la primera, la de la Revolució Francesa. Aquesta, torna a posar el treballador com el pilar fonamental que aguanta l'economia del país. La seva expressió, com la del camperol de la primera caricatura, és de patiment, cara d'estar fent un esforç molt gran. Mentrestant, si el clergat i la noblesa de la primera caricatura estaven tranquils i feliços, el govern, en aquesta caricatura, està adormit, significant, això, que no s'està preocupant per treure de sobre el llast, el pes de l'economia, que cau sobre la classe treballadora. El govern es mostra aliè a la responsabilitat de mantenir l'economia. Per altra banda, per si el treballador no tingués prou amb les dificultats i el pes que li suposa, hi ha el paper de la banca que, a més a més de treure's la responsabilitat d'aguantar l'economia, es queda els diners de la classe treballadora pel seu propi benefici i interès, tal i com ho representa l'expressió de la seva cara. Així doncs, aquí tornem a tenir la classe treballadora com a mula de càrrega de les altres classes socials.

Hem vist, doncs, que aquestes tres caricatures, pel que fa al significat, critiquen, més o menys, la mateixa problemàtica. Per tant, aquesta portada ja ens serviria com a exemple que, malgrat els anys que han passat, hi ha coses que es repeteixen.

2. Biografia de Jean Jacques Rousseau

Jean Jacques Rousseau, filòsof, músic i gran aficionat a la botànica, va néixer el 28 de juny del 1712 a Ginebra (Suïsa). Els encarregats de cuidar-lo i de la seva educació van ser, pràcticament, els seus oncles perquè sa mare va morir poc després que ell naixés i el seu pare, un rellotger, quan tenia 10 anys.

Quan va tenir 13 anys, va ser aprenent de gravador. Als 16, va anar a Annecy (Savoia), on va conèixer Madame Louise de Warens, una dona rica que tindria molta influència en la seva vida i gràcies a la qual va poder ampliar els seus coneixements en música i lletres. Després d'haver passat uns anys a prop dels Alps, va viatjar fins a París, on va conèixer a Voltaire, a qui consideraria un enemic, a Diderot, de qui es va fer amic, i altres intel·lectuals i il·lustrats. És a partir del 1750, que Rousseau comença a adquirir fama a través de diferents assajos i obres, gràcies, sobretot, als encàrrecs que Diderot li va demanar per *L'Encyclopédie*. En aquesta època, el seu interès per la música va créixer, tant, que va començar a escriure òperes com *Le Devin du Village* (1752) i articles sobre música com “*Contribueixen les arts i les ciències a corrompre l'individu?*”, pregunta que va respondre amb un sí per ser la manca d'aquestes una decadència cultural. És dins d'aquest ambient intel·lectual parisenc, que publica dues de les seves obres més importants: *Emili, o De l'Educació* (1762), obra en què explica com educar el ciutadà perfecte, i el *Contracte Social* (1762). Aquestes dues obres, a part de ser dues de les més importants, van ser, en part, les que van provocar que desterrassin Rousseau de França per mostrar idees completament contràries a les de l'Antic Règim. El 1770, el deixen tornar sempre i quan no torni a fer públiques les seves idees filosòfiques. A partir d'aquí, doncs, Rousseau es va dedicar a escriure i publicar les seves memòries fins que, el 2 de juny del 1778, va morir, sembla ser, per un infart cerebral, a Ermenonville (França).

3. Resum del Contracte Social, de Jean Jacques Rousseau

Aquesta obra és, potser, la més coneguda de Jean Jacques Rousseau. És un tractat de política en què Rousseau, influenciat per Aristòtil, Maquiavel, Descartes i les formes de govern de l'època clàssica romana, pretén “*averiguar si, en el orden civil, puede haber alguna regla de administración legítima y segura, tomando a los hombres tal como son y las leyes tal como pueden ser*”, en altres paraules, veure si és possible establir un Estat que mantingui la llibertat en una societat que alhora sigui justa i humana. Aquesta obra, publicada el 1762, va ser una gran inspiració per a la Revolució Francesa, van agafar les seves idees com a base de la *Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà*

(1789) i com a base del Liberalisme. Aquesta obra, però, malgrat ser objecte d'admiració pels revolucionaris, pels liberals i per diferents pensadors posteriors a Rousseau, també va ser objecte de condemna i rebuig, ja que les seves idees suposaven un fort trencament amb l'estructura social, política i econòmica del moment, és a dir, un trencament amb l'Antic Règim. D'aquí que se'l consideri com un dels pensadors més revolucionaris de la seva època, de fet, dins de la Il·lustració se l'ha valorat com el més revolucionari de tots perquè és el primer en tractar de forma tan clara el problema social, va més enllà de l'interès burgès de consolidar la seva propietat privada i proposa una solució que no només afavoreixi un sector sinó que afavoreixi tots els homes. Aquesta solució, la desenvolupa detalladament i part per part. De fet, ja la primera frase del Capítol 1 del primer llibre ens mostra aquest tarannà revolucionari, ja que diu: *“El hombre ha nacido libre, y en todas partes está encadenado”*, una frase que, dins d'una societat en què l'home es trobava lligat a un destí en funció de l'estament en què havia nascut, no era coherent.

El mateix Rousseau, abans de començar l'obra, afirma que aquesta forma part d'una obra més extensa que no ha estat capaç d'acabar. Així doncs, el Contracte Social, la qual està constituïda per quatre parts que anomena llibres, és el tros que *“me ha parecido el menos indigno de ser ofrecido al público”*.

En el primer llibre, Rousseau comença posant la família com el primer exemple de societat que ha existit, en ella, els pares suposen l'autoritat, el cap, i els fills, el poble. Estableix un paral·lelisme en tant que afirma que pares i fills han nascut lliures i que la seva unió es dona de forma natural mentre els fills no han desenvolupat la seva pròpia moral i de forma convencional un cop els fills són independents. En aquesta primera part, també afirma que, malgrat hàgim nascuts tots lliures, uns han nascut per governar i els altres, per ser governats. A continuació, dedica tot un capítol a tractar el tema de l'esclavitud, sent, per a ell, un dret ilegítim, ja que: *“no hay hombre que tenga autoridad natural sobre su semejante”*. Tot, seguit, dedica gran part d'aquest primer llibre a explicar el pas cap al contracte social, el pas que fa l'home del seu estat natural a l'estat civil a través d'un pacte entre tots els membres de l'estat. En l'estat natural de

l'ésser humà aquest es troba en plena llibertat per realitzar allò que vol, per deixar-se guiar, sense preocupar-se per les conseqüències que això podrà tenir, pels seus instints. En aquest estat, doncs, no es garanteix que l'home pugui conservar la seva vida ni que les seves propietats siguin protegides, ja que no hi ha cap llei que asseguri la protecció del ciutadà. Per això, Rousseau explica que, donat que l'estat natural és perjudicial i que no acaba de ser una llibertat total perquè l'home es troba sotmès als seus instints, tots els membres de l'Estat -és important que hi hagi unanimitat- fan un pacte entre ells que consisteix en renunciar a la llibertat natural per sotmetre's a unes lleis que ells mateixos decidiran en tant que són ells els dipositaris del poder. Així doncs, es crea un tot, un tot constituït per tots els membres de l'Estat que han participat en aquest contracte que els garantirà la protecció de les seves propietats i de la seva vida. Aquest tot és el sobirà, el que decideix les lleis a partir de la voluntat general, que sorgeix de cada particular, perquè des del moment en què s'estableix el pacte, l'home té un compromís dins de l'Estat, que és contribuir a crear i obeir la llei. Rousseau deixa molt clar que aquest pacte no comporta deixar de ser lliure, de fet, explica que en l'estat civil, resultat del contracte, regna la justícia, la raó i la moral, que segons ell, és el que fa que la persona sigui lliure. A més a més, com que la persona ha d'obeir la llei que ell mateix s'ha prescrit, continua sent lliure: *"lo que pierde el hombre por el contrato social es su libertad natural y un derecho ilimitado a todo lo que intenta y puede alcanzar; lo que gana en él mismo es la libertad civil y la propiedad a todo lo que posee [...] podríamos añadir la adquisición del Estado civil y la libertad moral, que sólo hace al hombre verdaderamente dueño de sí; porque la impulsión del solo apetito es esclavitud, y la obediencia a la ley que se ha prescrito uno así mismo es libertad."*

En el segon llibre, se centra més en explicar com, un cop s'ha establert el contracte social, s'organitza l'Estat, de què es compon. A partir d'aquí, afirma que la voluntat general és inalienable, indivisible, perquè és un tot que té el poder i que no s'ha d'ocupar de res més que no sigui relatiu al bé comú. Per tal que algú guïï la voluntat general, que ajudi tots els membres que la formen a decidir segons el bé comú i no el particular, cal un legislador. Rousseau, sobre aquest, diu que hauria de ser algú aliè a la nostra naturalesa però que legisli a favor nostre, per això, diu que per guiar

l'home, per donar-li lleis bones, caldrien déus, ja que un humà podria corrompre's i escriure lleis que es basin, no en el bé comú, sinó en el particular. Així doncs, el legislador ha de ser algú savi, algú capaç d'aclarir la voluntat general per tal de portar-la pel camí de la perfecció. Finalment, d'aquest llibre, també cal destacar la idea que l'Estat, com més extens és, més dificultat a l'hora d'administrar-lo, perquè es relaxa el vincle social, per tant, la força de la voluntat general. Això sí, també afirma que un Estat excessivament petit tampoc és favorable, ja que aquest haurà de dependre d'altres Estats i la sobirania, per tant, no li pertanyerà exclusivament a ell.

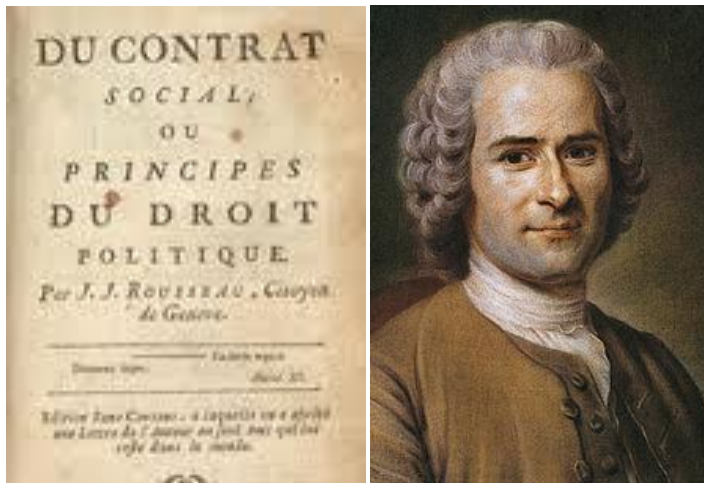
En el llibre tercer, es dedica, fonamentalment, a parlar de les diferents formes de govern. A partir d'aquí, comença diferenciant dues parts fonamentals del cos polític: el poder legislatiu, que el relaciona amb la voluntat, allò que es vol o s'ha de fer, i el poder executiu, que el relaciona amb la força, l'encarregada de materialitzar la voluntat. A aquesta idea li afegeix que *“Nada se hace o nada debe hacerse sin el transcurso de ambos”*. També, comenta que, si el poder legislatiu, que es troba subordinat a la voluntat general, pertany al sobirà (el poble), el poder executiu, pertany al govern, que Rousseau el defineix com *“un cuerpo intermedio establecido entre los súbditos y el soberano para su mutua correspondencia, encargado de la ejecución de las leyes y del mantenimiento de la libertad, tanto civil como política”*. A partir d'aquí, afirma que el govern pot ser de tres classes diferents: una Monarquia, una Aristocràcia o una Democràcia. De la Democràcia diu que és convenient per a Estats petits i que és massa perfecta per a l'ésser humà, de fet, s'atreveix a afirmar que mai n'hi ha hagut una verdadera: *“No ha existido nunca una verdadera democracia, ni existirá jamás. Va contra el orden natural, [...] un gobierno tan perfecto no conviene a los hombres”*. De l'Aristocràcia, afirma que és convenient per a Estats d'una grandària mitjana i que és molt acceptable sempre i quan l'Aristocràcia sigui electiva i no hereditària, ja que amb una Aristocràcia electiva es pot triar aquells més savis i aptes per governar pel bé de l'Estat, amb una hereditària no. Finalment, de la Monarquia, diu que seria preferible als altres models sempre i quan el governant, en aquest cas el monarca, actui com ha d'actuar, segons el bé comú, la voluntat general, cosa que Rousseau critica que no es fa i que això converteix la Monarquia en una mala alternativa. De la Monarquia, a més a

més, critica el fet que aquesta sigui hereditària, al·legant que això només és un mecanisme perquè no hi hagi conflictes després de la mort de cada rei, i la justificació divina, dient que és un altre mecanisme perquè quan el monarca governi segons la seva voluntat particular el poble obeeixi i no s'aixequi contra ell: *“Dios, en su cólera, da los malos reyes, y hay que soportarlos como castigos del cielo”*.

Després d'haver presentat les tres formes diferents que hi ha de govern, Rousseau afirma que no hi ha la forma de govern idònia per a tots els Estats sinó que *“cada una de ellas es la mejor en ciertos casos, y la peor en otros”*. Així doncs, cada govern s'ha d'adaptar a les característiques del seu Estat, com ara el clima, el nombre d'habitants, l'extensió de terreny que ocupa... Hi ha d'haver un equilibri, tot ha d'estar perfectament adaptat i equilibrat perquè només cal que el legislador vulgui governar, o que els magistrats vulguin fer lleis, perquè hi hagi desordre i l'harmonia i llibertat de l'Estat trontollin. Cada part ha de fer allò que li correspon i ser allò que li pertoca: al legislador, crear lleis pensades pel bé comú; al govern, governar segons aquestes lleis que han estat acceptades per la voluntat general i, al ciutadà, ser sobirà per una part i súbdit, perquè ha d'obeir la llei, per l'altra. En aquest llibre, acaba destacant que, no convé un Estat molt gran perquè com més gran sigui més magistrats necessitarà i, per tant, més dèbil serà el govern. També, que no convé un Estat molt amb molts membres perquè la sobirania d'aquest es troba repartida entre cada ciutadà que el compon, per tant, quants més habitants hi hagi més petita serà la part de sobirania que li pertoca a cadascú i més difícil serà determinar quina és la voluntat general. Aquí, Rousseau es mostra, clarament, influenciat per la idea aristotèlica de la virtut, que es pot resumir amb una frase: *“En l'equilibri està la virtut”*. Finalment, destacar que Rousseau es decanta per ciutats Estat petites que segueixin, més o menys, el model de l'Antiga Grècia i que afirma que cap cos polític dura eternament, només aquells que estiguin més ben constituïts tindran una llarga durada, però no eterna.

Finalment, en el quart i últim llibre, afirma que l'individu, en acceptar el contracte social, col·labora en què la voluntat general sigui la de tothom, ja que aquesta i el contracte només són legítims quan neix d'un consentiment unànim. D'aquest llibre,

que està ple de referències a les formes de govern de l'antic Imperi Romà, també caldria destacar la idea de Rousseau sobre com el contracte social és inútil un cop l'Estat no s'ha portat com es devia: *“Finalmente, cuando el Estado, cerca de su ruina, ya no subsiste más que en una forma ilusoria y vana, cuando se ha roto en todos los corazones el vínculo social, cuando el más vil interés toma descaradamente el sagrado nombre de bien público, entonces, la voluntad general enmudece; todos, guiados por motivos secretos, dejan absolutamente de opinar como ciudadanos, como si el Estado no hubiera existido jamás; y se hacen pasar falsamente con el nombre de leyes decretos inicuos que no tienen más finalidad que el interés particular”*.

(Imatge de la portada original del Contracte Social i retrat de Jean Jacques Rousseau. Font citada.)

4. Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà (26 d'agost del 1789)

Els representants del poble francès, constituïts en Assemblea Nacional, considerant que la ignorància, l'oblit o el menyspreu dels drets de l'home són les úniques causes de les desgràcies públiques i de la corrupció dels governs, han resolt exposar, en una Declaració solemne, els drets naturals, inalienables i sagrats de l'home; a fi que aquest declaració, constantment present a tots els membres del cos social, els recordi sens treva els seus drets i els seus deures; a fi que els actes del poder legislatiu i els del poder executiu, podent ser a cada instant comparats amb la finalitat de tota institució política, en resultin més respectats; a fi que les reclamacions dels ciutadans, fundades

a partir d'ara en principis simples i incontestables, tendeixin sempre al manteniment de la Constitució i a la felicitat de tots.

En conseqüència, l'Assemblea Nacional reconeix i declara, en presència i sota els auspicis de l'Ésser Suprem, els següents drets de l'home i del ciutadà.

Article 1. Els homes neixen i resten lliures i iguals en drets; les distincions socials només poden estar fundades en la utilitat comuna.

Article 2. La finalitat de tota associació política és la conservació dels drets naturals i imprescriptibles de l'home. Aquests drets són la llibertat, la propietat, la seguretat i la resistència a l'opressió.

Article 3. El principi de tota sobirania resideix essencialment en la nació: cap cos, cap individu, no pot exercir cap mena d'autoritat que no emani d'ella expressament.

Article 4. La llibertat consisteix en poder fer tot el que no sigui perjudicial per als altres. Així, l'exercici dels drets naturals de cada home no té cap més límit que aquells que assegurin als altres membres de la societat gaudir d'aquests mateixos drets; aquests límits només poden ser determinats per la llei.

Article 5. La llei només té dret a prohibir les accions nocives per a la societat. Tot allò que no està prohibit per la llei no pot ser impedit, i ningú no pot ser obligat a fer el que la llei no ordena.

Article 6. La llei és la expressió de la voluntat general. Tots els ciutadans tenen dret a cooperar personalment, o per mitjà dels seus representants, en la seva formació. La llei ha de ser idèntica per a tothom, tant per protegir com per castigar. Com que tots els ciutadans són iguals davant dels seus ulls, són igualment admissibles a totes les dignitats, càrrecs i feines públiques, segons la seva capacitat, i sense cap més distinció que la de les seves virtuts i talents.

Article 7. Cap home no pot ser acusat, arrestat ni detingut sinó en els casos determinats per la llei i segons les formes prescrites per ella. Els qui sol·liciten, expedeixen, executen o fan executar ordres arbitràries han de ser castigats; però tot

ciudadà cridat o detingut en virtut de la llei ha d'obeir a l'instant; la resistència el fa culpable.

Article 8. La llei només pot establir penes estrictament i evidentment necessàries; i ningú no pot ser castigat sinó en virtut d'una llei establerta i promulgada anteriorment al delicte, i legalment aplicada.

Article 9. Ja que tot home és considerat innocent fins que hagi estat declarat culpable, si es jutja indispensable arrestar-lo, tot rigor que no sigui necessari per exercir un control sobre la seva persona ha de ser severament reprimat per la llei.

Article 10. Ningú no pot ser inquietat per les seves opinions, fins i tot religioses, sempre que la seva manifestació no alteri l'ordre públic establert per la llei.

Article 11. La lliure comunicació de pensaments i d'opinions és un dels drets més preciosos de l'home. Tot ciudadà pot, doncs, parlar, escriure, imprimir lliurement, amb el benentès que haurà de respondre de l'abús d'aquesta llibertat, en els casos determinats per la llei.

Article 12. La garantia dels Drets de l'Home i del Ciudadà necessita d'una força pública; aquesta força queda instituïda per al bé comú, i no per a la utilitat particular d'aquells a qui està confiada.

Article 13. Per al manteniment de la força pública i per a les despeses de l'administració, és indispensable una contribució comuna. Aquesta contribució ha d'estar equitativament repartida entre tots els ciutadans, en funció de les seves possibilitats.

Article 14. Tots els ciutadans tenen el dret de verificar, per ells mateixos o per mitjà dels seus representants, la necessitat de la contribució pública, d'aprovar-la lliurement, de vigilar-ne el seu ús i de determinar-ne la quota, la fixació, la recaptació i la durada.

Article 15. La societat té dret de demanar comptes a qualsevol agent públic respecte de la seva administració.

Article 16. Tota societat en què la garantia de drets no estigui assegurada, ni la separació dels poders determinada, no té Constitució.

Article 17. Sent les propietats un dret inviolable i sagrat, ningú en pot ser privat, llevat que la necessitat pública, legalment constatada, ho exigeixi evidentment, i sota la condició d'una justa i prèvia indemnització.

(Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà.
Font citada.)

5. Fragment de la Constitució francesa del 1791 (3 de setembre)

PREÁMBULO

La Asamblea Nacional, queriendo establecer la Constitución francesa sobre los principios que acaba de reconocer y declarar, decreta la abolición irrevocable de las instituciones que vulneraban la libertad y la igualdad de derechos.

Ya no hay nobleza, ni pares, ni distinciones hereditarias, ni distinciones de órdenes, ni régimen feudal, ni justicias patrimoniales, ni ninguno de los títulos, denominaciones y prerrogativas que derivaban de ellas, ni órdenes de caballería, ni ninguna de las

corporaciones o condecoraciones para las cuales se exigían pruebas de nobleza o suponían distinciones de nacimiento; ya no existe más superioridad que la de los funcionarios públicos en el ejercicio de sus funciones.

Ya no hay venalidad, ni adquisición por herencia de ningún oficio público.

Ya no hay, para ninguna parte de la Nación, ni para ningún individuo, privilegio o excepción alguna al derecho común de todos los franceses.

Ya no hay gremios, ni corporaciones de profesiones, artes y oficios.

La ley ya no reconoce ni los votos religiosos, ni ningún otro compromiso que sea contrario a los derechos naturales o a la Constitución.

TÍTULO PRIMERO:

DISPOSICIONES FUNDAMENTALES GARANTIZADAS POR LA CONSTITUCIÓN

La Constitución garantiza, como derechos naturales y civiles:

1º Que todos los ciudadanos son admisibles en los puestos y empleos, sin más distinción que la de las virtudes y los talentos;

2º Que todas las contribuciones serán repartidas por igual entre todos los ciudadanos en proporción a sus facultades;

3º Que un mismo delito será castigado con una misma pena, sin ninguna distinción respecto de la persona.

– Del mismo modo, la Constitución garantiza como derechos naturales y civiles:

– La libertad de todos de ir, de quedarse o de partir, sin que puedan ser arrestados ni detenidos, más que en las formas determinadas por la Constitución;

– La libertad de todos de hablar, de escribir, de imprimir y publicar sus pensamientos, sin que los escritos puedan ser sometidos a censura o inspección alguna antes de su publicación, y de ejercer el culto religioso al cual esté adherido;

– La libertad de los ciudadanos de reunirse pacíficamente y sin armas, cumpliendo las leyes de policía;

La libertad de dirigir a las autoridades constituidas, peticiones firmadas individualmente.

El Poder Legislativo no podrá hacer leyes que vulneren y pongan trabas al ejercicio de los derechos naturales o civiles consignados en el presente título y garantizados por la Constitución; pero, como la libertad no consiste más que en poder hacer todo aquello que no perjudique ni a los derechos de los demás, ni a la seguridad pública, la Ley podrá establecer penas contra los actos que, atentando contra la seguridad pública o los derechos de los demás, fueren perjudiciales para la sociedad.

La constitución garantiza la inviolabilidad de las propiedades o la justa y previa indemnización de aquellas cuyo sacrificio venga exigido por necesidad pública, legalmente constatada. Los bienes destinados al culto y a los servicios de utilidad pública pertenecen a la Nación y están en todo momento a su disposición.

TÍTULO SEGUNDO:

DE LA DIVISIÓN DEL REINO Y DEL ESTADO DE LOS CIUDADANOS

Artículo 1º. El Reino es uno e indivisible: su territorio se reparte en ochenta y tres departamentos, cada departamento en distritos y cada distrito en cantones.

Artículo 2. Son ciudadanos franceses,

- Los que hayan nacido en Francia de padre francés;*
- Los que, habiendo nacido en Francia de padre extranjero, han fijado su residencia en el reino;*
- Los que, habiendo nacido en un país extranjero de padre francés, se establezcan en Francia y presten el juramento cívico;*
- Finalmente, los que, habiendo nacido en un país extranjero y descendiendo en cualquier grado de un francés o una francesa expatriados por motivos religiosos, vengán a residir en Francia y presten el juramento cívico.*

Artículo 3. Los que, habiendo nacido fuera del reino de padres extranjeros, residan en Francia, se convertirán en ciudadanos franceses tras cinco años de domicilio continuo en el reino si, además, han adquirido inmuebles, han contraído matrimonio con una francesa, o han abierto un establecimiento agrícola o comercial, y si han prestado el juramento cívico.

Artículo 4. El Poder Legislativo podrá, por consideraciones de importancia, otorgar a un extranjero un acta de naturalización, sin más condiciones que fijar su domicilio en Francia y prestar el juramento cívico.

Artículo 5. El juramento cívico es: Juro ser fiel a la Nación, a la Ley y al Rey y guardar con todas mis fuerzas la Constitución del Reino, decretada por la Asamblea Nacional Constituyente en los años de 1789, 1790 y 1791.

Artículo 6. La condición de ciudadano francés se pierde,

– 1º Por la naturalización en un país extranjero;

– 2º Por la condena a penas que comporten la degradación cívica, en tanto el condenado no haya sido rehabilitado;

– 3º Por una sentencia en rebeldía, en tanto dicha sentencia no haya sido anulada;

– 4º Por la afiliación a cualquier orden de caballería extranjera o a cualquier corporación extranjera que presuponga pruebas de nobleza o distinciones de nacimiento, o que exija votos religiosos.”

[...]

6. Fragment de la Constitució del 1793 (24 de juny)

ACTA CONSTITUCIONAL

De la República

Artículo 1º. La República Francesa es una e indivisible.

De la Distribución del Pueblo

Artículo 2. El pueblo francés se distribuye, para el ejercicio de su soberanía, en asambleas primarias de cantones.

Artículo 3. Para la administración y para la justicia se distribuye en departamentos, distritos y municipios.

Del Estado de los Ciudadanos

Artículo 4. Todo hombre nacido y domiciliado en Francia, con veintiún años de edad cumplidos. – Todo extranjero con veintiún años de edad, domiciliado en Francia desde

hace un año, que viva aquí de su trabajo, o adquiera una propiedad, o despose una francesa, o adopte un niño, o alimente a un viejo; todo extranjero, en fin, que el cl considere que ha merecido bien la humanidad. –Será admitido al ejercicio de los derechos de ciudadano francés.

Artículo 5. El ejercicio de los derechos de ciudadano se pierde:

- Por la naturalización en un país extranjero.
- Por la aceptación de funciones o favores emanados de un gobierno no popular.
- Por la condena a penas infamantes o aflictivas, hasta que se produzca la rehabilitación.

Artículo 6. El ejercicio de los derechos de ciudadano queda suspendido:

- Por el estado de acusación.
- Por una condena en rebeldía, mientras la sentencia no sea anulada.

De la Soberanía del Pueblo

Artículo 7. El pueblo soberano es la universalidad de los ciudadanos franceses.

Artículo 8. Nombra a sus diputados de forma directa. Artículo 9. Delega en electores para la designación de los administradores, de los árbitros públicos, de los jueces penales y de casación.

Artículo 10. Delibera sobre las leyes.

De las Asambleas Primarias

Artículo 11. Las asambleas primarias están compuestas por los ciudadanos domiciliados desde hace seis meses en cada cantón.

Artículo 12. Se componen de un mínimo de doscientos ciudadanos llamados a votar y de un máximo de seiscientos.

Artículo 13. Quedan constituidas mediante el nombramiento de un presidente, de secretarios y de escrutadores.

Artículo 14. Se ocupan de su propia policía.

Artículo 15. Nadie puede comparecer en ellas armado.

Artículo 16. Las elecciones se realizan por escrutinio o a viva voz, según decida cada votante.

Artículo 17. Una asamblea primaria no puede, en ningún caso, prescribir un modo uniforme de votar.

Artículo 18. Los escrutadores harán constar el voto de aquellos ciudadanos que, no sabiendo escribir, prefieran votar por escrutinio.

Artículo 19. Los sufragios sobre las leyes serán dados mediante sí y no.

Artículo 20. La voluntad de la asamblea primaria será proclamada de la siguiente manera: Los ciudadanos reunidos en la asamblea primaria de ... siendo un número de... votantes, votan a favor o votan en contra, por mayoría de ...

De la Representación Nacional

Artículo 21. La población es la única base de la representación nacional.

Artículo 22. Hay un diputado por cada cuarenta mil individuos.

Artículo 23. Cada conjunto de asambleas primarias que reúna una población de 39.000 a 41.000 almas, nombra directamente un diputado.

Artículo 24. El nombramiento se hace por mayoría absoluta de sufragios. Artículo 25. Cada asamblea realiza el recuento de los sufragios y envía un comisario para el recuento general, en el lugar que sea designado como más central.

Artículo 26. Si del primer recuento no resulta una mayoría absoluta, se realizará una segunda convocatoria y se procederá a votar entre los dos ciudadanos que hayan obtenido mayor número de votos.

Artículo 27. En caso de empate, el de mayor edad tiene preferencia, ya sea para pasar a la segunda vuelta o para ser elegido. En caso de igualdad de edad, la suerte decidirá.

Artículo 28. Todo francés que esté en ejercicio de sus derechos de ciudadano es considerado elegible en todo el territorio de la república.

Artículo 29. Cada diputado lo es de la nación entera.

Artículo 30. En caso de no aceptación, dimisión, fin del mandato o muerte de un diputado, se procederá a su sustitución por las asambleas primarias que lo nombraron.

Artículo 31. Un diputado que ha presentado su dimisión no puede dejar su puesto hasta que no haya sido admitido su sucesor.

Artículo 32. El pueblo francés se reúne todos los años, el primero de mayo, para las elecciones.

Artículo 33. Procede a ello sea cual sea el número de ciudadanos con derecho a voto.

Artículo 34. Las asambleas primarias se constituirán con carácter extraordinario a petición de una quinta parte de los ciudadanos con derecho a voto en ellas.

Artículo 35. La convocatoria se realizará en este caso por la municipalidad del lugar donde se realice la reunión ordinaria.”

[...]

7. Artículos 35 i 45 de l'actual Constitució española

“Capítulo II (derechos y libertades) Título I, De los derechos y deberes fundamentales

Artículo 35

1. Todos los españoles tienen el deber de trabajar y el derecho al trabajo, a la libre elección de profesión u oficio, a la promoción a través del trabajo y a una remuneración suficiente para satisfacer sus necesidades y las de su familia, sin que en ningún caso pueda hacerse discriminación por razón de sexo.

2. La ley regulará un estatuto de los trabajadores.”

“Capítulo II (De los principios rectores de la política social y económica) Título I, De los derechos y deberes fundamentales

Artículo 47

Todos los españoles tienen derecho a disfrutar de una vivienda digna y adecuada. Los poderes públicos promoverán las condiciones necesarias y establecerán las normas pertinentes para hacer efectivo este derecho, regulando la utilización del suelo de acuerdo con el interés general para impedir la especulación.

La comunidad participará en las plusvalías que genere la acción urbanística de los entes públicos.”

8. Manifest dels indignats

“MANIFEST Democràcia Real ja!

Som persones normals i corrents. Som com tu: gent que s'aixeca tots els matins per estudiar, treballar o buscar feina, gent amb família i amics, gent que treballa dur cada dia per viure i donar un futur millor als que ens envolten.

Uns ens considerem més progressistes, d'altres més conservadors. Uns som creients, d'altres no. Uns tenim ideologies ben definides, d'altres ens considerem apolítics. Però tots estem amoïnats i indignats pel panorama polític, econòmic i social que veiem al nostre voltant, per la corrupció dels polítics, empresaris, banquers... per la indefensió del ciutadà ras.

Aquesta situació ens fa mal a tots cada dia. Però si tots ens unim, podem canviar-la. És el moment de moure's i de construir una societat millor. És per això que declarem fermament el següent:

- Les prioritats de la societat han de ser la igualtat, el progrés, la solidaritat, el lliure accés a la cultura, la sostenibilitat ecològica i el desenvolupament, el benestar i la felicitat de les persones.
- Hi ha uns drets bàsics que haurien de ser coberts en aquestes societats: el dret a l'habitatge, al treball, a la cultura, a la salut, a l'educació, a la participació política, al lliure desenvolupament personal i el dret al consum dels bens necessaris per a una vida sana i feliç.
- El funcionament actual del sistema econòmic i de govern no atén aquestes prioritats i és un obstacle per al progrés de la humanitat.
- La democràcia surt del poble (demos = poble, cracia = govern) així que el govern ha de ser el poble. Però en aquest país la major part de la classe política ni tan sols ens escolta. La seva funció hauria de ser portar la nostra veu a les institucions, facilitant la participació política ciutadana mitjançant línies directes i procurant el més gran benefici per al gruix de la societat, no la de enriquir-se i

medrar amb el nostre esforç, atenent només als interessos dels grans poders econòmics i aferrant-se al poder mitjançant una dictadura partitocràtica encapçalada per les inamovibles sigles del PPSOE

- L'ansia i acumulació de poder en un grup reduït produeix desigualtat, crispació i injustícia. Això porta a la violència, que rebutgem. L'obsolet i antinatural model econòmic vigent bloqueja la maquinària social en una espiral que es consumeix a ella mateixa enriquint a uns pocs i avocant a la pobresa i escassetat a la resta, fins al col·lapse.
- La voluntat del sistema és l'acumulació de diners, premiant-la per sobre de l'eficàcia i el benestar de la societat, malbaratant recursos, destruint el planeta, generant atur i consumidors infeliços.
- Els ciutadans formem part de l'engranatge d'una màquina destinada a enriquir una minoria que ni tan sols sap de les nostres necessitats. Som anònims, però sense nosaltres res d'això existiria, ja que nosaltres movem el món.
- Si com a societat aprenem a no confiar el nostre futur a una abstracta rendibilitat econòmica que mai s'aplica al benefici de la majoria, podem eliminar els abusos i mancances que tots patim.
- Es necessària una revolució ètica. Hem posat els diners per sobre de l'ésser humà i hem de posar-lo al nostre servei. Som persones, no productes de mercat. No sóc només el que compro, sinó que també importa perquè ho compro i a qui l'hi compro.

Per tot això estic indignat.

Jo puc canviar-ho.

Jo puc ajudar.

Sé que junts podrem.

Surt amb nosaltres. És el teu dret.”

9. Bibliografia

- ROUSSEAU, Jean Jacques (1762), *El Contrato Social*, ed. Biblioteca de los GRANDES PENSADORES, 2004, Barcelona, 302 pàgines.
- http://www.biografiasyvidas.com/biografia/r/rousseau_jeanjacques.htm
- <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/09/06/declaracio-dels-drets-de-l%E2%80%99home-i-del-ciutada-1789/> (Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà)
- <http://lumsirevolucio.files.wordpress.com/2008/11/constitucion-francesa-1791-castellano.pdf> (Constitució del 1791)
- <http://historicodigital.com/wordpress/wp-content/uploads/2008/12/constitucion%20francesa%20de%201793.pdf> (Constitució 1793)
- <http://www.laconstitucion.es/1978/36/articulo-35/3/titulo-i/de-los-derechos-y-deberes-fundamentales> (Actual Constitució espanyola)
- <http://www.democraciarealya.es/manifiesto-comun/manifest-en-catala/> (Manifest dels indignats)